

MASARYKOVA UNIVERZITA

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

GEOGRAFICKÝ ÚSTAV

Sub/urbanizace v Brně a zázemí – proměna 2001 až 2011

Diplomová práce

Tomáš Kubíček

Bibliografický záznam

Autor:	Tomáš Kubíček Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita Geografický ústav
Název práce:	Sub/urbanizace v Brně a zázemí – proměna 2001 až 2011
Studijní program:	Geografie a kartografie
Studijní obor:	Sociální geografie a regionální rozvoj
Vedoucí práce:	doc. RNDr. Milan Jeřábek, Ph.D.
Akademický rok:	2014
Počet stran:	87
Klíčová slova:	Brno, suburbanizace, urbanizace, SLDB

Bibliographic Entry

Author:	Tomáš Kubíček Faculty of Science, Masaryk University Department of Geography
Title of Thesis:	Sub/urbanization in Brno and its surroundings – change from 2001 to 2011
Degree Programme:	Geography and Cartography
Field of Study:	Social Geography and regional development
Supervisor:	doc. RNDr. Milan Jeřábek, Ph.D.
Academic Year:	2014
Number of Pages:	87
Keywords:	Brno, suburbanization, urbanization, census

Abstrakt

V diplomové práci vymezujeme v Brně a jeho zázemí zóny s různou mírou suburbanizace, případně urbanizace, a to na základě relativizovaných výsledků ze sčítání lidu, domů a bytů z let 2001 a 2011. Výsledky jsou mezi sebou porovnány a pomocí kartogramů interpretovány. Předpokládá se, že se kolem Brna vytvořil souvislý prstenec suburbánních obcí a některé městské části Brna mají podobné demografické chování, jakož i bytovou a domovní strukturu.

Abstract

In this thesis, we define the zones with varying degrees of suburbanization or alternatively urbanization in Brno and its surroundings. This is done based on the relative results of Censuses of Population and Housing 2001 and 2011. These results are compared to each other and interpreted by using cartograms. We expect that there has been formed a continuous ring of suburban municipalities around Brno and that some urban parts of Brno have similar demographic behavior and housing and household structure.

Masarykova univerzita
Přírodovědecká fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Student: Tomáš Kubíček
Studijní program: Geografie a kartografie
Studijní obor: Sociální geografie a regionální rozvoj

Ředitel Geografického ústavu Přírodovědecké fakulty MU Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu MU určuje diplomovou práci s tématem:

Sub/urbanizace v Brně a zázemí – proměna 2001 až 2011

Sub/urbanization in Brno and its surroundings – change from 2001 to 2011

Zásady pro vypracování:

Záměrem práce je postihnout proměny města Brna v letech 2001 až 2011 z pohledu procesu sub/urbanizace. Základ tvoří data ze SLDB, která budou doplněna dalšími informacemi z relevantních institucí a vlastním terénním šetřením. Předpokládá se, že v rámci sídelního útvaru se vyčlení, resp. specifikují oblasti/zóny s různou intenzitou sub/urbanizace, a to v závislosti na vzdálenosti od centra, dopravní dostupnosti, kvalitě životního prostředí, demografické situaci apod.

1. Cíl práce, metodika, rešerše literatury
2. Historický vývoj sídelního útvaru a správního uspořádání, vymezení řešeného území
3. Aktuální situace – pozice města Brna v sídelním systému Česka, Moravy,

Jihomoravského kraje

4. Proměna sídla v letech 2001 až 2011

- a. Populační vývoj
- b. Vývoj domovního a bytového fondu (DBF)
- c. Bytová výstavba
- d. Stáří, kvalita, struktura DBF
- e. Územní diferenciaci (jádro města, okrajové části města, aglomerované obce)

5. Vnímání procesu sub/urbanizace na základě dotazníkového šetření

6. Závěr

Rozsah grafických prací: podle potřeby

Rozsah průvodní zprávy: cca 60-80 stran

Seznam odborné literatury:

SÝKORA, Luděk. Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky. Praha : Ústav pro geopolitiku, 2002, 191 s. ISBN 8090191495.

OUŘEDNÍČEK, Martin. Suburbanizace.cz. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2008, 96 s. ISBN 9788086561721.

HORSKÁ, Pavla, MAUR, Eduard a MUSIL, Jiří. Zrod velkoměsta: Urbanizace českých zemí a Evropa. 1. vyd. Praha : Paseka, 2002, 352 s. ISBN 8071854093.

MULÍČEK, Ondřej. Město Brno v období transformace. 2004. 1 CD-ROM.

ČSÚ: Výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2001 a 2011

Data pocházející z magistrátu města Brna

Vedoucí diplomové práce:

doc. RNDr. Milan Jeřábek, Ph.D.

Podpis vedoucího práce:

.....

Datum zadání diplomové práce:

25. září 2012

Datum odevzdání diplomové práce:

do 9. května 2014

RNDr. Vladimír Herber, CSc.
pedagogický zástupce ředitele ústavu

Zadání práce převzal(a): ..... dne .....

Poděkování

Zde bych chtěl poděkovat doc. RNDr. Milanu Jeřábkoví, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, dobré připomínky a především za trpělivost a vynaložený čas.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením doc. RNDr. Milana Jeřábka, Ph.D. a s využitím informačních zdrojů, které jsou v práci citovány.

V Brně dne:

OBSAH

1	CÍL PRÁCE, METODIKA, REŠERŠE LITERATURY	10
1.1	Metodika práce	11
1.2	Rešerše literatury	13
2	HISTORICKÝ VÝVOJ SÍDELNÍHO ÚTVARU A SPRÁVNÍHO USPOŘÁDÁNÍ, VYMEZENÍ ŘEŠENÉHO ÚZEMÍ	16
2.1	Urbanizace a urbanistický vývoj	16
2.1.1	Brno do roku 1944	18
2.1.2	Brno po roce 1944	20
2.2	Správní uspořádání	23
2.3	Koncepční plánování a územní plány	24
2.4	Suburbanizace	27
2.4.1	Suburbanizace v zázemí Brna	28
3	AKTUÁLNÍ SITUACE – POZICE MĚSTA BRNA V SÍDELNÍM SYSTÉMU ČESKÉ REPUBLIKY, MORAVY, JIHOMORAVSKÉHO KRAJE	31
3.1	Administrativní a vzdělávací funkce	31
3.2	Dopravní a komerční funkce	32
3.3	Brno v evropském kontextu	34
4	PROMĚNA SÍDLA V LETECH 2001 AŽ 2011	36
4.1	Demografická proměna Brna a okolí	36
4.1.1	Syntéza demografických výsledků	51
4.2	Proměna bytového fondu	54
4.3	Proměna domovního fondu	61
4.4	Syntéza výsledků domovního a bytového fondu	67
4.5	Celková syntéza výsledků	69
5	MLADÁ GENERACE A SUBURBANIZACE	72
6	ZÁVĚR	77
7	Zdroje	79
7.1	Knižní literatura	79
7.2	Internetové zdroje	80
8	SEZNAM OBRÁZKŮ	84
9	PŘÍLOHY	85

1 CÍL PRÁCE, METODIKA, REŠERŠE LITERATURY

Náplní této diplomové práce je výzkum proměny brněnské urbanizace a suburbanizace v rozmezí deseti let – 2001 až 2011. Téma jsem si vybral proto, že mě tento fenomén zaujal už během raného studia geografie na vysoké škole. A pokud se jedná o spojení s tímto městem, je Brno velice zajímavou metropolí. S třetinovým počtem obyvatel oproti hlavnímu městu ČR je to středisko rozhodujícího významu na celé východní polovině České republiky, respektive jižní Moravy, které je obklopeno mnoha menšími městy nižšího významu a ještě větším počtem malých sídel, které mají charakter venkova, jak si ho každý představuje. V rámci těchto městeček, malých obcí a celkově celého zázemí se však odehrávají procesy, které se rozmáhají hlavně v posledních 20 letech a hodně se přibližují procesům ve velkých městech, jakým je třeba již zmiňované Brno. Jedná se především o suburbanizaci, přesouvání některých městských funkcí právě za hranice města. V našem případě se bude jednat o procesy spojené s rezidenční funkcí, které jdou ruku v ruce s demografickými proměnami obyvatelstva. Proměny nezažívají jen obce okolo moravské metropole. I uvnitř Brna můžeme najít známky suburbánních procesů, ačkoliv jsou lokalizovány ještě před administrativními hranicemi města. Jedná se o městské části, jejichž obyvatelé to mají do centra města dále a jejich krajina se zástavbou se z části podobá více té venkovské než městské, má vyšší podíl rodinných domků a jejich intenzivnější výstavbu v posledních letech.

Určitým způsobem to jde pojmout jako navázání na mou bakalářskou práci na téma „Komparativní demografická analýza Jihomoravského kraje“. V ní jsem porovnával demografickou situaci mezi Brnem a tradičním okolím vymezeným vybranými SO ORP. Porovnávacími ukazateli byly sňatečnost, rozvodovost, porodnost a potratovost. Bylo dokázáno, že suburbánní lem blízko metropoli má první tři zmíněné ukazatele podobné se samotným městem Brnem. Cílem práce je tedy postihnout změny na území města Brna a porovnat je s jeho zázemím. Dále se pokusíme určit jednotlivé míry intenzity sub/urbanizace na základě vybraných demografických ukazatelů, bytové výstavby a vzdálenosti od centra.

1.1 Metodika práce

Práce je rozdělena na dvě nejvýznamnější části a dvě doplňující. Nejprve bude představen historický vývoj sídelního útvaru, tj. Brna přibližně od doby vzniku Československa. Následovat bude empirická část, kde bude provedena analýza a následná syntéza relevantních dat a jejich interpretace, jež bude tvořit samotné jádro práce. Doplňujícími kapitolami bude aktuální situace města Brna, především pak jeho postavení v sídelním systému České republiky, Moravy a Jihomoravského kraje, doplnění o pozici v Evropě. Druhou kapitolou podobného významu bude dotazníkové šetření formou online internetového dotazování náhodných osob ohledně novodobého trendu suburbanizace, konkrétně jak ho vnímá mladá nastupující generace lidí.

Metodika obecné části

Teoretická část se zabývá deskripcí vývoje města Brna od doby vzniku První republiky po začátek 90. let 20. století. Důraz je především kladen na rezidenční funkci a výstavbu obytných budov. Zachycení vývoje v čase je rozděleno do dvou období, do roku 1944 a od roku 1945 do sametové revoluce. Součástí kapitoly je i vývoj administrativního uspořádání města a koncepční dokumenty spolu se zmínkou o územních plánech, které mají na výstavbu nezanedbatelný vliv. V závěru obecné části je popsána současná pozice Brna v sídelním systému České republiky a jeho pozice na evropské úrovni.

Metodika empirické části

Pro lepší pochopení praktické části práce je na místě uvést metodiku, jakou bude zpracovávána, jedná se o jakýsi manuál s poznámkami, které je třeba zmínit, aby nedošlo k dezinterpretaci.

Jak už samotný název práce napovídá, budeme porovnávat data z let 2001 a 2011, tedy roky, v nichž bylo provedeno sčítání lidu, domů a bytů (SLDB). Číselné statistiky pocházejí z portálu Českého statistického úřadu (ČSÚ), především pak z Veřejné databáze, aplikací, kde se volí vybrané charakteristiky podle obcí a webu krajské správy ČSÚ v Brně. Data za SLDB 2001 jsou převzata

z publikace Základní informace o obcích ČR, kde jsou uveřejněny komplexní výsledky i za městské části velkých měst, Brna nevyjímaje. Jsou dostupné jak v knižní, tak elektronické podobě. Menší část dat za poslední sčítání pochází přímo od ČSÚ, které jsem si nechal na základě žádosti zaslat, jelikož během sběru dat z webu statistického úřadu docházelo k výpadkům webu.

Výsledkem sběru dat je rozsáhlý soubor ukazatelů demografických a o domovním a bytovém fondu. Jedná se 23 základních ukazatelů, z nichž ty o domovním a bytovém fondu jsou rozděleny podle toho, zda se jedná o rodinný nebo bytový dům, čímž se počet ještě znásobuje. V této práci nebudeme pracovat přímo s převzatými daty v absolutním vyjádření, je nutné je pro správnou interpretaci relativizovat, nejčastěji vzhledem k počtu obyvatel v dané územní jednotce či počtu obydlených domů, nebo bytů. Relativizované hodnoty ukazatelů tvoří polovinu datové základny, se kterou budeme pracovat. Budeme porovnávat městské části Brna se suburbánním lemem shodným s okresem Brno-venkov. Aby bylo možné zachytit vývoj v čase mezi dvěma sčítáními, vypočítáme si indexy změny, které se v tomto případě rovnají poměru hodnot nového a staršího SLDB (2011/2001).

Výše popisované indexy změny a porovnání mezi venkovem a městem budou převedeny do analytických mapových výstupů, kde budou interpretovány vybrané ukazatele. Na závěr proběhne syntéza a vymezení sub/urbánních oblastí.

Během sběru dat byla zjištěna určitá nekonzistentnost dat z obou sčítání. Drobné změny metodiky ztěžovaly práci, musel být kladen důraz na opatrnost, aby nedošlo k chybám, které by měly za následek špatně vypočtené ukazatele a následnou dezinterpretaci. Jedním z nepříjemných problémů je roztržičnost dat po celém webu ČSÚ, kdy je třeba požadovaná čísla shromáždit z několika zdrojů, což značně prodlužuje čas potřebný ke sběru dat. Jako konkrétní případy změny metodiky zveřejňování výsledků sčítání můžeme uvést zjišťování počtu osob s nástavbovým vzděláním. Zatímco v roce 2001 se slučovaly s těmi, které absolvovaly vyšší odborný stupeň vzdělání, v roce 2011 už jsou odděleny do své samostatné kategorie.

Domovní a bytový fond zaznamenal za desetiletou periodu více změn. Je to především případ rozdělení časových období, za jaká se zjišťovalo stáří či poslední

rekonstrukce budov. Ve výsledcích sčítání z roku 2001 jsou uvedeny tyto intervaly: 1919 a dříve, 1920- 1945, 1946-1980, 1981-1990 a 1991-2001. Nejaktuálnější SLDB má o jednu kategorii navíc a dvě pozměněné. Nová je ta, která udává počet vystavěných a opravených budov za období 2001-2011, přičemž předchozí interval byl o jeden rok zúžen. Kategorie 1920-1945 a 1946-1980 jsou nahrazeny intervaly 1920-1970 a 1971-1980. Zde tedy dochází k nekonzistenci dat, které nelze pomocí indexu změny porovnat. Pro potřeby práce jsou tedy obě pozměněné kategorie na úkor kvality komparace sloučeny do jedné. Poslední rozmezí 2001-2011 logicky porovnávat nelze. Bude tedy sloužit jako ukazatel nové výstavby. Změna se týká i vlastnictví jednotlivých bytů. Ve sčítací akci v roce 2001 se rozlišovalo, zda byt patří členovi bytového družstva či členovi družstva nájemců. O deset let později se uvádějí pouze byty družstevní. Stejně tak pro potřeby této práce jsou oba typy vlastnictví sloučeny do jednoho.

Za dobu deseti let se konaly i změny související s administrativní hranicí okresu Brno-venkov. Od 1. ledna 2005 je součástí Jihomoravského kraje 25 obcí původně z Kraje Vysočina, které nyní náleží okresu Brno-venkov. O dva roky později se k tomuto okresu připojilo dalších 25 obcí, tentokrát z okresů Blansko, Břeclav a Znojmo. Počet obcí se tedy v mezidobí obou SLDB zvýšil ze 137 na 187. Pro potřeby diplomové práce však postačí původní hranice okresu a počet obcí 137 (ČSÚ).

1.2 Rešerše literatury

Na téma urbanizace a suburbanizace bylo napsáno nespočet zahraničních i tuzemských publikací. Pro svou práci jsem si vybral většinou ty, jež pocházejí z České republiky, ačkoliv na tu cizojazyčnou nemohlo být zapomenuto. Více český výběr odůvodňuji charakterem tématu diplomové práce, kde se jedná především o Brno, respektive jeho zázemí.

Stěžejním dílem, na kterém je postaven historický popis Brna a okolí v této práci, je rozsáhlá monografie historika Karla Kuči (2000) – Brno: vývoj města, předměstí a připojených vesnic. Jedná se o komplexní a velmi podrobné dílo zahrnující vývoj města od dob Přemyslovců do 90. let 20. století. Autor se zabývá

nejen urbanistickým vývojem Brna a překračuje administrativní hranice města, aby obsáhl i jeho blízké zázemí. To vše je pouze jedna polovina knihy. Druhá část publikace je tvořena katalogem, kde se vedle kostelů, klášterů a jiných významných staveb zabývá i jednotlivými předměstími, městskými čtvrtěmi a vesnicemi. U nich nechybí vývoj názvu územního celku, počet obyvatel a domů v čase, historie a urbanistický vývoj. Z této publikace jsem do této práce využil především zmíněný dobře zpracovaný urbanistický vývoj a popis míst zasažených rezidenční výstavbou. Deskripce vývoje 20. století v Brně je doplněna literaturou od Zdeňka Kudělky (1970) a Antonína Šefčíka (1965).

Obecné pasáže, které se týkají urbanizace a urbanistického vývoje, jsou z části citovány ze zahraničních zdrojů, především pak z nově vydaných encyklopedií. Jedná se o několikadílný soubor *The International Encyclopedia of Human Geography* od Kitchina a Thrifta (2009) a *The dictionary of human geography* Dereka Gregoryho (2009). Z tuzemských autorů jsem do této práce vybral trojici Horská, Maur a Musil (2002) se společným dílem *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*. Tato publikace se už soudě podle názvu zabývá problematikou urbanizace, její definicí a specifickými rysy na tuzemské a evropské úrovni. Nechybí ani historický vývoj evropské urbanizace a v neposlední řadě i té české. Postupně se jednotlivými kapitoly dostáváme přes období socialismu až po současnou podobu měst s letným náhledem do budoucna.

Pro pasáž o suburbanizaci jsem si do diplomové práce vybral kromě Vladimíry Šilhánkové (2007) a její knihy *Suburbanizace – hrozba fungování (malých) měst* publikaci *Suburbanizace.cz* od kolektivu odborníků pod vedením geografa Martina Ouředníčka (2008), která stručně a hlavně přehledně tento fenomén dnešní doby popisuje. Text je doprovázen doplňujícími informacemi a bohatou přílohou fotografií. Výstavbou na okraji Brna se zabývá další geograf Ondřej Mulíček (2002 a 2004). V tomto případě jsem čerpal z jeho disertační práce a příspěvku ve sborníku *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*.

Jako základ kapitoly o aktuální pozici města Brna v sídelním systému slouží publikace od Antonína Vaishara (2009) s názvem *Současný vývoj vnitřních částí*

Brna a Ostravy. V knize je přímo část věnovaná právě pozici těchto dvou měst v systému osídlení. Informace jsou doplněny o relevantní internetové zdroje, některé zastaralé údaje z knihy jsou autorem diplomové práce aktualizovány.

Plánovací koncepce nejsou běžně k sehnání, proto je jejich deskripce převzata z literatury *Meno, mesto, vec* od Slavomíry Ferenčuhové (2011). Sama uvádí, že dokumenty získala ze soukromé knihovny nejmenovaného brněnského architekta-urbanisty. Územní a regulační plány jsou k dispozici na webu magistrátu města, avšak bez doprovodného textu.

Ostatní citované a parafrázované publikace jsou zastoupeny v marginální míře a seznam je uveden na konci diplomové práce.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ SÍDELNÍHO ÚTVARU A SPRÁVNÍHO USPOŘÁDÁNÍ, VYMEZENÍ ŘEŠENÉHO ÚZEMÍ

Tato teoretická část diplomové práce má za úkol zmapovat urbanizační a demografický vývoj města Brna spolu s vývojem urbanistickým, a to přibližně od doby vzniku Československé republiky. K tomu nám je nápomocna odborná literatura a statistická data. Pro přehlednost je chronologický vývoj rozdělen do dvou částí. První z nich se zabývá Brnem v období první republiky a 2. světové války a druhá se zabývá dobou během Třetí československé republiky, socialistické éry a končí přibližně rokem 1989. V případě novodobého fenoménu suburbanizace je popis posunut až do konce druhého milénia. Nedílnou součástí urbanistické evoluce jsou městské územní plány, a proto i jim se autor této práce bude věnovat.

2.1 Urbanizace a urbanistický vývoj

International Encyclopedia of Human Geography nabízí v úvodu o urbanizaci několik základních definicí, jak na ni můžeme nahlížet. „*As the most fundamental level, urbanization can be defined as the concentration of population in urban areas - the towns and cities - of a given territory. It is usually expressed in terms of the proportion of urban populations relative to total populations; or as the rate at which the proportion of urban populations is increasing over time. Urbanization may also be defined in terms of the increasing density of population in the larger urban settlements of a given territory; and in terms of the increasing density of population within urban settlements.*“ (KITCHIN, THRIFT, 2009, p. 112) Může se tedy jednat o podíl městského obyvatelstva na celkovém počtu obyvatel daného území, rychlost, jakou se podíl obyvatel ve městě zvyšuje v časovém úseku nebo jednoduše hustotou. Jedná se ale o základní definici tohoto pojmu. Heslo urbanizace se v literatuře začíná objevovat v 30. letech 20. století, kdy ve statistickém či

demografickém slova smyslu znamenal proces koncentrace obyvatelstva a růst podílu městského obyvatelstva (HORSKÁ, MAUR, MUSIL, 2002, s. 8).

Jak ale uvádějí Horská a její spolupracovníci, urbanizace se netýká jen obyvatel žijících ve městech, nýbrž i institucí, ekonomie, sociální struktury, myšlení, způsobu života, hodnot a celé kultury (HORSKÁ, MAUR, MUSIL, 2002, s. 8).

České země si v moderních dějinách prošly třemi vlnami urbanizace. První vlna přišla mezi lety 1869-1910, kdy nejvíce rostla středně velká města s 20-50 tisíci obyvateli. Byla to doba intenzivních industrializačních procesů, které stimulovaly růst takto velkých měst. Mezi lety 1910-1950 rostla nejvíce města od padesáti do sta tisíc obyvatel; v této velkoměstské urbanizaci sehrál roli rozvoj terciárního sektoru. Třetí vlna je datována do let 1950-1980. Nejrychleji rostla malá a středně velká města, rozvoj velkých měst byl přibrzděn. Právě pozastavení růstu velkých měst je jedním z charakteristických rysů urbanizačních procesů v českých zemích za socialismu¹. Po roce 1989 je pro bývalé socialistické země střední Evropy charakteristická rektifikace². Tržní hospodářství neposílilo koncentraci obyvatel do měst, naopak malé obce se zvětšují na úkor větších celků (HORSKÁ, MAUR, MUSIL, 2002, s. 237-239 a 298-299). Tím vzniká fenomén suburbanizace...

Pojem urbanismus se v češtině objevuje od konce 40. let 20. století. *„Je používáný jako neobecnější vyjádření pro soubor pracovních metod a postupů sloužících k záměrnému formování lidského osídlení a zejména měst. Přitom si zachovává kulturní a výtvarná hlediska“*. (DOSTALÍK, 2013, s. 18) Cizojazyčné internetové slovníky (Oxford dictionary) uvádějí význam slova urbanismus především jako *způsob života lidí žijících ve (velkých) městech*. V této práci a hlavně v podkapitole o urbanistickém vývoji bude dostačující první zmíněná definice. Zaměříme se

---

¹ Karl Marx a Friedrich Engels věřili, že koncentrace chudých pracujících do měst řízených průmyslovou výrobou může mít spolu se špatnými pracovními podmínkami za následek revoluci (KITCHIN, THRIFT, 2009, p. 108).

² V souvislosti s tímto pojmem mluví český geograf Martin Hampl o „nápravných transformačních procesech“ nebo o „návratu do přirozené vývojové trajektorie“ (HAMPL, 1996, s. 45). Postkomunistická transformace je dvojitou transformací. První složkou je zmíněná rektifikace, návrat k dlouhodobým liniím vývoje osídlení, které u nás nastartoval kapitalismus v druhé polovině 19. století. Druhou složkou změn jsou proměny českého a moravského osídlení v důsledku zapojování do hospodářských a politických struktur EU a obecných trendů globalizace (HORSKÁ, MAUR, MUSIL, 2002, 298-299).

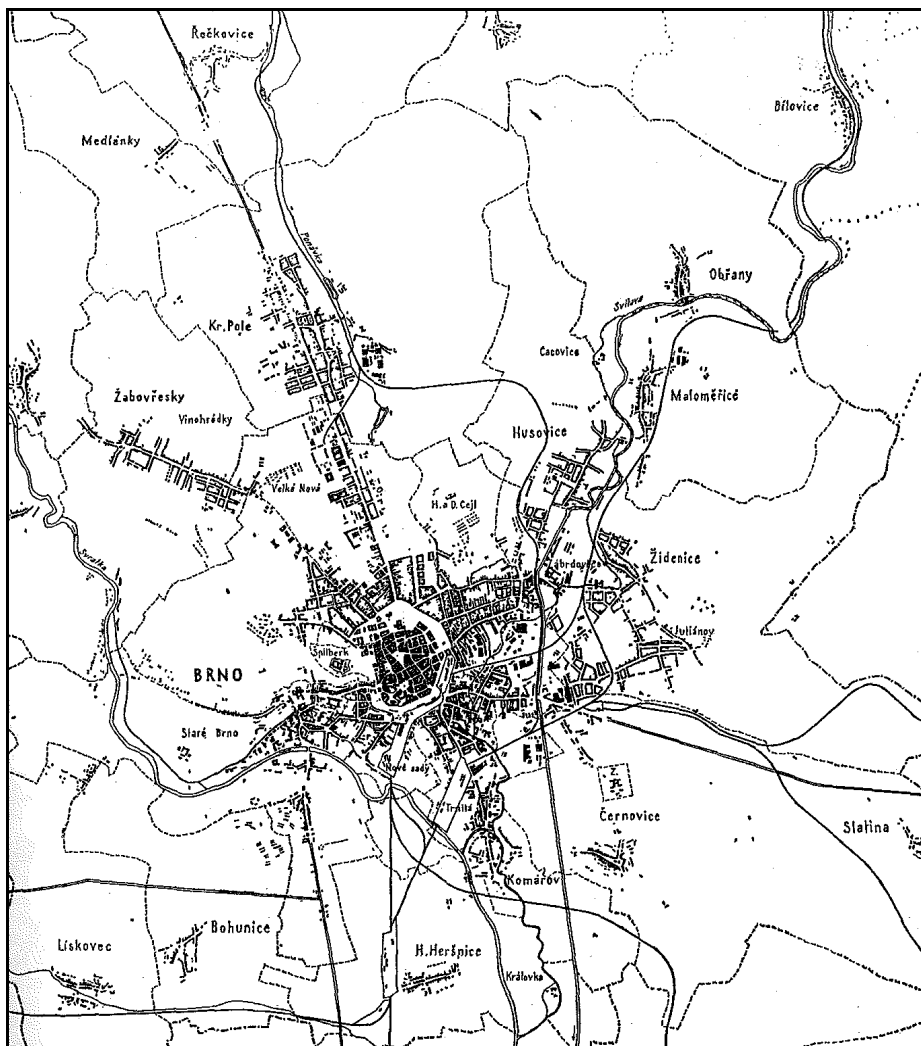
na vývoj města Brna od vzniku Československé republiky až po současnost. Popis je vzhledem k povaze práce zaměřen čistě na rezidenční výstavbu.

2.1.1 Brno do roku 1944

Protože se Brno po vzniku Československé republiky ocitlo uprostřed nově vzniklého státního útvaru, bylo potřeba vyřešit řadu negativních jevů dosavadního urbanistického vývoje. Hlavním důvodem bylo vytěžit maximum z nové polohy.

Progresivní urbanistické trendy se díky angažovanosti brněnské radnice staly alespoň částečně skutečností. V této době se už jednalo o území Velkého Brna, které vzniklo na základě zákona č. 213/1919 Sb. v první polovině roku 1919 připojením několika měst a obcí (KUČA, 2000, s. 153-154 a Národní shromáždění československé 1918-1920). Nejvíce se město rozvíjelo pravidelnými strukturami nízkopodlažního rodinného bydlení v podobě řadových a izolovaných domků. V této době vzniká vymaněním mladých brněnských architektů ze závislosti na Vídni fenomén brněnského funkcionalismu (KUČA, 2000, str. 153-154).

V nově vzniklé aglomeraci navrhoval I. Beneš rozdělit Brno na dvě velké části – pracovní a obytnou. Obytná část se měla skládat ze dvou okružních pásem. Vnitřní mělo v sousedství nejužšího centra zahrnovat velké nájemní domy. V tom vnějším by vznikly obytné čtvrti s rodinnými domy. Inspiroval se typem anglického města, který pronikal zkraje 20. století do českých zemí velmi sporadicky. Přestože vývoj Brna pokračoval nezávisle na teorii zmiňovaného konceptu, můžeme v Úřednické, nyní Masarykově čtvrti, či Králové Poli, tento koncept pozorovat. Skupiny jednopatrových domů, široké ulice v pravidelné síti se stromořadím a zeleným pruhem mezi chodníkem a silnicí – takové jsou charakteristické rysy nové předměstské zástavby. Teorie anglického zahradního města neřešila problém nevyhovujícího centra, proto se na ni po roce 1920 snesla kritika a o pět let později nadhodil Ferdinand Hrach myšlenku satelitního města (KUČA, 2000, str. 154; KUDĚLKA, 1970, s. 16).

Obrázek 1: Brněnská zástavba v roce 1919. Autor: O. Vičar.

V letech 1924 a 1926 byly vypsané dvě ideové soutěže. První z nich měla vyřešit regulaci vnitřního Brna z pohledu dopravy, avšak nepřinesla žádné výrazné nápady. Druhá, urbanistická soutěž, zaměřená na pořízení zastavovacího plánu města a okolí s přihlédnutím k širšímu zájmovému prostoru, který se téměř shoduje se současnými hranicemi Brna. Stejně jako předchozí soutěž, ani tato neměla vyhlášenou první cenu. Z hlediska bydlení byly navrženy nové obytné čtvrti mezi stávajícími předměstskými obcemi. Nejlépe ohodnocený návrh měl velký dopad na urbanistický vývoj Brna. Byly v něm uplatněny moderní principy raného funkcionalismu – obytné čtvrti oddělené od výrobních a pravoúhlé bloky domů (KUČA, 2000, s. 156, 161; KUDĚLKA, 1970).

Počet vystavěných domů s každým dalším sčítáním lidí, domů a bytů stoupal. Spolu s ním získávalo město čím dál víc obyvatel, především pak českého

na úkor německého (KUČA, 2000, s. 169). Jak je patrné z tabulky č. 1, počet obyvatel i domů rovnoměrně narůstal. Například v dekádě mezi lety 1900 a 1910 je však nárůst vyšší. Probíhala tedy masivnější rezidenční výstavba, která měla za následek přistěhování dalších obyvatel do Brna. I dekáda ukončená posledních sčítáním lidu před 2. světovou válkou je význačná velkým relativním nárůstem realizace dalších domů.

Vývoj rezidenční výstavby do roku 1944 se díky okupaci téměř zastavil a přednost dostalo budování infrastruktury. Během tohoto období byla mezi Žabovřeskami a Královým Polem naplánována výstavba německého sídliště. Z tohoto záměru však sešlo. Po několika amerických a sovětských náletech mezi lety 1944-1945 bylo z celkového počtu čtyřiaadvaceti tisíc domů zničeno 1300 a další 4000 těžce poškozeno (ŠEVČÍK, 1965, s. 29; Historický lexikon obcí České republiky, 2007, s. 619).

Tabulka 1: Počet obyvatel a domů v Brně a okresu Brno-venkov mezi lety 1869-1930.

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005.

SLDB	Brno-město - počet:		Brno-venkov - počet:		Poměr BM : BO			
					obyvatel		domů	
	obyvatel	domů	obyvatel	domů	BM	BO	BM	BO
1869	104 977	6 396	107 601	14 948	49	51	30	70
1880	120 122	7 066	113 947	16 748	51	49	30	70
1890	145 782	8 535	120 920	17 889	55	45	32	68
1900	176 645	10 807	127 045	19 695	58	42	35	65
1910	216 709	14 450	138 164	22 479	61	39	39	61
1921	237 659	15 866	143 468	24 003	62	38	40	60
1930	283 972	23 780	156 054	30 619	65	35	44	56

2.1.2 Brno po roce 1944

Po roce 1945 následovala poválečná obnova města a nová výstavba. Nemalý vliv na urbanistický vývoj měl převrat v roce 1948. Hlavním stimulem a změnou byl přechod od předválečného funkcionalismu k socialistickému realismu pocházejícího ze Sovětského svazu a majetkoprávní změny znamenající zánik soukromého vlastnictví. Pokud se budeme zabývat pouze rezidenční výstavbou, první malé brněnské sídliště po 2. světové válce bylo Tábor s 320 byty, které stylem navazovalo ještě na předválečný funkcionalismus, tj. řadové paralelní

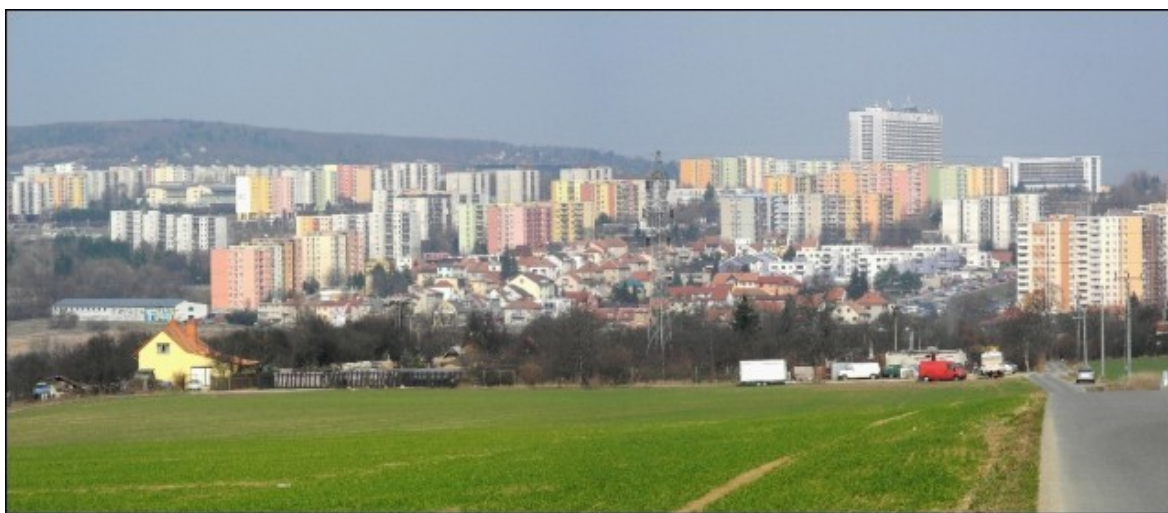
zastavovací osnovy. Obecně výstavba v 50. letech probíhala především v duchu bytových domů. Zastavovaly se proluky mezi domy a jednotlivými částmi Brna. Urbanistické působení na Brno bylo podle Kuči (2000) celkem příznivé. V letech 1950-1951 byla zpracována urbanistická studie, z níž vzešel Směrný územní plán Brna. Ten rozvíjel radiálně-okružní systém a počítal s expanzí města na jihovýchod. Celkově lze urbanistický vývoj Brna po počáteční stagnaci charakterizovat jako výrazně extenzivní, tzn. na neustálé rozšiřování zastavěné plochy, především panelovými sídlišti. S tím je spojena potřeba vybudování nových dopravních napojení, jenž naštěstí nezpůsobily v urbanistické struktuře města závažnější problémy (KUČA, 2000, s. 179-181, 188).

Obrázek 2: Panelové sídliště Lesná, pohled z jihovýchodní strany (panoramio.com)

Panelová sídliště započala na konci 50. let 20. století novou etapu výstavby města. Charakteristická byla především progresivní stavební technologií. Architektonický výraz tu nehrál hlavní roli. Krajským typem domu byla stavba o 11-12 podlažích, respektive osmipatrové podélné domy. Panelové domy se stavěly bez kontaktu se starší zástavbou, tudíž nedochází k přímému srovnání dvou odlišných architektur. V Brně najdeme jak vydařené, tak nepovedené

projekty. Mezi obdivovaná sídliště patří se svým zajímavým kompozičním řešením Lesná. Díky zalesněné rokli a zatravněným plochám působí dojmem velkého parku anglického charakteru. Naopak sídliště v Líšni a Bohunicích vybudované na přelomu 70. a 80. let působí megalomansky a chybí jim jakákoliv forma kompozice. Samostatné panelové domy postavené v prolukách dosáhly v kontextu soudobé architektury dobré úrovně (KUČA, 2000, s. 182-184).

Obrázek 3: Panelové sídliště Bohunice, pohled od Moravan (foto.mapy.cz)

Absolutní počet obyvatel a domů se od roku 1950 až do současnosti vyznačuje pozvolným nárůstem, ačkoliv u obyvatel jsou přírůstky mezi sčítáními výrazně vyšší než u domů. Tento poznatek lze vysvětlit socialistickou politikou, která je spojena s realizací mnoha panelových domů. Do jednoho domu se vejde více lidí než do rodinného, proto ten rozdíl.

Tabulka 2: Počet obyvatel a domů v Brně a okresu Brno-venkov mezi lety 1950-2011.

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, SLDB 2011 (ČSÚ)

SLDB	Brno-město - počet:		Brno-venkov - počet:		Poměr BM:BO			
	obyvatel domů		obyvatel domů		obyvatel		domů	
					BM	BO	BM	BO
1950	299 099	30 637	153 900	36 849	66	34	45	55
1961	324 173	31 097	165 808	37 103	66	34	46	54
1970	344 218	32 130	167 015	38 281	67	33	46	54
1980	371 463	33 851	172 478	39 790	68	32	46	54
1991	388 296	36 327	163 517	44 407	70	30	45	55
2001	376 172	37 051	166 237	46 408	69	31	44	56

2011	385 913	37 700	206 300	50 595	65	35	43	57

2.2 Správní uspořádání

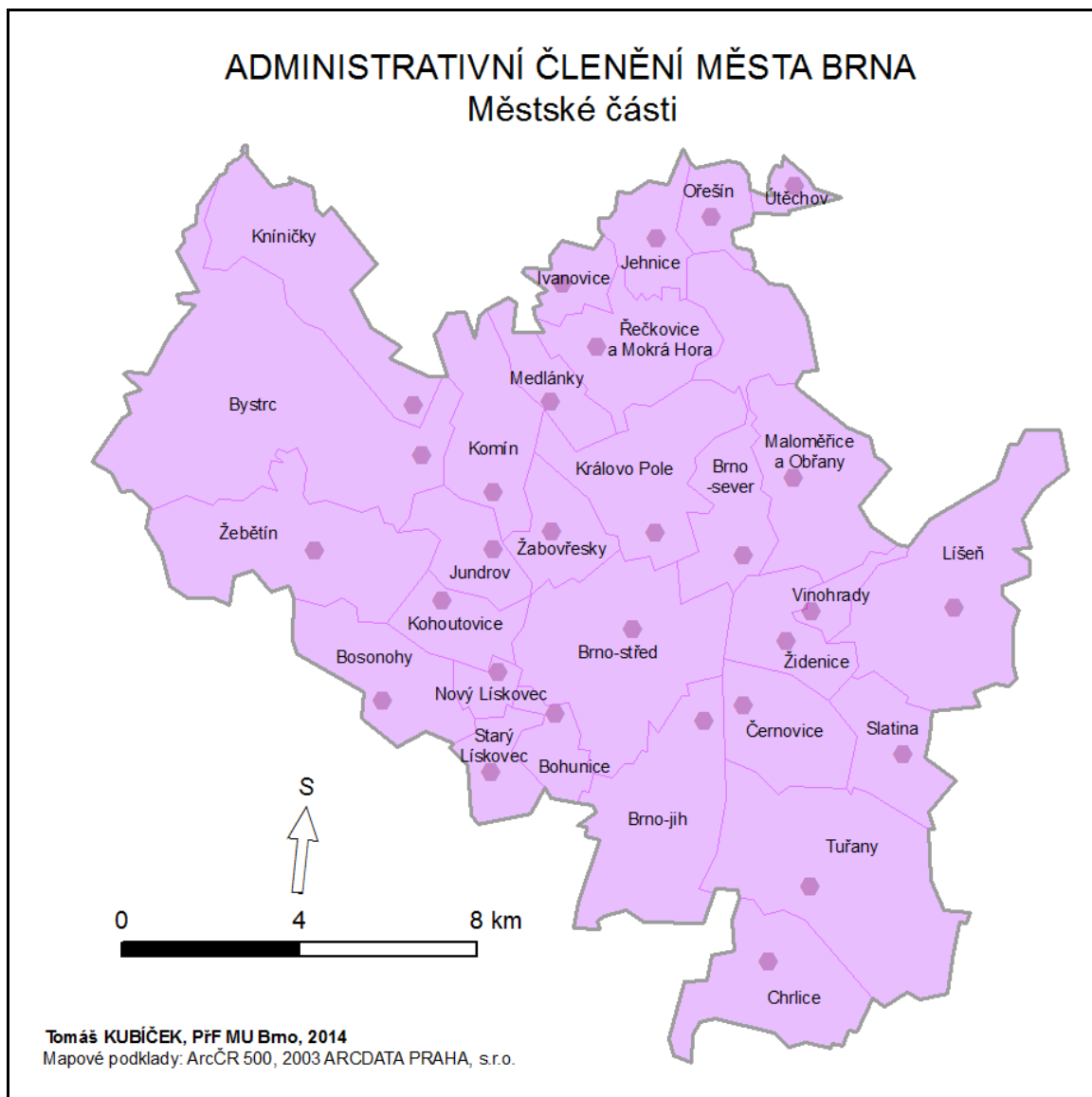
Co se týče administrativního a správního rozdělení, Brno bylo vždy ze všech měst v českých zemích nejsložitější. Do roku 1850 byl okolo města situován prstenec samostatných obcí, které náležely nebrněnské vrchnosti (KUČA, 2000, s. 181). Těchto dvaatřicet obcí bylo toho roku připojeno k Brnu a počet obyvatel se tím zdvojnásobil na 46 tisíc (Brno.cz). Z důvodu dosažení snazší obecní správy bylo tehdejší město rozděleno do čtyř samosprávných okresů, které ovšem zanikly roku 1905. Po vzniku Československé republiky byla 16. dubna 1919 k Brnu spolu s 21 obcemi připojena města Královo Pole a Husovice.³ Druhá katastrální reforma proběhnoucí mezi lety 1966-1969 rozdělila vnitřní město do nových katastrálních území nerespektující historické hranice. Z hlediska přirozeného členění však přinesly příznivý výsledek. Roku 1947 bylo Brno rozděleno na deset obvodů, o dva roky později na třináct. V roce 1970 se město rozrostlo o nově připojené venkovské obce a v následujících letech se integrovaly další. Takové uspořádání vydrželo až do počátku 90. let, kdy bylo v rámci decentralizace území města rozděleno na 29 samosprávných městských částí (KUČA, 2000, s. 154, 181-182). Tuto podobu rozdělení si město zachovalo do dnešní podoby.

Všech 29 městských částí má bez rozdílu v rozloze a počtu obyvatel svůj vlastní úřad vykonávající základní agendu. Některé složitější úkony (matriční agenda a jiné činnosti v rámci státní správy) jsou v menších městských částech převedeny na úřady sídlící ve větších územních celcích jako je například Královo Pole, Brno-střed, Brno-sever a Židenice. Každý územní celek má svého starostu (a až tři místostarosty) a zastupitelstvo, jehož počet členů se odvíjí od populační

---

³ Zákon o sloučení obcí s Brnem, § 1: „Katastrální obce Juliánov, Židenice, Husovice, Maloměřice, Obřany, Královo Pole, Medlánky, Řečkovice, Žabovřesky, Komín, Kamenný Mlýn, Jundrov, Kohoutovice, Bohunice, Lískovec, Horní Heršpice, Komárov, Černovice, Slatina, Dolní Heršpice, Přízřenice, Vejvanovice a Tuřany s celým svým katastrálním obvodem slučují se se zemským hlavním městem Brnem, přestávají býti obcemi o sobě a tvoří jedinou obec, pro kterou platí obecní řád zemského hlavního města Brna.“ (Národní shromáždění československé 1918-1920)

velikosti území, ve kterém působí. Ořešín má například pouze sedm zastupitelů, větší městské části pak desítky a k tomu radu⁴ (Brno.cz).

Obrázek 4: Administrativní dělení Brna na městské části. Zdroj: Vlastní tvorba

2.3 Koncepční plánování a územní plány

Plánovací koncepce jsou jakýmsi celkovým náhledem do budoucnosti města, které zahrnují samotné město a jeho obyvatele v současnosti a zároveň prognózují

---

⁴ Podle zákona o obcích § 99 odst. 3 se rada obce či městské části nevolí, pokud má zastupitelstvo méně než 15 členů. Počet členů rady nesmí být sudý a musí se pohybovat od 5 do 11 (Zákony ČR onLine).

do dalších let vývoj, v jakém by se měl administrativní celek vyvíjet. Mají být předobrazem dalšího územního plánu města.

V knize *Meno, mesto, vec* Slavomíry Ferenčuhové jsou k dispozici stručné analýzy takových koncepcí. Jedná se o: Brno – směrný územní plán (1951), Koncepce rozvoje města Brna I. (1966), Koncepce města Brna (1973), Strategie pro Brno: Strategický plán rozvoje města Brna (2002) a Strategie pro Brno (2007), (FERENČUHOVÁ, 2011, s. 141).

Hned první zmiňovaný dokument z roku 1951 je přímo navázaný na zpracování územního plánu na rok 1950-1951. Byl důslednou analýzou podmínek života v Brně a reagoval na nové zákony z poválečného období. Koncepce z tohoto roku se zaměřuje na výstavbu, růst a progres spojený s průmyslem. Dokument z roku 1966 se nese v duchu životního prostředí. Část dokumentu o životním prostředí zahrnuje kapitoly obytné prostředí a společenské prostředí. Dále upozorňuje na jednostrannost rozvoje města, což může mít negativní dopady. Vzhledem ke kritické povaze koncepce bylo vydáno upozornění, aby s dokumentem nakládali jen odborníci a zabránilo se kontaktu s laickou veřejností. Koncepce města Brna z roku 1973 má jako hlavní předmět kromě plnění usnesení normalizačního XIV. sjezdu opět životní prostředí. Tentokrát jako prostředek ovlivňování života obyvatel. Cílem dokumentu bylo ověřit vhodnost projektů připravovaných v rámci územního plánování (FERENČUHOVÁ, 2011, s. 147-172).

Strategie pro Brno: Strategický plán rozvoje města Brna (2002) je prvním koncepčním dokumentem města od roku 1989. Nemá jedno hlavní téma jako předešlé koncepce, ale věnuje se napříč spektrem všem stránkám života v Brně. Ve strategické vizi se mluví o perspektivním, prosperujícím, fungujícím a obyvatelném městě. Co se bydlení týče, má Brno jako strategický záměr rozšíření a diferenciací nabídky bydlení ve městě, oživení a zpřehlednění trhu s byty a podporu regenerace a výstavby bydlení (Strategie pro Brno: Strategický plán rozvoje města Brna, 2002, s. 66, 116-126).

Zatím poslední koncepční dokument Strategie pro Brno z roku 2007 s aktualizací v roce 2012 vstupuje do problematiky s tezí, že by město mělo mít

vyřešeny všechny složky života ve městě, které jejich obyvatelé považují za samozřejmé. V návrhové části si Brno dává slib rozvoje variabilní nabídky bydlení, kam patří koordinace v oblasti bytové politiky, podpora projektů pro bydlení specifických skupin obyvatelstva, příprava nových ploch pro komerční výstavbu rodinných domů a podpora projektů adaptace brownfields pro bydlení (Strategie pro Brno, 2007, s. 107).

Regulační plán z roku 1926 i přes sníženou kvalitu příslušného výkresu ukazuje, že nová rezidenční výstavba (do výšky dvou pater) je plánována v oblasti Černých Polí, Žabovřesk, Žlutého Kopce a Komárova. Bytové domy přes čtyři patra pak v Zábrdovicích, Králově Poli a v prostoru mezi výstavištěm a Mendlovým náměstím (Brno.cz – Z historie územního plánování v Brně).

Plánované zastavění v Regulačním a zastavovacím plánu města Brna (1938) je už oproti předchozímu o poznání rozlehlejší. Zejména je patrný trend jižně a severně od města. Z nákresu je patrné, že architektura nebyla uvolněná do takové míry jako dnes, což dokládají pravoúhle navrhované ulice mezi bloky a téměř úplná absence abstraktnějších (např. oválných) tvarů (Brno.cz – Z historie územního plánování v Brně).

O poznání přehlednější a podrobnější Směrný plán města Brna (1952) ukazuje, že obytná výstavba pokračuje v severojižním směru, což je patrné na nových zastavěných plochách v okolí Černovic na jihu a Husovic na severu. V sousedství Králova Pole se profiluje rozsáhlý průmyslový areál Královopolských strojren, další pak východně od Starého města a na jihu (Brno.cz – Z historie územního plánování v Brně).

Směrný územní plán města Brna z roku 1968 přehledně znázorňuje současnou výstavbu, plánovanou výstavbu, výstavbu na dožití a rezervy, kde by se v budoucnu mohl dále stavět. Od posledního směrného plánu je patrné další rozšíření severojižním směrem a na východ. Plánována je dostavba sídliště Líšeň a v lokalitě Komína a Jundrova. Zároveň je v plánu zaplnění proluk blíže k centru (Brno.cz – Z historie územního plánování v Brně).

Územní plán města Brna (1982) má legendu jasně rozdělenou na funkci k roku 2000 a rezervy po roce 2000. Bez doprovodného textu lze však jen těžko

posoudit, co přesně tyto kategorie znamenají. Funkce k roku 2000 zřejmě ukazuje plochy, které mohou být do konce tisíciletí zastavěny. Oproti předchozímu směrnému plánu je patrná plánovaná výstavba v okolí Brněnské přehrady v městské části Bystrc. Též je prodlužuje osa sever-jih, především pak v Brněnských Ivanovicích a Modřicích (Brno.cz – Z historie územního plánování v Brně).

Současný platný územní plán nepočítá s velkou souvislou zástavbou obytných budov. Jedná se především o zaplňování proluk a přisedání novostaveb k okrajovým částem Brna. Souvislejší celky navrhované zástavby můžeme pozorovat v oblasti Přízřenic, Tuřan nebo mezi Lesnou a Královým Polem (Brno.cz – Odbor územního plánování a rozvoje).

2.4 Suburbanizace

Tato podkapitola je věnována fenoménu suburbanizace. Za stručným představením tohoto jevu následuje nástin jeho nástupu v České republice a posléze je probírán suburbanizační vývoj v zázemí samotného města Brna. Některé informace zde uvedené se mohou prolínat s fakty z jiných podkapitol o brněnském urbanismu. Tyto procesy jsou spolu úzce spjaté.

Suburbanizací se rozumí přesun městského obyvatelstva, jejich aktivit a některých funkcí z jádrového města do zázemí (OUŘEDNÍČEK, 2008, s. 10). The dictionary of human geography definuje suburbánní oblast jako: „*An outer district lying within the commuting zone of an urban area, often as a separate political jurisdiction.*” (GREGORY et al., 2009, p. 805)

Tento proces rozšiřování plochy města můžeme podle funkce rozdělit na dva typy: rezidenční (obytný) a komerční (pracovní a obslužný). V případě rezidenční suburbanizace jde především o výstavbu rodinných domů ale i bytových jednotek, jejichž rozmístění - navazující na původní zástavbu – je výrazně odlišné od fenoménu tzv. urban sprawl, nepromyšleného rozlézání zástavby do volné krajiny, vyskytujícího se například v sousedství amerických měst (OUŘEDNÍČEK, 2008, s. 10-11, 16). Proces rozšiřování měst je mnohdy provázen kritikou, která se týká jak nedostatečné infrastruktury, ekologické zátěže na krajinu, architektury

domů a satelitních městeček obecně, sociálního odcizení atp. Ve většině případů jsou důvodem problémů finanční zájmy developera vystavěných domů a chybějící komunikace ve směru developer – obec a rezident – obec.

Abychom naplnili cíle této práce, budeme se zde věnovat pouze rezidenční suburbanizaci v okolí Brna. V této podkapitole se autor zaměří především na brněnskou suburbanizaci shora omezenou koncem druhého tisíciletí, jak je zachycena v literatuře. Další její vývoj bude součástí empirické části.

2.4.1 Suburbanizace v zázemí Brna

V České republice lze za počátek suburbanizačních procesů považovat přechod od industriální k post-industriální době. V té době začal pozvolna klesat význam střediskových měst a nastoupil proces dekoncentrace spojený s oboustranným pohybem mezi jádrem a zázemím (ŠILHÁNKOVÁ et al., 2007, s. 27).

Pokud se však zaměříme pouze na zkoumané Brno, můžeme najít téměř sto let starou myšlenku satelitního městečka, kterou nadhodil v odborném tisku architekt Ferdinand Hrach (1862-1946). Ještě o několik let dříve, konkrétně roku 1919, prezentoval I. Beneš seriál šesti článků, kde navrhoval rozdělit město na obytnou a průmyslovou zónu. Rezidenční zónu měly tvořit dva prstence, z nichž vnitřní, blíže centru města, by obsahoval nájemní domy s byty, kdežto vnější prstenec by byl tvořen obytnými čtvrtěmi s rodinnými domy. Přiblížil se tak vizi anglického města (KUDĚLKA, 1970, s. 16). V průběhu 30. let 20. století bylo vypsáno několik urbanistických soutěží. Soutěž vypsaná v roce 1926 neměla vítěze, přesto stojí za zmínku návrh B. Fuchse a J. Kumpošta, kteří měli v jižním centru úmysl vybudovat směrem na Hodonín řetězec sídlišť (KUČA, 2000, s. 161). Předválečný a poválečný vývoj lze dobře sledovat v podkapitole o brněnském urbanismu. V té době probíhala intenzivní vilová a bytová výstavba domů v okrajových částech Brna, která se dá dobově považovat za jistou formu suburbanizace.

Po druhé světové válce se přičiněním převratu v roce 1948 přešlo v Brně od funkcionalismu k socialistickému realismu (KUČA, 2000, s. 179). S tím jsou

spojena socialistická panelová sídliště, která mohou být podle Šilhánkové et al. (2007, s. 36) považována za první formy suburbií, ačkoliv tak nejsou dosud v bývalých socialistických zemích popisovány. Snižování hustoty zastavění a ztráta tradičního veřejného městského prostoru jsou znaky, které jsou pro suburbia a panelová sídliště společné. Fenoménu těchto megalomanských a mnohdy nekonceptně budovaných městských částí v Brně se autor této práce věnoval v podkapitole o urbanistickém vývoji. Jisté zlepšení v podobě intenzifikace využití staršího zastavěného území bylo pociťováno až v posledních letech socialismu, ale potřebnému obratu bránily projekty orientované na panelovou technologii (KUČA, 2000, s. 189).

Jak už bylo řečeno, suburbanizace, jak ji známe dnes, se v zázemí velkých měst začala rozmáhat po roce 1989, prvotní rozmach suburbánní výstavby lze v probíraném území datovat do druhé poloviny devadesátých let (MULÍČEK, 2002, s. 179). Prostorový vzorec nové bytové výstavby se od 80. let nezměnil, takže i v současnosti lze největší dynamiku nalézt v okrajových částech města (MULÍČEK, 2004, s. 97). V něčem je ale brněnská suburbanizace specifická. Jak dále Mulíček uvádí, suburbanizační trendy v rámci brněnské aglomerace, u které je dostačující vymezení okresem Brno-venkov, jsou svou intenzitou a rozsahem v řadě případů nesrovnatelné s podobnými procesy v jiných městech. Rezidenční suburbanizace okolo roku 2000 nevykazovala vážnější negativní dopady do struktury a funkce jádrového území aglomerace. Převládajícím typem zástavby byly nízkopodlažní rodinné domy, nejdříve budované individuálními stavebníky, od kterých se postupně přecházelo k velkým developerům (MULÍČEK, 2002, s. 171, 178-179).

Připravenost obcí je na novou výstavbu dostačující. Hlavní expanze výstavby probíhá v environmentálně kvalitním prostředí severně od města, především pak v Útěchově, Soběšicích, Ořešíně, Ivanovicích a České. Masivnější výstavba se předpokládá i ve směru na Kuřim, což potvrzuje severojižní trend rozvoje (MULÍČEK, 2002, s. 180).

Suburbánní lem okolo Brna vymezený okresem Brno-venkov zaznamenal mezi lety 2001 a 2011 čtyřicetitisícový nárůst počtu obyvatel. Toto desetiletí tedy můžeme označit za počátek suburbanizace takové, jaká je charakteristická

v západní Evropě a Spojených státech amerických. Nově vystavěných domů jsou „jen“ čtyři tisíce, což napovídá to, že se lidé stěhují i do starších obydlí (viz tabulka č. 2). Deskripce vývoje brněnské suburbanizace po roce 2000 je jedním z cílů této diplomové práce, a proto se jí budeme podrobně věnovat v praktické části.

Obrázek 5: Satelitní městečko Díly za sv. Jánem v Kuřimi. Zdroj: novostavby-pronajmy.cz

3 AKTUÁLNÍ SITUACE – POZICE MĚSTA BRNA V SÍDELNÍM SYSTÉMU ČESKÉ REPUBLIKY, MORAVY, JIHOMORAVSKÉHO KRAJE

Brno patří vzhledem k velikostním poměrům v České republice k velkoměstům druhého řádu a v sídelním systému zaujímá druhé místo co se počtu populace týče. Ke poslednímu dni roku 2012 mělo v Brně trvalý pobyt nahlášeno 378 327 obyvatel. Počet obyvatel, jako nejvýznamnější indikátor postavení mezi sídly, je považován za překonaný přístup. Toto hodnocení dle velikosti populace bylo narušeno industrializací spojenou s těžbou uhlí a růstem či vznikem nových měst s početnou populací, ale omezenou střediskovou funkcí. Toto kritérium je relativizováno suburbanizací, která přesouvá některé dříve městské funkce za jeho hranice (VAISHAR, 2009; s. 13-14; ČSÚ).

Brno v mnoha ohledech přesahuje význam krajské metropole, především co se vzdělávací a administrativní funkce týká. Zvláště v poslední dekádě začalo být město vnímáno jako univerzitní a výzkumné. Svůj vliv Brno demonstruje až za hranicemi kraje, především do východní části Kraje Vysočina, a jižní části Olomouckého a Zlínského kraje (Strategie pro Brno, 2007, s. 11-12).

3.1 Administrativní a vzdělávací funkce

Administrativně správní funkce Brna není zanedbatelná. Sídlí zde některé celostátní úřady. „*Jde o instituce, související s resortem spravedlnosti (Nejvyšší soud, Ústavní soud, Nejvyšší správní soud, Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, Kancelář veřejného ochránce práv) a s resortem zemědělství (Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, Zemědělská vodohospodářská správa).*“ Dále je to například Vinařský fond a některé profesní komory. Zastupitelské úřady v podobě generálních či honorárních konzulátů zde má Angola, Estonsko, Filipíny, Finsko, Chorvatsko, Laos, Litva, Polsko, Rusko, Slovensko a Turecko (VAISHAR, 2009, s. 15; Brno.cz).

Město Brno se považuje za studentské město. V České republice se nacházejí dvě významná vysokoškolská centra, z nichž Brno má hned po Praze nejvyšší absolutní počet vysokoškoláků a škol, ve kterých se vzdělávají. V relativním měřítku, počet studentů na tisíc obyvatel, má však Brno před hlavním městem navrch. V roce 2012 zde na pěti veřejných, jedné státní a osmi soukromých vysokých školách studovalo přibližně 81 tisíc studentů. Akademie věd České republiky má v Brně sedminásobné zastoupení ústavů a řadu poboček. Existuje zde tedy hierarchie Praha – Brno, s větším odstupem zaostávají další regionální centra. Rozdíl mezi nimi je ale menší než co do počtu obyvatel (VAISHAR, 2009, s 15-16; ČSÚ; Univerzita obrany).

V rámci Jihomoravského kraje je dominance vzdělávacích institucí jasná. Mimo město Brno je lokalizována jedna z fakult Mendelovy univerzity v Lednici. Ve Znojmě pak působí soukromá vysoká škola zaměřená na ekonomiku (Atlas školství).

3.2 Dopravní a komerční funkce

Brno je třetím nejfrekventovanějším dopravním uzlem České republiky, co se spojením s ostatními regionálními centry, potažmo krajskými městy, týká. Je spolu s Prahou součástí nejobsluhovanějšího spojení. Před Brno se dostaly už jen druhé Pardubice, které těží ze své polohy a prochází jimi železniční trať spojující dvě největší česká města. Pokud bychom vzali v potaz mezinárodní letecké spojení a autobusové linky na Slovensko, město Brno by se pardubickému dopravnímu uzlu vyrovnalo (VAISHAR, 2009, s. 16-17). Modernizované mezinárodní letiště Brno Tuřany odbavilo v roce 2013 na pravidelných i charterových linkách 463 tisíc pasažérů. Jejich počet se od roku 2011, kdy byl zaznamenán absolutně nejvyšší počet odbavených (558 tisíc), snižuje (Letiště Brno).

Komerční funkce je v sídelní hierarchii velmi důležitým ukazatelem. Jedním z jednoduchých ukazatelů je sledování na základě veletrhů. V Brně provozuje veletrhy akciová společnost Veletrhy Brno. Tradice vystavování zde trvá už od roku 1928 a lokalizace mezi Prahou a Bratislavou není náhodná. Se svou plochou 130 tisíc m² se toto výstaviště řadí mezi největší na světě a ročně zde

probíhá okolo 50 výstav, které souhrnně navštíví jeden milion návštěvníků. Dle výroční zprávy z roku 2012 se uspořádalo 49 výstav, které si nenechalo ujít téměř tři čtvrtě milionu lidí. Důkazem, že brněnské výstaviště je významné nejen republikově, ale i celoevropsky a možná i globálně, je 81 národnostních zastoupení mezi návštěvníky a 49 mezi vystavovateli. Dominance výstaviště v Brně na území České republiky je zřejmá. Pražské výstavní místo, holešovická INCHEBA, pořádá okolo 30 výstav ročně s návštěvností rovnající se celkovému počtu obyvatel Brna. Jiný zdroj na webu pražského výstaviště uvádí až 50 výstav ročně, které mají k dispozici plochu 320 tisíc m². Tím by velikostí a počtem výstav překonalo brněnského rivala (Veletrhy Brno, Incheba Expo Praha).

Brno je město otevřené zahraničním firmám. Novodobým fenoménem se stala nejrůznější administrativní a obchodní centra, komplexy budov, které jsou za účelem zisku pronajímány velkým společnostem. Ty si zde v Brně zřizují své pobočky. Především v jižním městě se rozrůstají v podobě prosklených kvádrů. Mezi největší ve městě patří například Spielberk office center, AZ-tower, M-palác, H-park, Brno office park, Trinití office park a další. Jejich lokalizace je rozprostřená až k brněnskému letišti. Univerzitní výzkum je úzce spojen s podobnými aktivitami. Rozmáhají se zde podnikatelské inkubátory, které podporují vznik nových firem a pomáhají nadšencům s jejich rozběhem. Za další vědecko-komerční počín můžeme brát Český technologický park v Králově Poli, jenž úzce spolupracuje s univerzitami a místo si tam našlo už několik renomovaných společností. Podle Českého statistického úřadu se k roku 2012 nacházelo v Brně 240 vědecko-výzkumných pracovišť podnikatelského sektoru, což je téměř o stovku více než ve zbytku Jihomoravského kraje.

Cestovní ruch je poměrně obtížně měřitelné odvětví. Ačkoliv najdeme mimo Brno či Prahu mnohem zajímavější památky, tato dvě města mají co do počtu hromadných ubytovacích zařízení (HUZ) navrch před ostatními krajskými městy. Opět zde platí hierarchie Praha – Brno, přičemž počet hotelů, penzionů a dalších ubytoven se po Praze nachází ve stovkách, v Brně jich v roce 2012 fungovalo 85 s kapacitou 11 tisíc lůžek. V Jihomoravském kraji jsou však turisticky atraktivnější oblasti okolo Břeclavi a Znojma, kde počet HUZ dosahuje 124 respektive 101, ale celková kapacita lůžek je oproti Brnu poloviční. Znamená to tedy více menších

ubytovacích podniků oproti větším hotelům s více lůžky v Brně (VAISHAR 2009, s. 18; ČSÚ). Brno je zároveň jedno ze tří regionálních center, spolu s Prahou a Olomoucí, kde se nachází památka zařazená do seznamu světového dědictví UNESCO. V Jihomoravském kraji je možné z tohoto seznamu ještě navštívit Lednicko-valtický areál (České dědictví UNESCO).

3.3 Brno v evropském kontextu

Proces evropské integrace je zásadním trendem, který určuje brněnskou geopolitickou roli a předurčuje hospodářské a kulturní vztahy. V Evropě se Brno řadí do měst vyšší střední velikosti do půl milionu obyvatel, srovnatelné je s francouzským Lyonem či německými Drážďany. Strategickou polohu Brna uprostřed Evropy není možné chápat čistě geograficky, jde o vysoce relativní proměnnou, kde je především kladen důraz na zapojení do globální evropské ekonomiky. To, že moravská metropole není hlavním městem, je do značné míry handicapem, jenž se projevuje při lokalizaci nadnárodních institucí a organizací právě do Prahy (Strategie pro Brno 2002, s. 6).

„V makroměřítku je Brno součástí městské rozvojové osy Berlín – Praha – Vídeň – Bratislava – Budapešť. Intenzivnější přeshraniční ekonomické a společenské vazby lze však zasadit do úžeji vymezeného středoevropského prostoru, tzv. regionu CENTROPE, schematicky vymezeného regiony jižní Moravy, Burgenlandu, Dolního Rakouska, Vídně, Bratislavského kraje a Bratislavy, Trnavského kraje a Trnavy a komitáty západního Maďarska včetně Györu, Szombately a Šoproně.“ V tomto uskupení má Brno nejvýznamnější vazby s Vídní, jež jsou historicky podložené (Strategie pro Brno, 2007, s. 9).

„V mezinárodní dělbě práce je pravděpodobnou rolí města být střediskem s vysokým podílem průmyslu s vyšší přidanou hodnotou a navázaným komplexem aplikované vědy a výzkumu a strategických služeb.“ Evropsky konkurenceschopné jsou v Brně veletrhy s image tradičního středoevropského obchodního centra. Mezi konkurenty v této oblasti patří Budapešť, Lipsko, Poznaň a Mnichov (Strategie pro Brno, 2007, s. 10).

Poloha města v severojižním pásu dopravní osy je výhodou. Kříží se zde IV. a IV.b transevropský multimodální koridor pro tranzitní silniční i železniční dopravu. Pro dálkovou dopravu po železnici je důležitý modernizovaný koridor Berlín – Vídeň. Kostru dálkové silniční dopravy tvoří dálnice D1 a D2 a rychlostní komunikace R52 s nedokončenou R43. Chybí též kompletní rychlostní spojení s Vídní. Letecké spojení z Brna je v současnosti nedostatečné, na pravidelných linkách je potřeba vygenerovat ekonomicky udržitelnou poptávku (Strategie pro Brno, 2007, s. 10-11).

4 PROMĚNA SÍDLA V LETECH 2001 AŽ 2011

Tato kapitola je jádrem celé diplomové práce. Zde budeme interpretovat a hodnotit změny demografické situace a stav domovního a bytového fondu v městských částech Brna a obcích okresu Brno- venkov. Stane se tak na základě grafů a kartogramů⁵ s relativními hodnotami a indexy změny. Na konci každé podkapitoly provedeme shrnutí a syntézu komentovaných dat. Všechny tři oddíly (demografie, byty, domy) by měly na konci kapitoly ukázat celkovou proměnu sídla (Brna) a jeho zázemí v mezičase sčítání lidu, domů a bytů. Dojde i k vymezení oblastí, které mají více urbanizační nebo suburbanizační charakter.

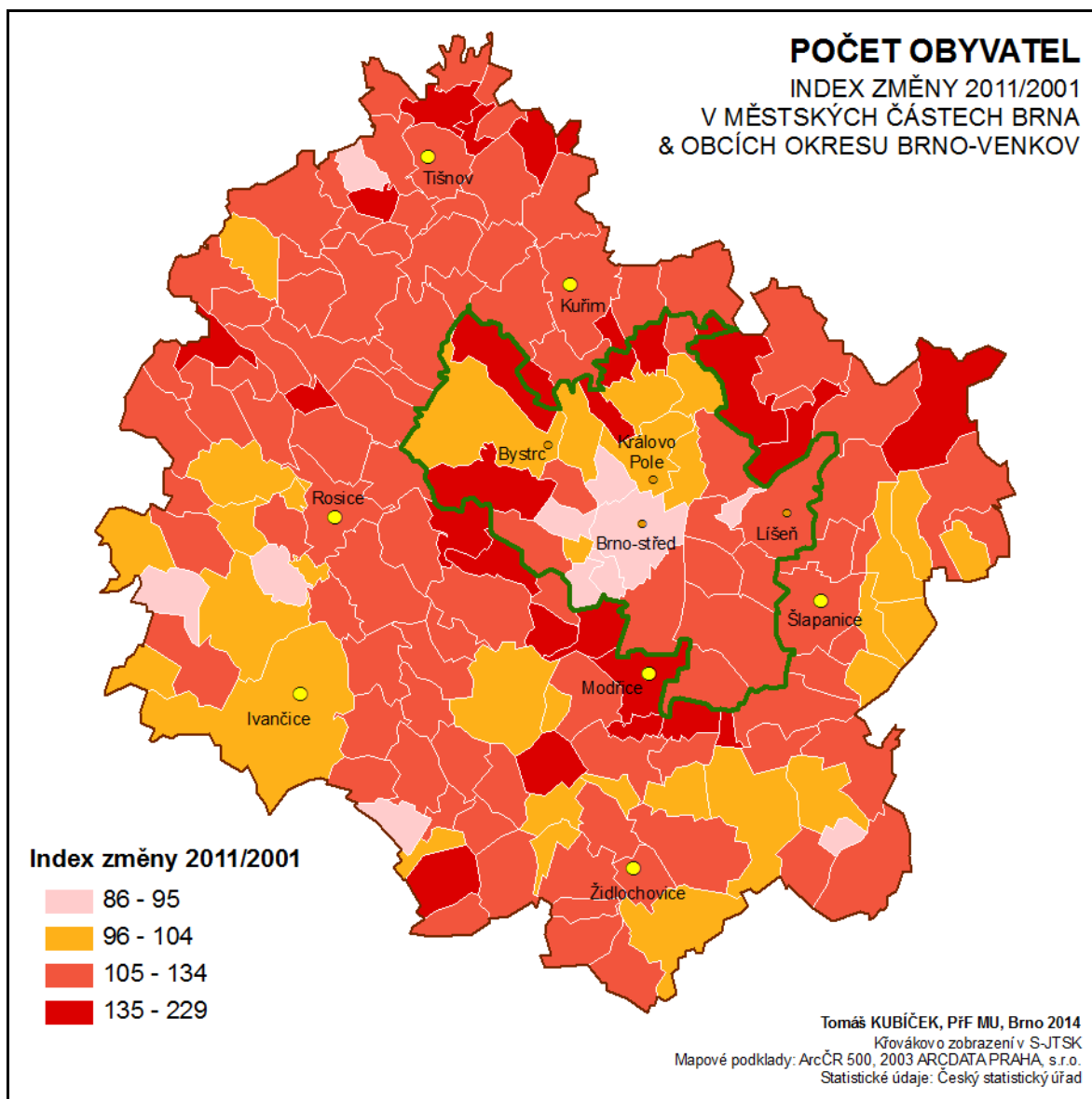
4.1 Demografická proměna Brna a okolí

Počet obyvatel

Nejzákladnější ukazatel o stavu populace v území, který toho o vývoji území mnoho napoví. Jeden z nejpodstatnějších znaků suburbanizace. Jak je z kartogramu patrné, populace se za deset let rozrostla v naprosté většině územních jednotek obou okresů, ikdyž ne vždy byl nárůst tak skokový. Okres Brno-venkov nabízí několik zajímavých změn. V jeho obcích došlo mezi sčítáními ve většině případů k nárůstu populace, především pak u hranic s moravskou metropolí. Obce při vnějších hranicích venkovského okresu zaznamenaly buď mírný pokles, nebo se počet obyvatel téměř nezměnil. Týká se to i populačně početnějších obcí, jednou z nich je i město Ivančice. Lze tedy konstatovat, že více obyvatel přibývalo s postupem času směrem k městu Brnu a hlavně k jeho jižní hranici, tj. okolo města Modřice a jižně od MČ Žebětín, kde jsou indexy změny nejvyšší.

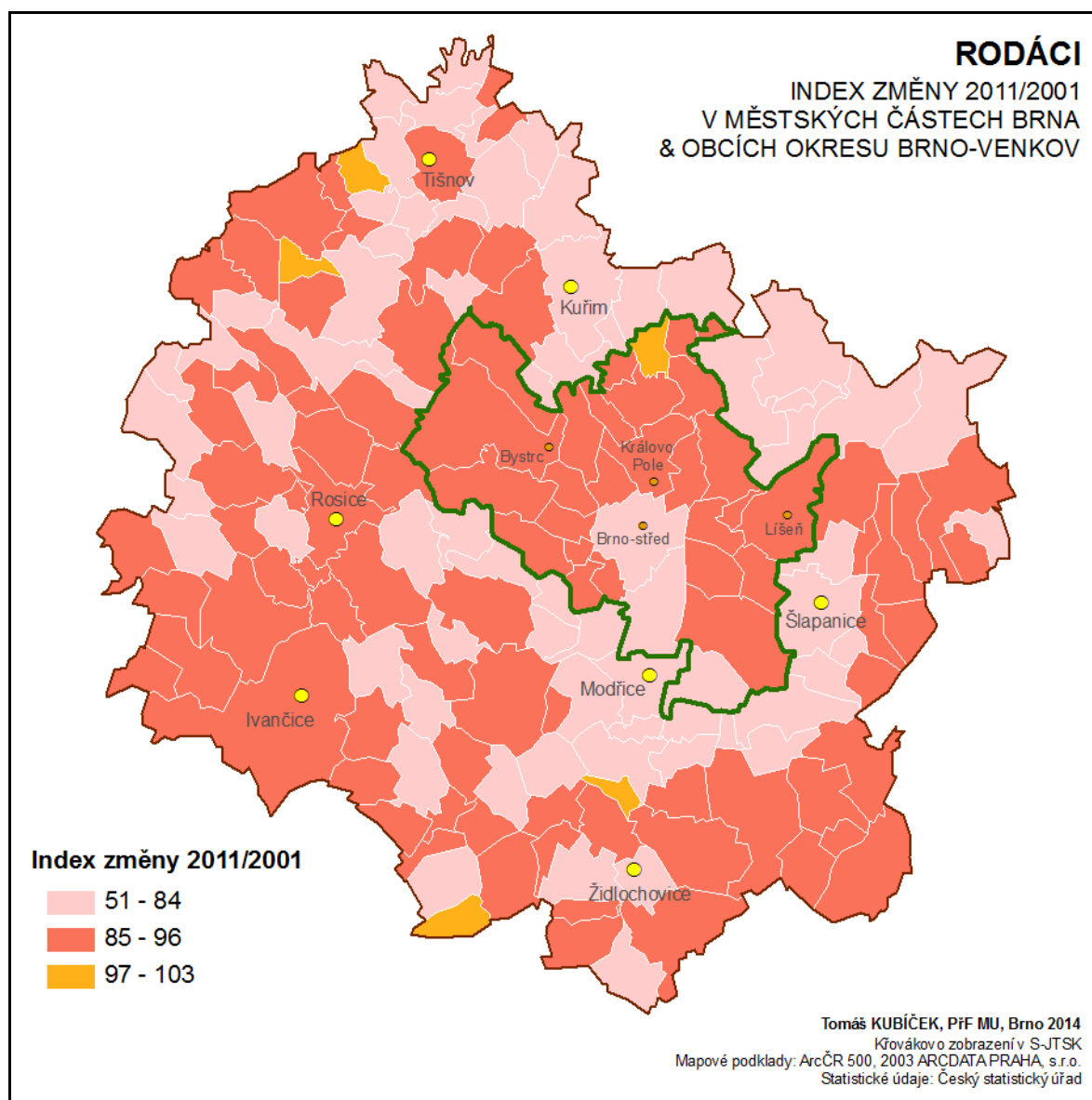
⁵ Poznámka k interpretaci kartogramů: Interval okrové barvy znázorňuje stagnaci uváděného jevu. Čím je celkový index změny vyšší, tím je interval širší a naopak. Čím je odstín sytější, tím je nárůst vyšší, naopak významný pokles jevu je znázorněn odstínem méně sytým. Vyznačené obce či městské části jsou vybrány pouze jako orientační body na mapě, s ukazateli nemají nic společného.

Obrázek 6: Index změny počtu obyvatel. Zdroj: Vlastní tvorba

Uvnitř města Brna je vývoj počtu obyvatel více diferencován. Brno-střed, populačně největší městská část metropole, postupně obyvatelstvo ztrácí a spolu s ním i městské části okolo. Za deset let se počet obyvatel této MČ snížil o tři tisícovky. Zbylé samosprávné celky si velikost populace zachovaly či došlo k mírnému nebo strmějšímu nárůstu, nejvíce si množstvím nově narozených a přistěhovalých polepšily severně lokalizované Kníničky, Medlánky, Ivanovice, Jehnice a Útěchov.

Rodáci

Obrázek 7: Index změny podílu rodáků. Zdroj: Vlastní tvorba

Podíl rodáků na celkovém počtu obyvatel ukazuje, kolik obyvatel po svém narození zůstane žít ve stejné obci, potažmo městské části. Obce a městské části v celém zkoumaném území jsou charakteristické úbytkem rodáků, pouze u čtyř obcí a jedné MČ populace rodáků stagnovala. Při pohledu na kartogram je zřejmé, že nejvíce rodáků ubylo v obcích těsně přiléhající k Brnu, konkrétněji se jedná o oblasti na severu a jihu, částečně pak v okolí města Šlapanice. Nemusí to nutně znamenat hromadné stěhování obyvatel z této lokality. Pravděpodobnějším

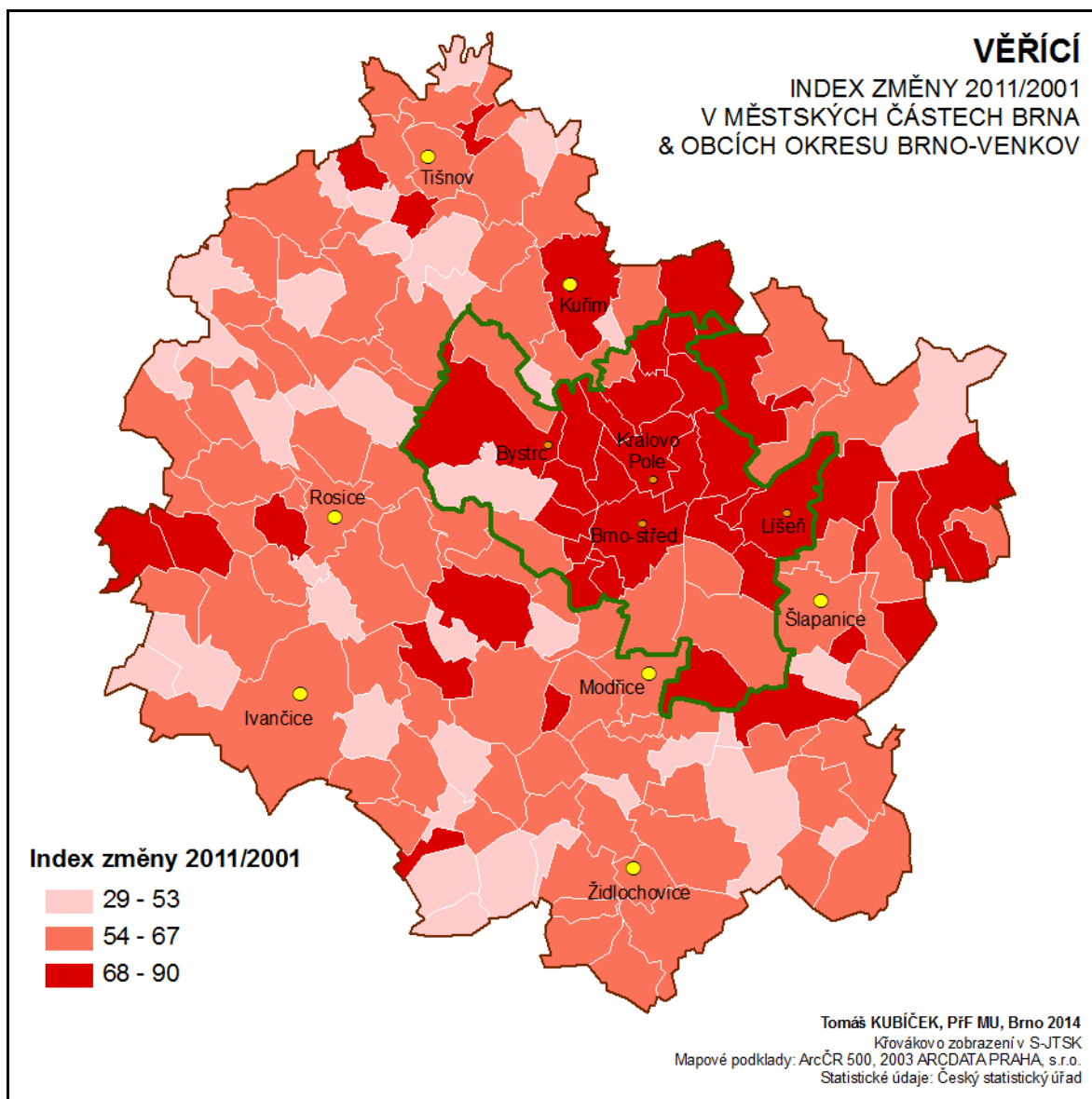
vysvětlením je příliv nových obyvatel, kteří následně sníží podíl původních obyvatel na celkovém počtu. V metropoli pak nejvíce klesl podíl původních obyvatel v MČ Brno-střed, Brno-jih a Chrlice.

Religiozita

I další ukazatel vypovídající o charakteru populace v území demonstruje celoplošný pokles počtu osob hlásící se k nějaké církvi.

Úbytek věřících je patrný na celém území České republiky už od roku 1991, kdy byla otázka religiozity po 40 letech opět zařazena do sčítacích formulářů. Od dalšího SLDB v roce 2001 je tuto otázku možné vyplnit dobrovolně, čímž se zjistitelný počet věřících opět snížil. Za celé 20leté období je územní rozložení religiózně orientovaných lidí neměnné. Od západních Čech, kde se k vybrané církvi hlásí nejméně lidí, po tradičně nejvíce nábožensky založenou Moravu, především pak Zlínský kraj. Kraj Jihomoravský je v pořadí hned za ním. Celkově se při posledním sčítání přihlásila k nějaké církvi pouhá pětina populace (Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu 2011 - ČSÚ).

Nejmenší změnu za desetileté období zaznamenalo samotné město Brno, které si zachovalo největší část věřících obyvatel, nejvíce nábožensky orientovaných osob ubylo v MČ Žebětín. Velkou ztrátu mimo metropoli pozorujeme směrem na sever a východ venkovského okresu. Zbytek Brna-venkov se pohybuje v prostředním a nejnižším intervalu a není tu patrná žádná prostorová pravidelnost. V celkovém shrnutí a syntéze na konci kapitoly dojde k porovnání s průměrným věkem a nejvyšším dosaženým vzděláním. Lze totiž předpokládat, že právě mezi těmito ukazateli je potenciální pravidelnost. Naznačuje tak publikace o religiozitě vydaná Českým statistickým úřadem.

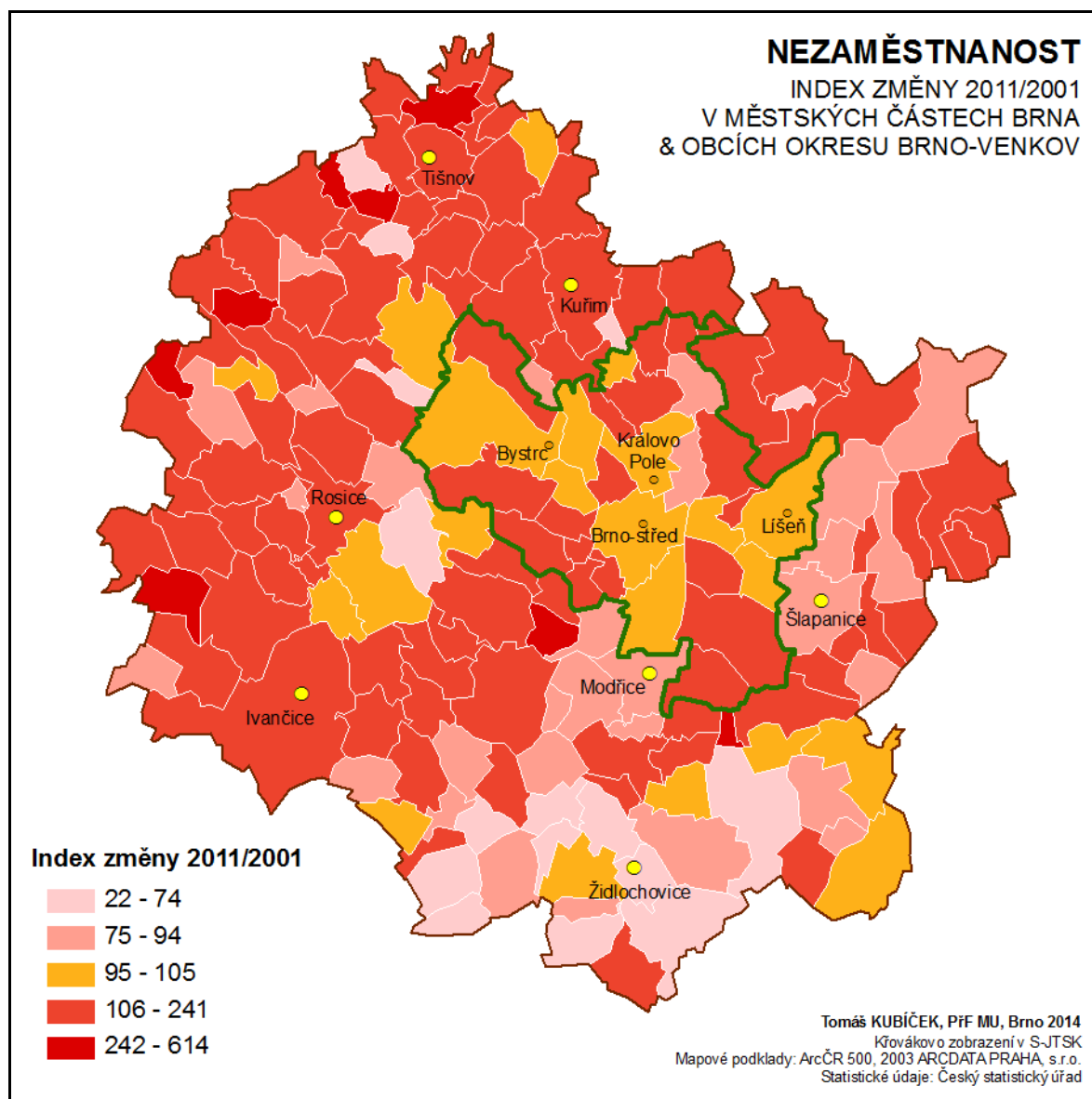
Obrázek 8: Index změny podílu věřících. Zdroj: Vlastní tvorba

Nezaměstnanost

Kartogram změny nezaměstnanosti neukazuje, jaký podíl obyvatel byl bez práce, ale pouze změnu k lepšímu či naopak horšímu. Vyšší index změny značí nárůst nezaměstnanosti. Ten je patrný ve většině obcí brněnského zázemí, výjimku tvoří oblast jižně od metropole mezi Modřicemi a Židlochovicemi. Městské části Brna jsou charakterizovány spíše stagnací, jižně od centra pak mírným nárůstem. Související ukazatel podílu ekonomicky aktivních na celkovém počtu obyvatel nevykazuje v území výrazné pravidelnosti, které by mohly být interpretovány. Brno zaznamenalo oproti roku 2001 pokles ekonomicky aktivních

obyvatel, naopak nárůst pozorujeme v několika obcích severně od Ivančic a jižně od Šlapanic.

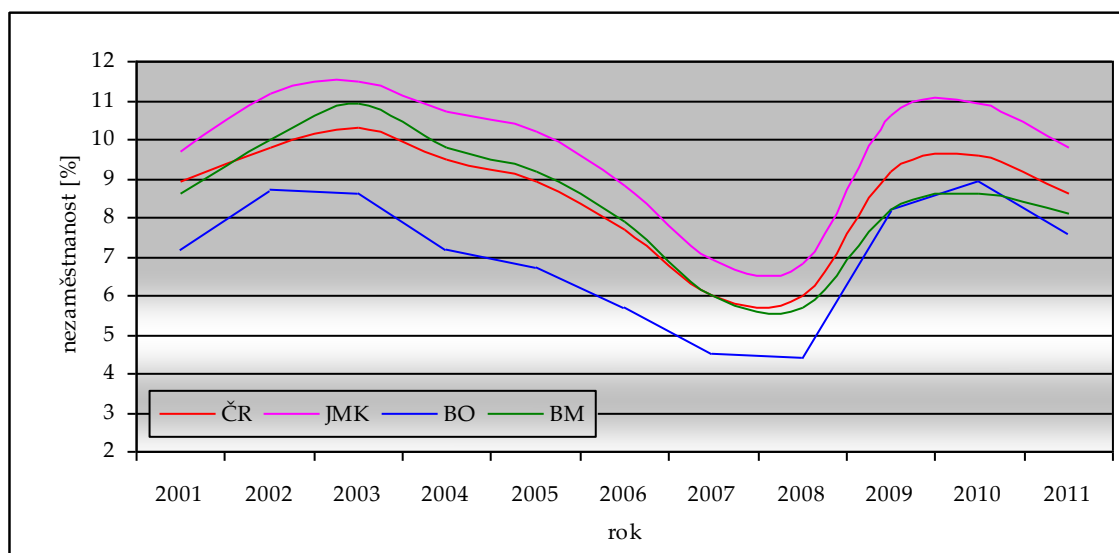

Obrázek 9: Index změny nezaměstnanosti. Zdroj: Vlastní tvorba

Desetiletý vývoj registrované míry nezaměstnanosti je poznamenán především světovou ekonomickou krizí, která se spustila na podzim roku 2009 vinou zhroucení hypotečního trhu v USA a pádem investiční banky Lehman Brothers (Česká televize).

Graf vývoje nezaměstnanosti ukazuje fakt, že celých deset let byla průměrná nezaměstnanost v Jihomoravském kraji na vyšší úrovni než ve zbytku republiky. Velmi podobný vývoj jako republika má okres Brno-město, v posledních čtyřech

letech před SLDB 2011 dokonce o několik desetín procentních bodů nižší. Nejlépe je na tom po celou dobu měření okres Brno-venkov, který těží především z pracovních pozic lokalizovaných v oblasti Modřic a jižních hranic brněnské metropole. Od roku 2009, kdy vypukla světová hospodářská krize, jsou oba okresy v míře registrované nezaměstnanosti na stejné úrovni.

Obrázek 10: Vývoj roční registrované míry nezaměstnanosti v České republice, Jihomoravském kraji a okresech Brno-venkov a Brno-město. Zdroj: Integrovaný portál MPSV

Vzdělanostní struktura

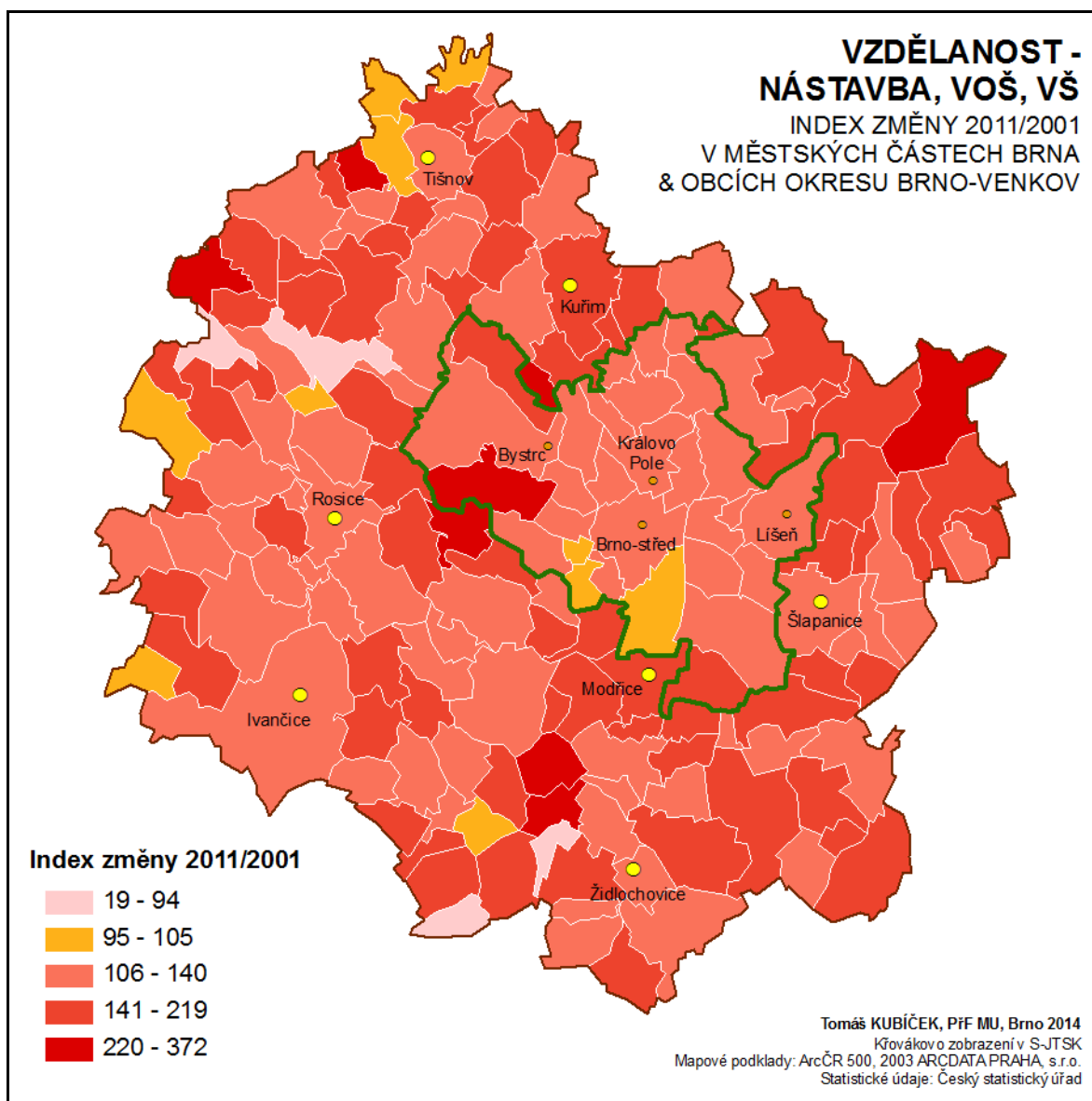
Nejvyšší dosažené vzdělání je demonstrováno na třech kartogramech v pořadí: vyučení a střední bez maturity; úplné střední s maturitou; nástavba, VOŠ, VŠ.

Osob s výučním listem a vzděláním na střední škole bez maturity celoplošně ve zkoumaném území ubývá, a to jak v Brně, tak i ve venkovském okrese. Větší shluk obcí a městských částí, kde podíl takto vzdělaných osob klesl nejméně, se nachází na severní hranici moravské metropole.

Na druhé straně podíl obyvatelstva s maturitní zkouškou v okrese Brno-venkov od roku 2001 celoplošně vzrostl, v některých obcích až dvojnásobně, což může být dáno nižším počtem obyvatel, pak je výskyt takto extrémních hodnot možný. Brno si ve 23 z 29 městských částí podíl osob s maturitou zachovalo.

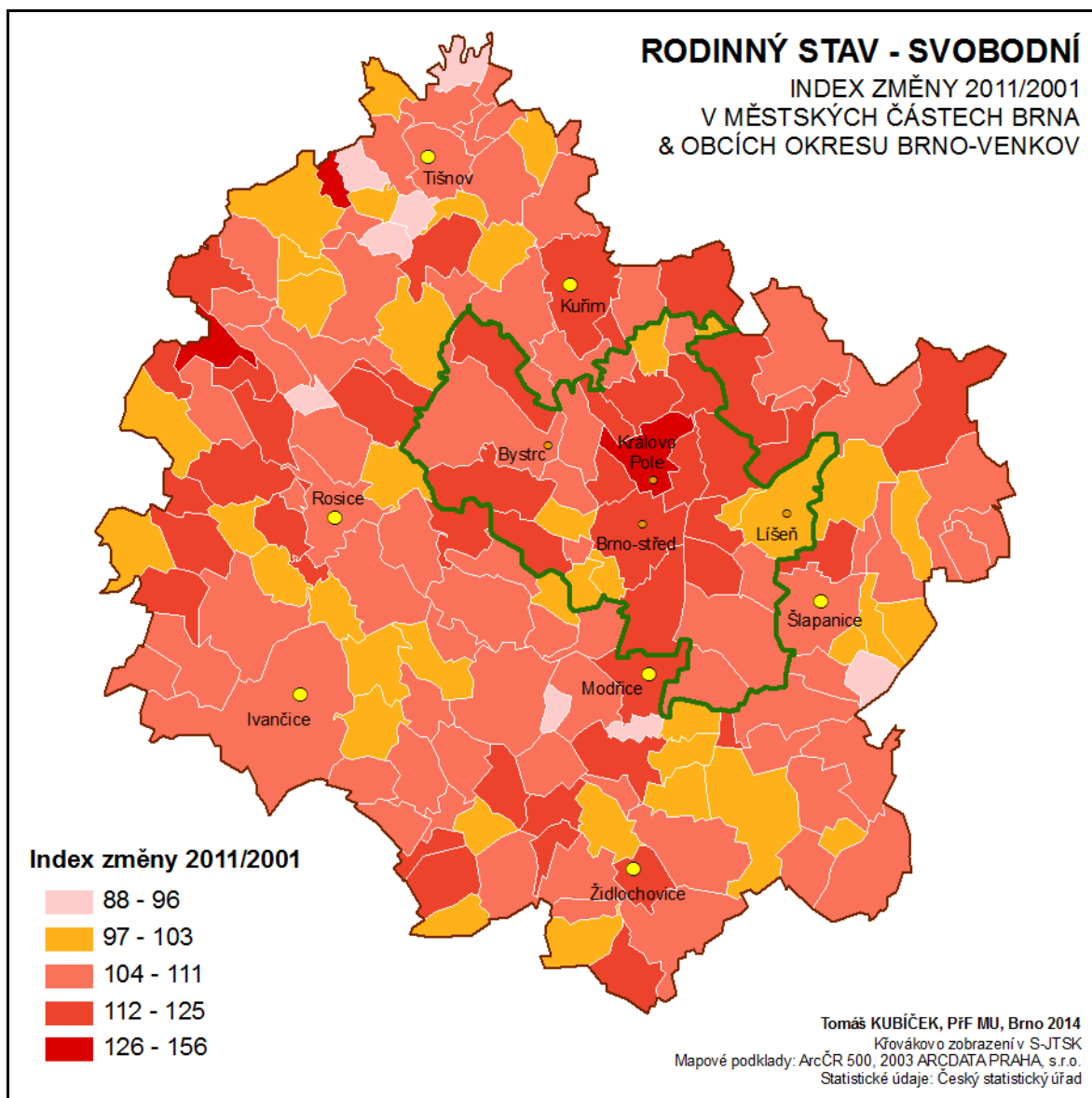
Asi nejzajímavější a nejdůležitější vzdělanostní skupinou jsou pro potřeby této práce obyvatelé s vysokoškolským diplomem. Ti jsou v tomto případě

sloučení s těmi, kteří absolvovali pomaturitní nástavbu nebo vyšší odbornou školu, což může do jisté míry výsledný kartogram zkreslit.

Obrázek 11: Index změny vzdělanosti – nástavba, VOŠ, VŠ. Zdroj: Vlastní tvorba

Tato kohorta obyvatelstva se za posledních deset let rozrostla v drtivé většině obcí brněnského zázemí. V samotném Brně je nárůst též patrný, v porovnání s venkovem však o něco nižší. Dvojnásobné počty absolventů nejvyšších forem vzdělání jsou situovány do nejbližšího zázemí Brna – v okolí Modřic, Kuřimi a severně od Šlapanic. Lze si to vysvětlit právě migrací vysokoškolsky vzdělaných osob do suburbánních oblastí v zázemí velkých měst. Zmiňuje se o tom Martin Ouředníček a kol. (2008) v publikaci Suburbanizace.cz.

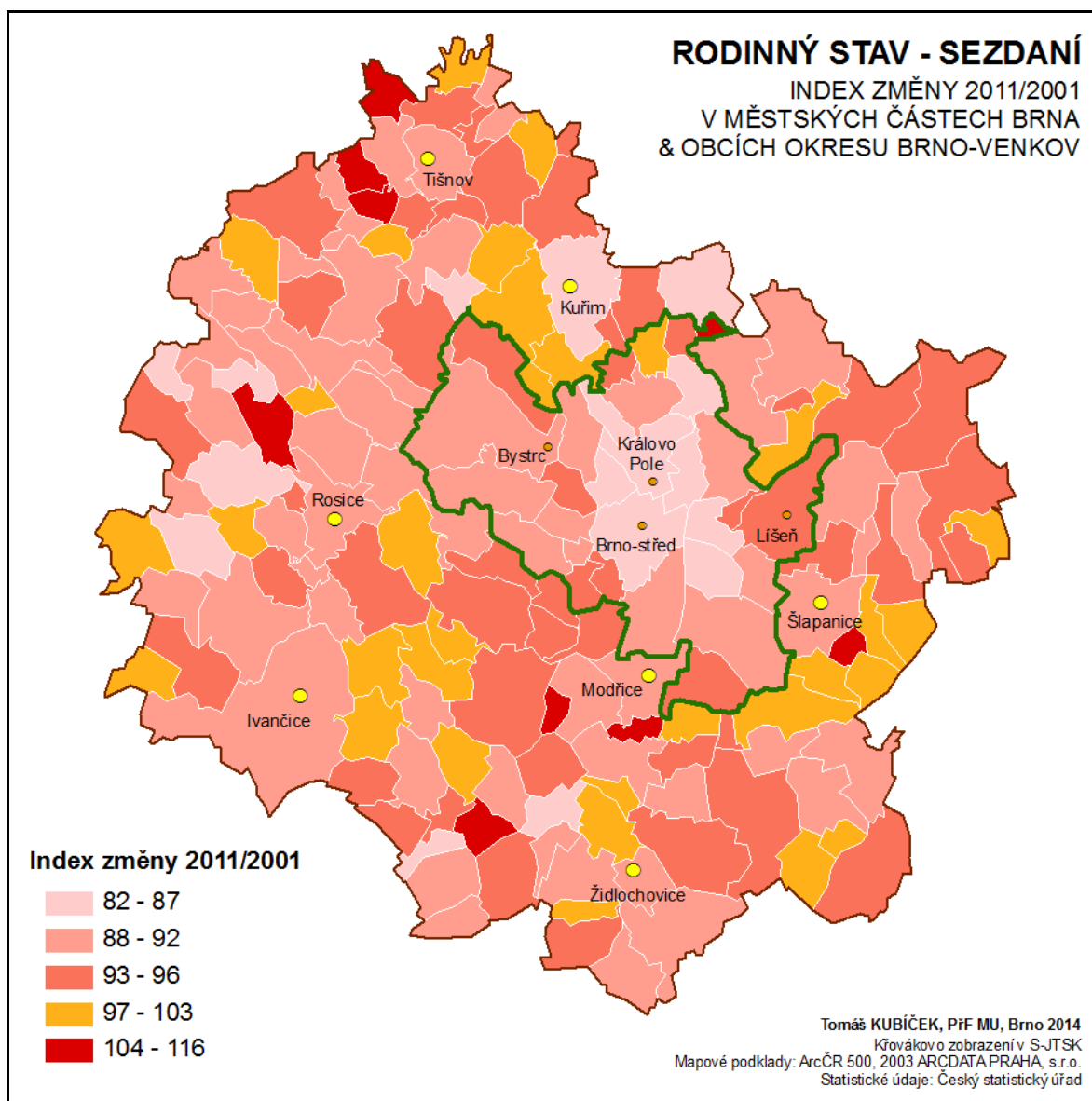

Obrázek 12: Index změny podílu svobodných osob. Zdroj: Vlastní tvorba

Rodinný stav

Lidí, kteří jsou svobodní, přibýlo od předposledního sčítání téměř ve všech obcích, v Brně pak vyjma Bohunic a Vinohrad celoplošně. Uvnitř Brna je nejvíce tzv. *singles* situováno okolo MČ střed a dále směrem na Královo Pole. Výše zmíněný trend singles je záležitostí posledních několika let a postihuje především velká města. Mladí lidé po škole preferují samostatné bydlení v malém bytě, nehrnou se do zakládání rodiny a manželského svazku. Důvodem je kariéra, užívání si života a mnohdy i pracovní vytížení. Vedle pojmu singles můžeme

rozlišovat i tzv. *mingles* (z anglického married but single), tedy mít přítele/přítelkyni, ale každý bydlí ve svém bytě. Na takové změny musí reagovat i realitní trh a především developeři rezidenční výstavby (např. hypindex.cz).

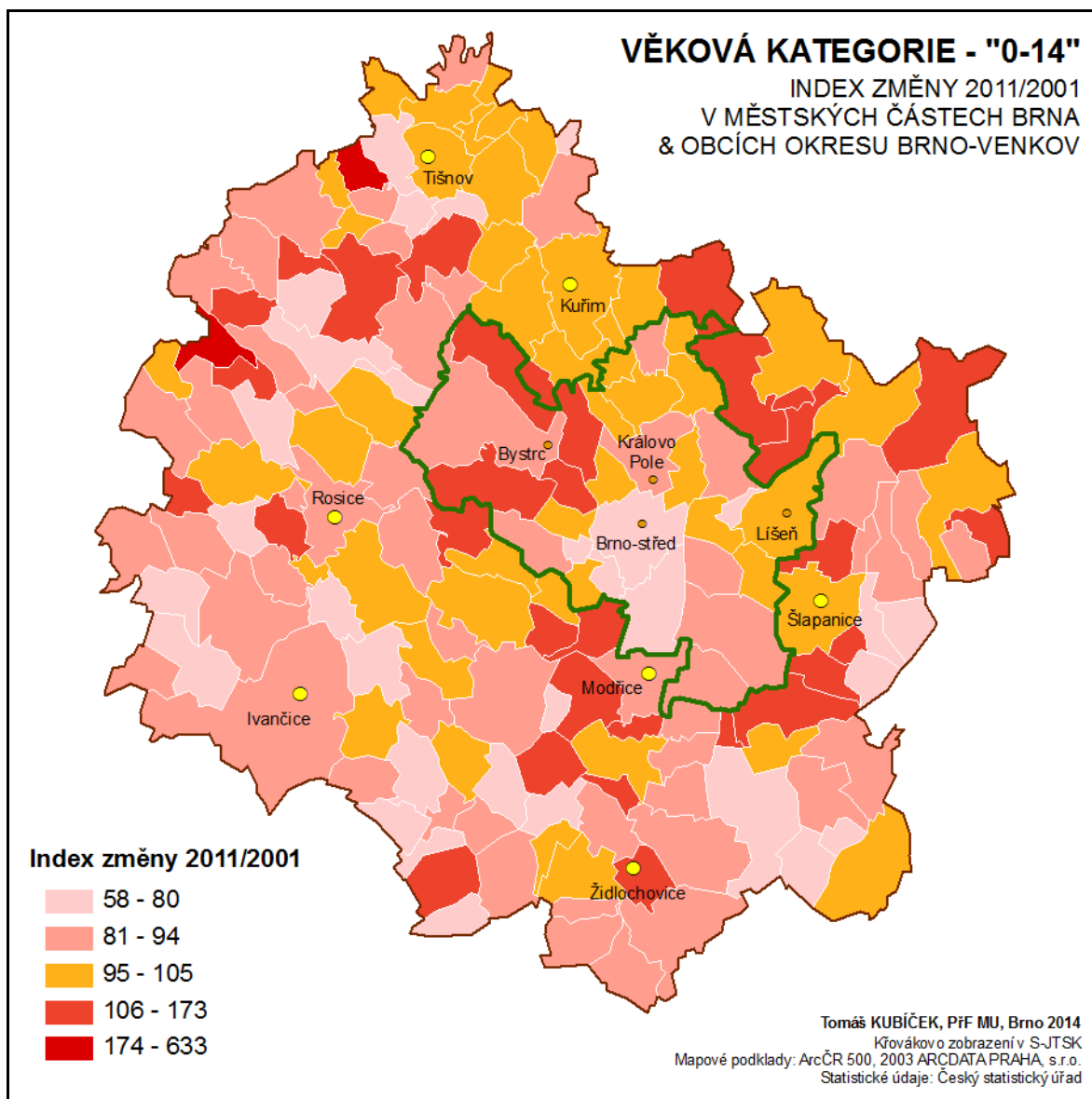
Obrázek 13: Index změny podílu sezdáných osob. Zdroj: Vlastní tvorba

Podíl vdaných a ženatých provází trend opačného rázu. Výjimkou je pouze osm obcí okresu Brno-venkov a jedna MČ Útěchov. Jedná se vesměs o obce s nízkým počtem obyvatel, tudíž jsou výsledky zkreslené. Pokud jsem psal, že okolo centra města a směrem ke Králové Poli se podíl svobodných zvyšuje, pak u sezdáných osob konstatuji, že právě v těchto lokalitách jich za deset let nejvíce ubylo. Pokles podílu ženatých a vdaných je nižší i u ostatních městských částí,

intervaly jsou mezi nimi úzké. V okolí Šlapanic a Kuřimi je možné, že situaci „zachraňují“ nově přistěhované páry do novostaveb.

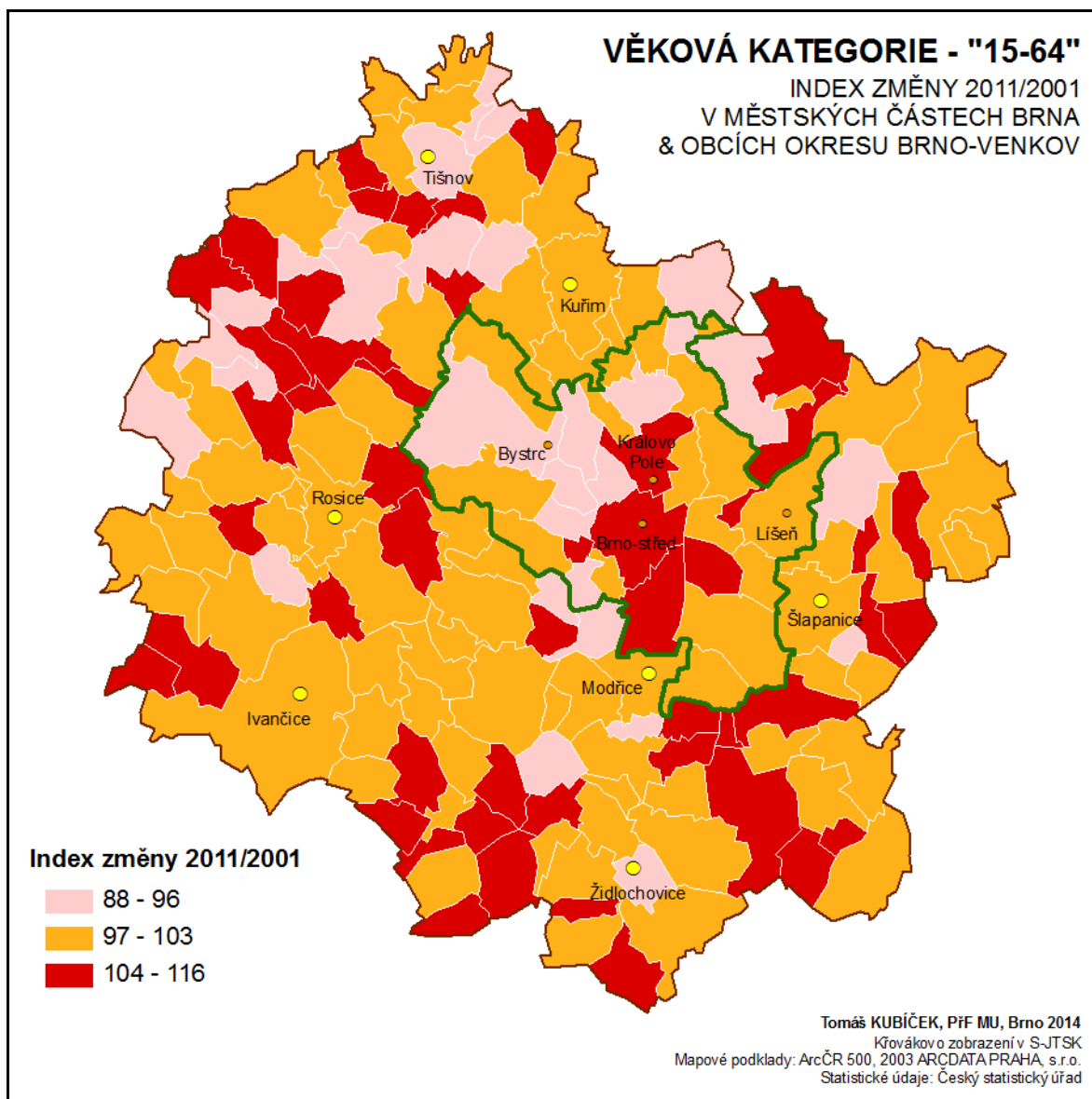
Věková struktura

Věková struktura je velmi důležitým ukazatelem demografické charakteristiky, protože nejen česká populace stárne. Je to výsledek dlouhodobého vývoje porodnosti, plodnosti, úmrtnosti a migrace. Do podoby věkového složení zasahují výkyvy jako jsou obě světové války, silné ročníky ze 70. let 20. století či změna stylu mladé generace po roce 1989 (Analýza – Změna věkového složení obyvatelstva a postupné stárnutí populace na jihu Čech – ČSÚ).

Obrázek 14: Index změny podílu věkové kategorie 0-14 let. Zdroj: Vlastní tvorba

Nejmladší věkovou kategorií obyvatel do 14 let provází úbytek po celé republice. Jinak tomu není ve sledovaných okresech. Obce s patrným nárůstem jsem prostorově rovnoměrně rozmístěné, stejně tak i městské části. Největší relativní „babyboom“ zaznamenala obec Zálesná Zhoř, kde se za deset let narodilo 12 dětí, přičemž v roce 2001 zde byl pouze jeden zástupce nejmladší kategorie.

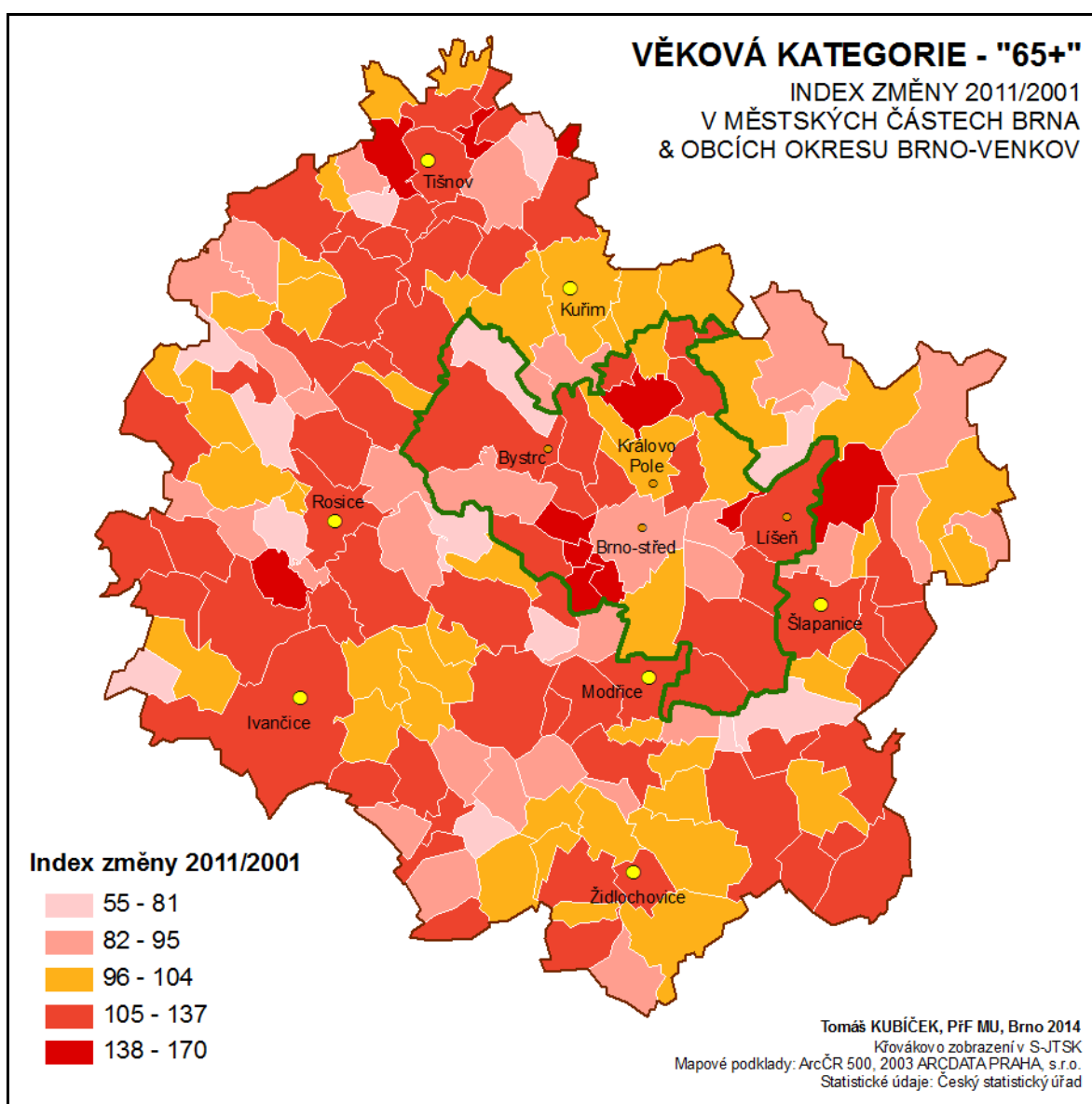
Obrázek 15: Kartogram indexu změny podílu věkové kategorie 15-64 let. Zdroj: Vlastní tvorba

Výše zmiňovaný fenomén *singles* osob lze dobře vypořádat porovnáním kartogramu věkové kategorie 0-14 let a 15-64 let. Zatímco v prvním případě nastal v centru Brna razantní úbytek, v případě produktivní věkové kohorty můžeme sledovat vysoký nárůst. Velká část ostatních MČ si podíl střední věkové kategorie

zachovaly. Podobný trend zachování podílu produktivní složky obyvatelstva má i většina venkovského okresu.

Zajímavé srovnání v metropoli nabízí i podíl poproduktivní složky obyvatelstva s tou střední. V případě mladší skupiny nastal mezi sčítáními ve shluku městských částí Bystrc, Jundrov, Kohoutovice, Komín a Žabovřesky pokles. Nejstarší věková kategorie zaznamenává naopak významnější nárůst. Spolu s těmito MČ proběhlo stárnutí populace i u rozlohou malých sídlišť západně od Brna-střed. Venkovský okres je rovnoměrně proložen obcemi s nárůstem a poklesem podílu poproduktivní složky.

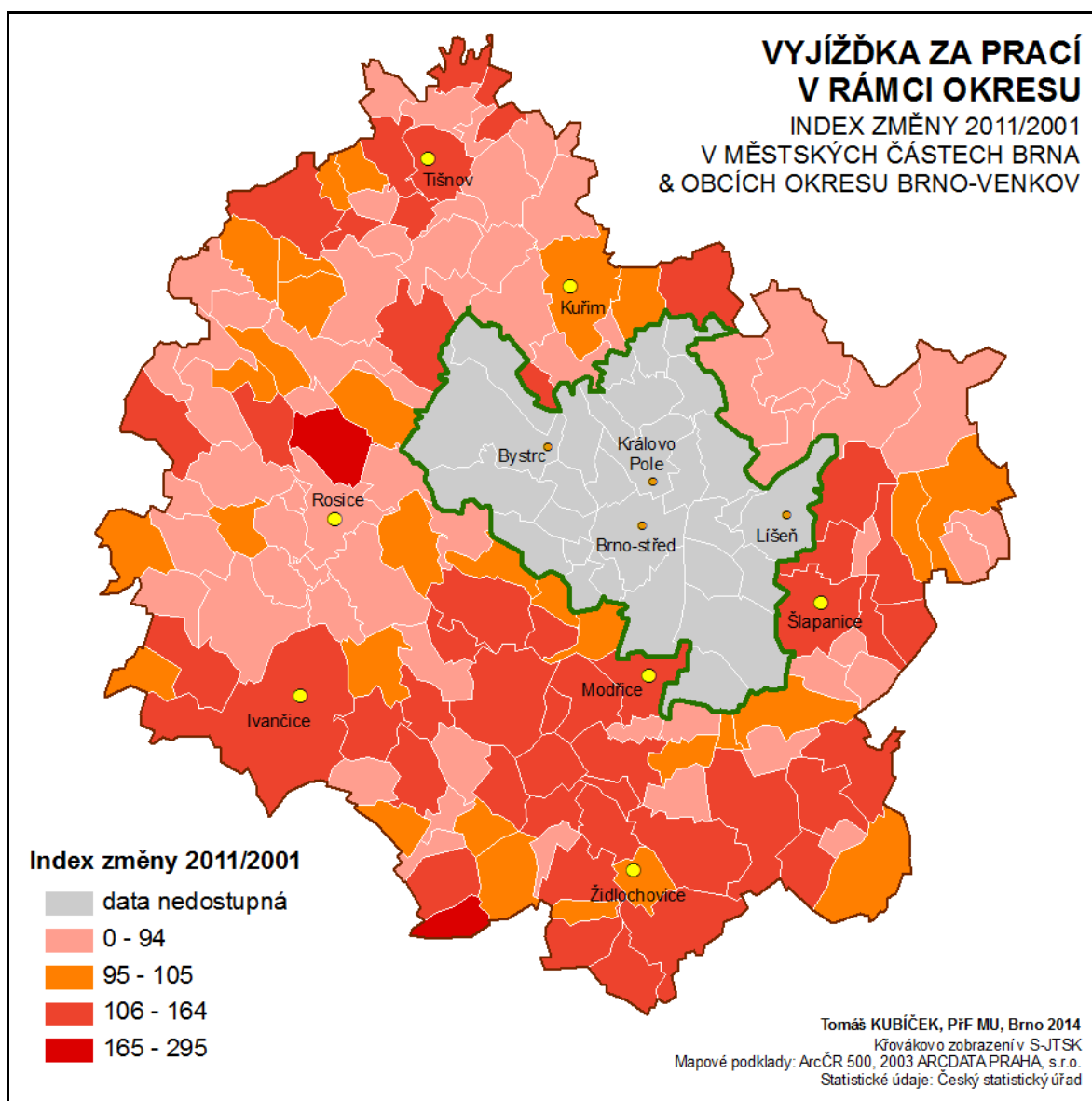
Obrázek 16: Index změny podílu věkové kategorie 65+ let. Zdroj: Vlastní tvorba

Vyjíždka za prací

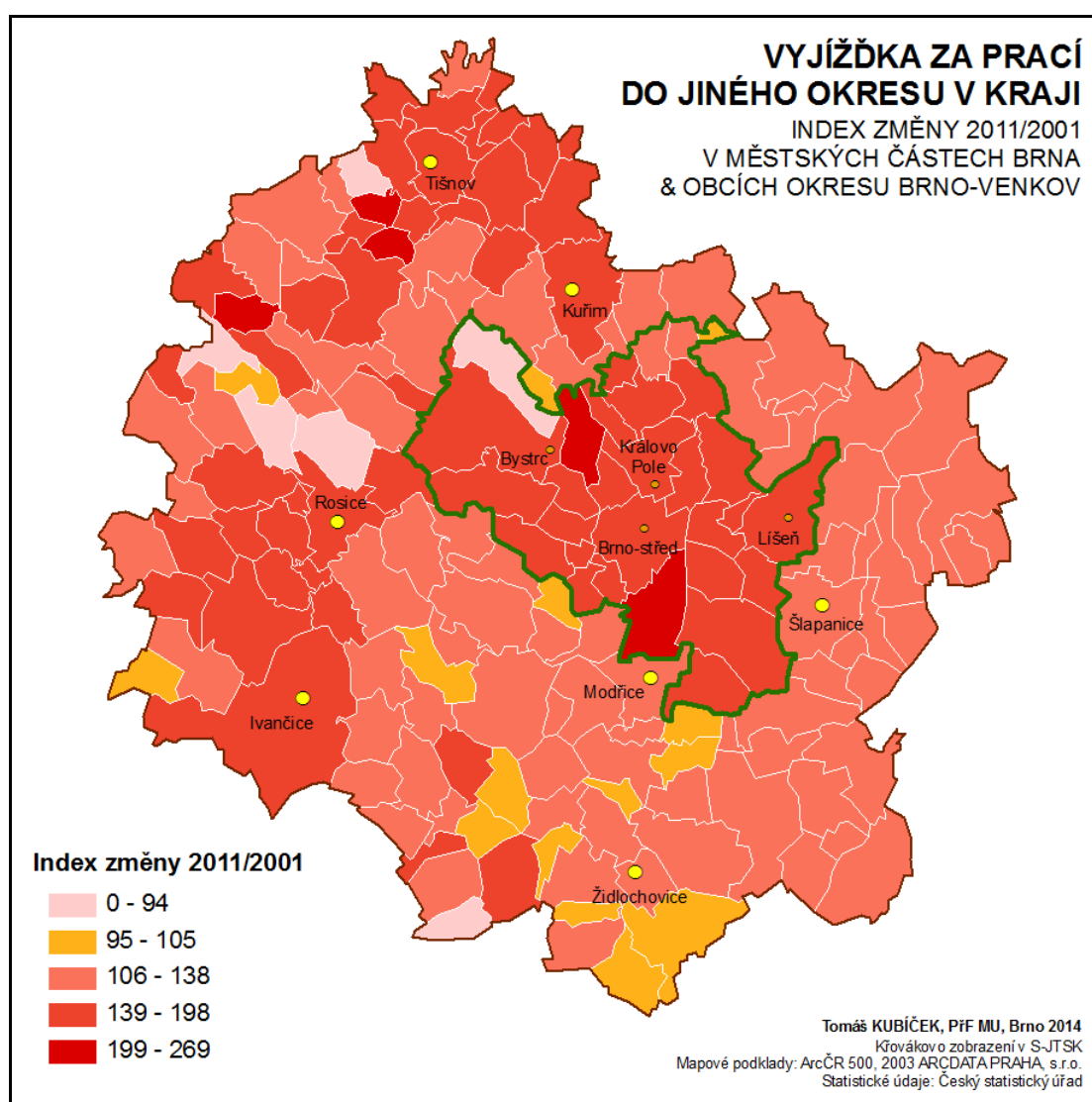
Vyjíždka za prací je v diplomové práci sledována v rámci obce, okresu a kolik pracujících dojíždí do zaměstnání do jiného okresu v rámci Jihomoravského kraje.

Oproti roku 2001 dojíždí do zaměstnání v místě svého bydliště méně lidí. Tedy děje se tak pouze na území okresu Brno-venkov, vyjma několika výjimek je tu patrný pokles. Neděje se tak v rámci města Brna, kde je podíl dojíždějících za prací v rámci obce, kde žijí, neměnný. Nutno podotknout, že se v případě Brna bere v potaz dojíždění do jakékoliv městské části, nikoliv pouze do té, kde člověk trvale žije.

Obrázek 17: Index změny vyjíždky za prací v rámci okresu. Zdroj: Vlastní tvorba

Statistika vyjížďky v rámci okresu není pro Brno-město dostupná, jelikož je shodná s tou předchozí. V zázemí Brna neplatí žádný výrazný prostorový trend. Více lidí dojíždí v rámci okresu za prací v jižní části okresu – v okolí Ivančic, Modřic, Šlapanic a Židlochovic. Vysvětlení lze hledat v blízkosti právě zmiňované oblasti města Modřice. Ještě před několika desítkami let byly Modřice známy pěstováním cibule a zelí, které po roce 1989 nahradil rozmanitý průmysl, především zahraniční spediční společnosti. Atraktivní prostředí pro průmysl lze demonstrovat porovnáním počtu obyvatel a pracovních míst - na 4,5 tisíce rezidentů připadá 7 tisíc pracovních pozic a sídlo zde má téměř 900 firem. Mimo průmyslu se v katastru Modřic nachází i obří nákupní centrum Olympia s rozlohou 110 tisíc m² (Brněnský deník). Ve zbylé části okresu je patrný úbytek.

Obrázek 18: Index změny vyjížďky za prací do jiného okresu v kraji. Zdroj: Vlastní tvorba

Do jiného okresu v kraji vyjíždí za pracovními příležitostmi oproti roku 2001 více lidí, a to jak z venkova, tak ze samotné moravské metropole, přičemž právě metropole zaznamenala větší nárůst podílu vyjíždějících do jiného okresu než její zázemí. Podobný trend jako Brno mají obce na západě okresu Brno-venkov, hlavně v oblasti měst Tišnov, Kuřim, Rosice a Ivančice. Celoplošný nárůst oproti předchozímu sčítání si lze vysvětlit celkovým přírůstkem, a to jak přirozeným, tak migračním.

4.1.1 Syntéza demografických výsledků

V této podkapitole jsme se věnovali vybraným demografickým aspektům, jenž nám pomohou v dílčí syntéze určit oblasti s charakteristikou urbánní a suburbánní.

V samotném městě Brně jsme v řadě případů pozorovali určité shluky městských částí, které mají v několika demografických ukazatelích společné trendy, a to buď stoupající nebo naopak klesající. Za městský charakter lze považovat městskou část, která zaznamenala úbytek obyvatelstva a rodáků, vyšší nebo stagnující nezaměstnanost, nárůst podílu svobodných osob a naopak pokles osob sezdáných, dále je to snížení podílu nejmladší složky obyvatelstva a nárůst věkové složky produktivní.

Naopak městská část a obec více podobné suburbánním obcím okresu Brno-venkov by měly mít za desetileté období populační nárůst, snížení podílu rodáků by mělo být stejné jako u městského charakteru, nižší nebo stagnující nezaměstnanost, nárůst podílu svobodných by neměl být markantní, sezdáných by mělo oproti minulému sčítání přibýt, ale stačit bude i stagnace. Podíl předproduktivní a produktivní složky obyvatelstva by měl vzrůst. Religiozita by oproti městu Brnu měla více poklesnout. Takto jsem navrhl modelovou obec, podle které budu vymezovat suburbánní lem okolo Brna.

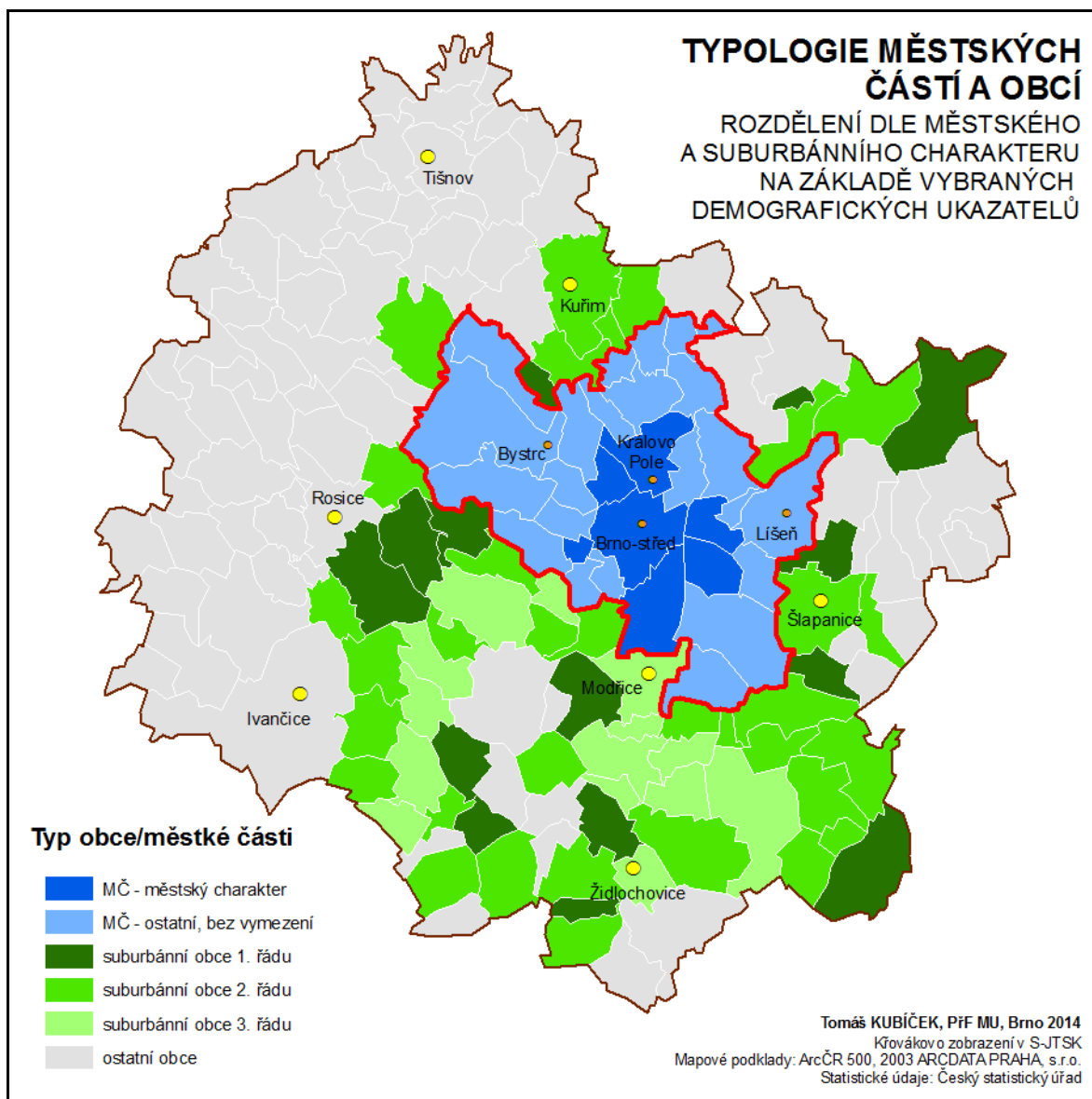
U ostatních ukazatelů je určení „městskosti“ nejednoznačné a jeho rozložení v kartogramu je volné nebo má demografický jev celoplošně shodný vývojový trend. Modelovým územím v případě Brna je městská část Brno-střed, populačně

největší v celé metropoli. U ní je předpoklad, že má demografické vlastnosti ryze městské.

Na základě přidělování plusových a minusových bodů, podle toho, zda měl vybraný demografický jev v území tendenci růst nebo klesat, jsem vybral sedm městských částí (v potaz byla brána i síla klesající či stoupající tendence). Spolu s MČ Brno-střed to jsou: Černovice, Brno-jih, Královo Pole, Nový Lískovec, Žabovřesky a Židenice. Dodatečným kritériem byla kompaktnost území. Z toho důvodu už do výběru nemohly být zařazeny Bystrc, Komín a Brno-jih. U poslední zmiňované městské části jsem se rozhodl z důvodu nekompaktního tvaru samotné územní jednotky, nikoliv odlehle polohy (viz. např. mapa na obrázku č. 3).

Dále bychom zde mohli vymezit druhou skupinu městských částí Brna s městským charakterem nižšího stupně. Jejich určení je však nejednoznačné, už vzhledem k charakteru zástavby, která může být značně odlišná. Bude proto lepší si toto rozdělení nechat na závěrečné spojení dat jak demografických, tak domovních a bytových ukazatelů, jejichž prezentace bude následovat v dalším oddílu.

Stejný postup vymezení jsem aplikoval i na okres Brno-venkov a všechny jeho obce. I zde byl kladen důraz na celistvost suburbánní oblasti. Z toho důvodu jsou obce náležící do suburbánního zázemí Brna rozděleny na tři typy. Obce prvního řádu se demografickými charakteristikami nejvíce podobaly modelové obci, jejíž parametry jsou uvedeny výše. Druhý řád jsou kladeny podobné nároky, jen ne tak vysoké. Třetí řád byl vytvořen pouze z důvodu vytvoření kompaktního celku, což se po pečlivé selekci téměř podařilo. Je třeba zdůraznit, že toto není konečné vymezení. Bude následovat společná syntéza s daty o domech a bytech.

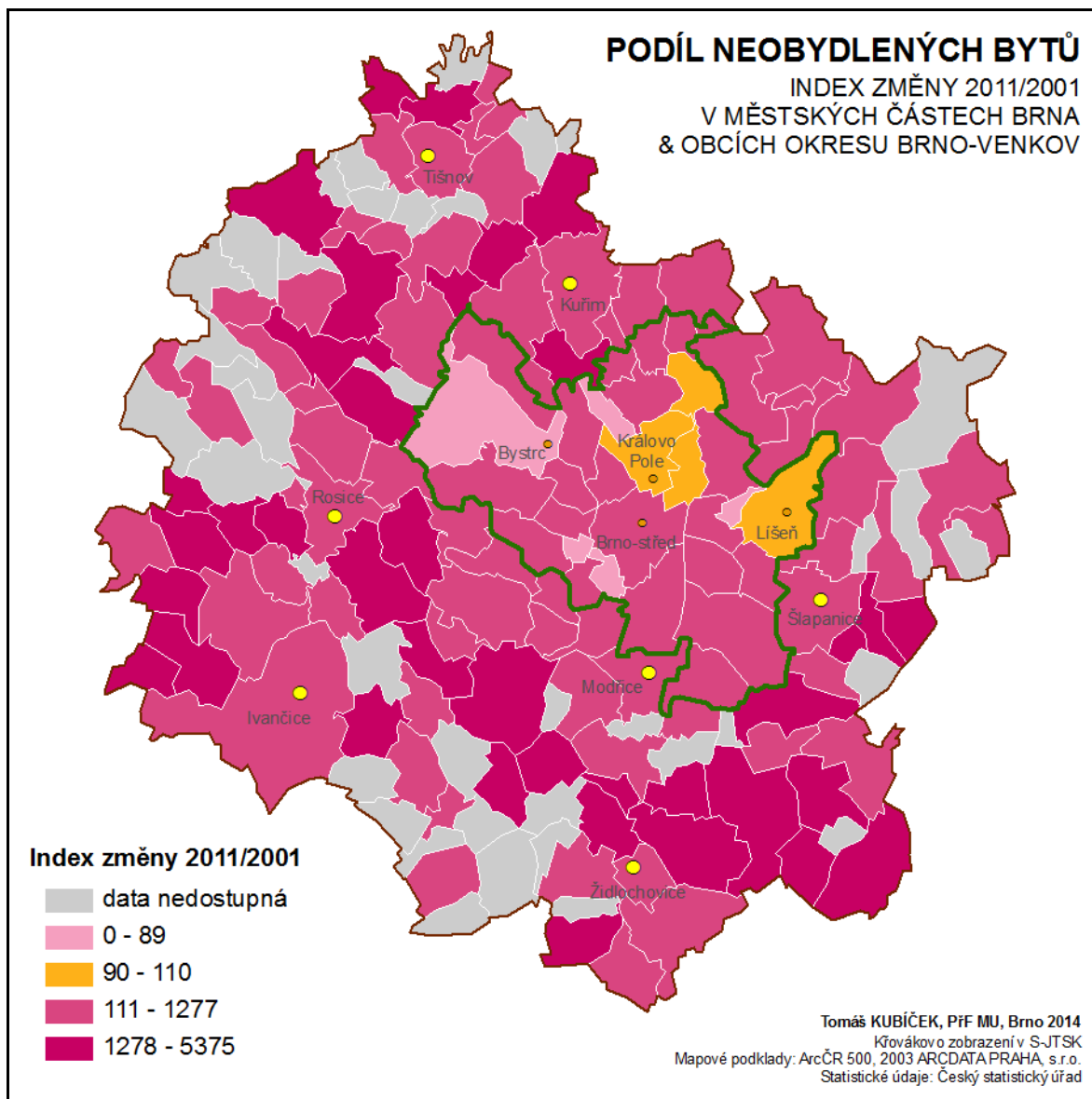

Obrázek 19: Typologie městských částí Brna a obcí okresu Brno-venkov na základě demografických charakteristik. Zdroj: Vlastní tvorba

Z kartogramu typologie městských částí a obcí lze pozorovat rozšiřování obcí se suburbánními charakteristikami především jižním směrem od Brna mezi pětici vyznačených měst. Další, už menší segmenty obcí se vymezily severovýchodně od Líšně a okolo Kuřimi, která je jejich součástí.

4.2 Proměna bytového fondu

Neobydlené byty

Obrázek 20: Index změny podílu neobydlených bytů. Zdroj: Vlastní tvorba

Prvním ukazatelem oddílu věnovanému proměně domovního a bytového fondu je podíl neobydlených bytů na celkovém počtu bytů. Téma neobydlených a opuštěných bytů se občas objeví v nějakých brněnských novinách či na internetovém zpravodajství. Týká se to především města Brna, nejvíce pak středu. Zpravodajský portál iDNES v prosinci minulého roku publikoval zprávu, která hovořila o stovkách opuštěných bytů v dezolátním stavu, o něž nikdo nemá

z důvodu vysokých cen zájem. V městské části Brno-střed se to týká každého osmého bytu (iDNES.cz). Na stejný problém upozorňuje i zastupitelka Jasna Flamiková (SZ) a dodává, že je to špatným řízením ze strany radnice městské části, která vystěhovává lidi z bytů a následně je špatně privatizuje (Zpravodaj MČ Brno-střed). Problém opuštěných bytů se netýká jen měst, na venkově zejí prázdnotou stovky tisíc domů⁶.

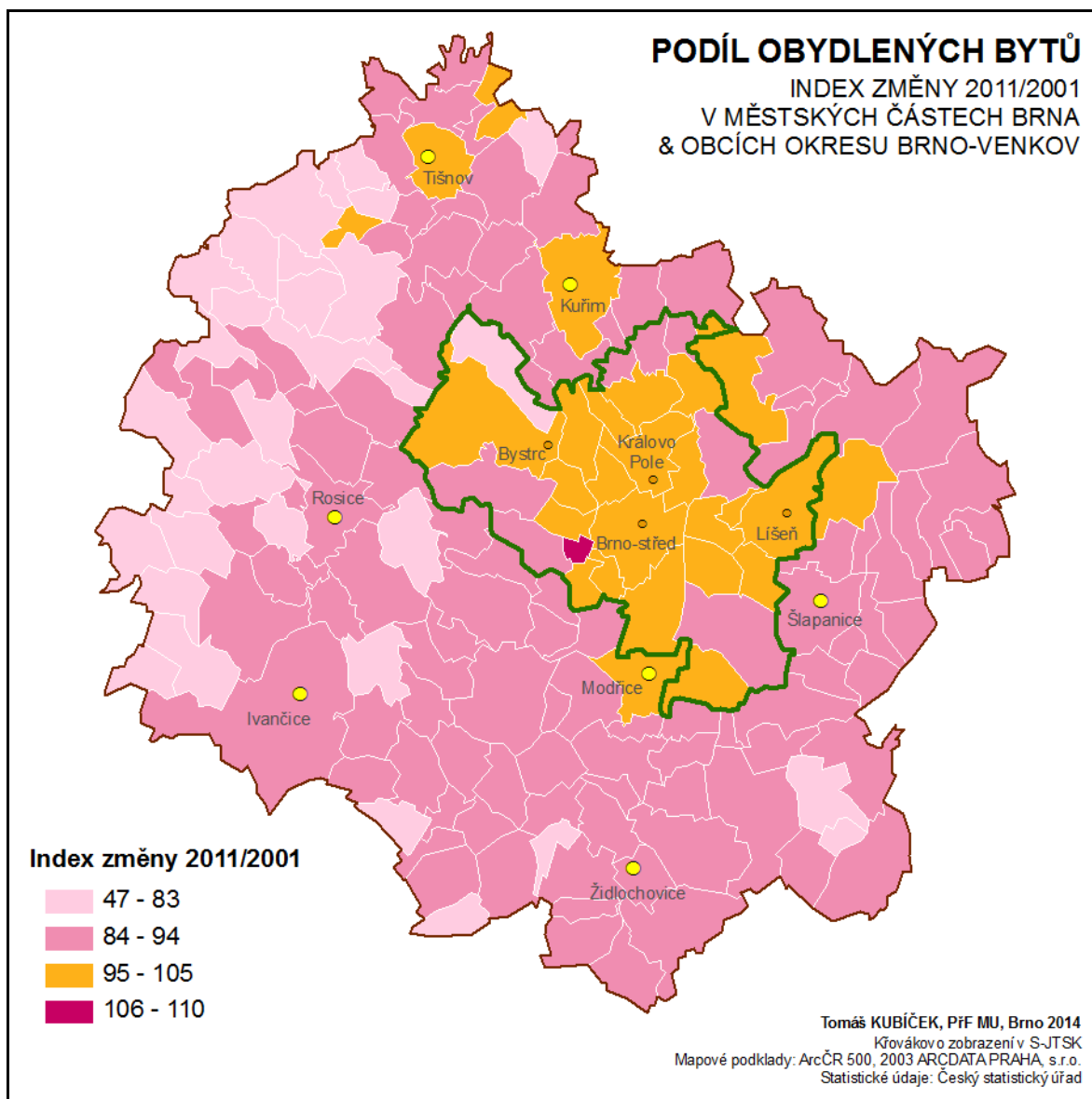
Jen v pěti městských částech podíl prázdných bytů za deset let pokles, jinak je tu patrný celoplošný nárůst, a to i v okrese Brno-venkov. Zvlášť zde dosahují změny extrémních hodnot, konkrétně v Deblíně je to index změny 5375! Celkově je právě ve venkovním okrese patrný vyšší nárůst podílu opuštěných bytů než v Brně.

Obydlené byty

Index změny podílu obydlých bytů má jasné vymezené hranice, kde se mění trend vývoje. V městských částech Brna se jejich počet za deset let příliš nezměnil (vyjma Nového Lískovce, kde mírně stoupl). Ve zbytku zkoumaného území pak pozorujeme plošný pokles, u západních hranic venkovního okresu je pak snížení podílu obydlých bytů ještě vyšší. Na vině mohou být nově zbudované bytové domy, o které není velký zájem.

---

⁶ V roce 2011 bylo v ČR 650 tisíc trvale neobydlých bytů, v okrese Brno-venkov pak přibližně 11 tisíc (SLDB 2001 – ČSÚ).

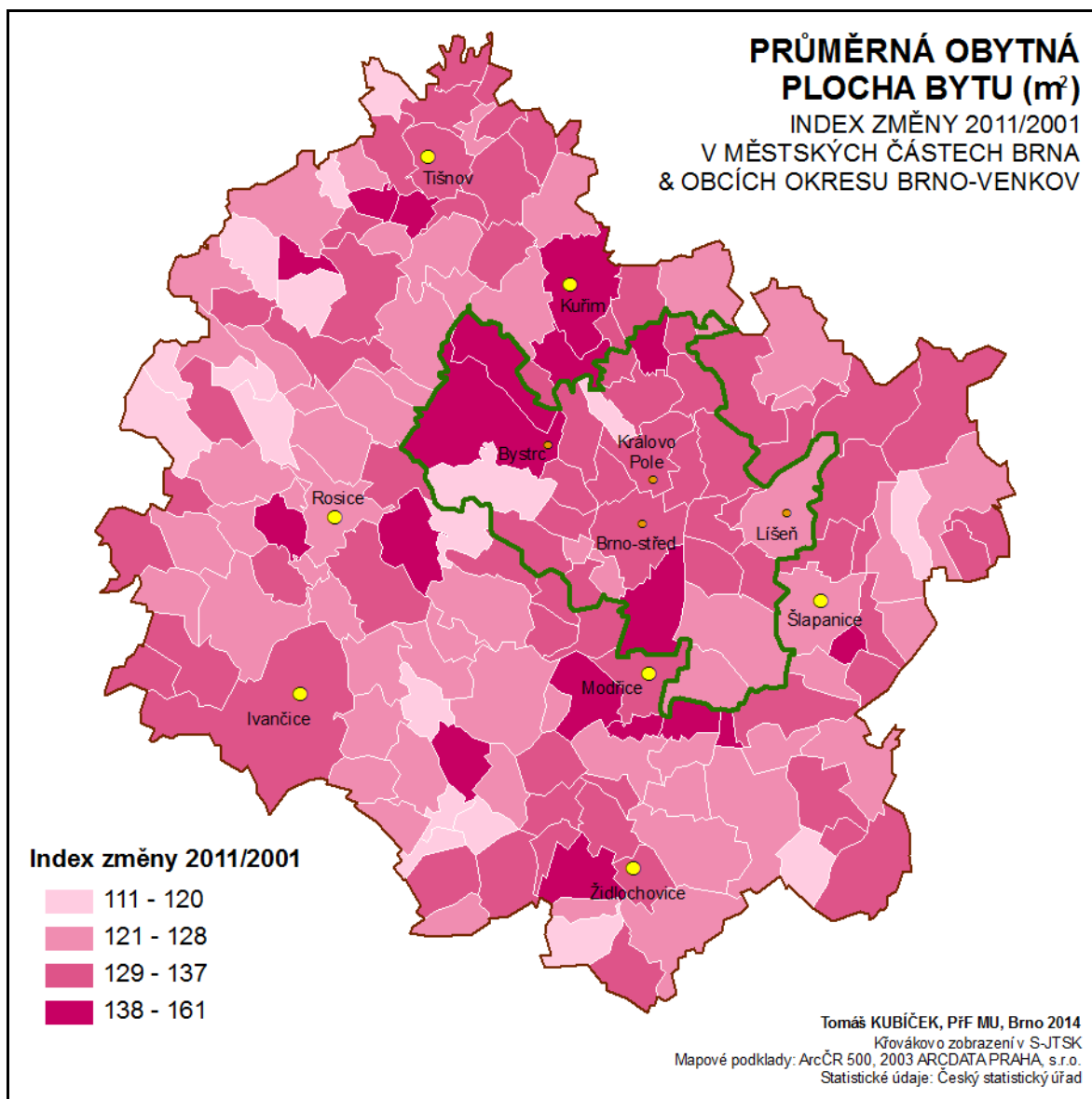

Obrázek 21: Index změny podílu obydlých bytů. Zdroj: Vlastní tvorba

Průměrná obytná plocha

Z pohledu na kartogram k tomuto tématu je patrné, že nejvíce se za deset let zvětšily byty na území Brna. Více obytného prostoru mají lidé v novostavbách i za hranicemi města, a to doslova ve všech obcích, jen rozdíly v nárůstu se liší. Jinou pravidelnost, která by stála za zmínku, mapa nenabízí, tak bude lepší počkat na syntézu ke konci oddílu. Podle prvotního prozkoumání lze říci, že vyšší nárůsty plochy jsou patrné v suburbánních obcích vymezených demografickými ukazateli.

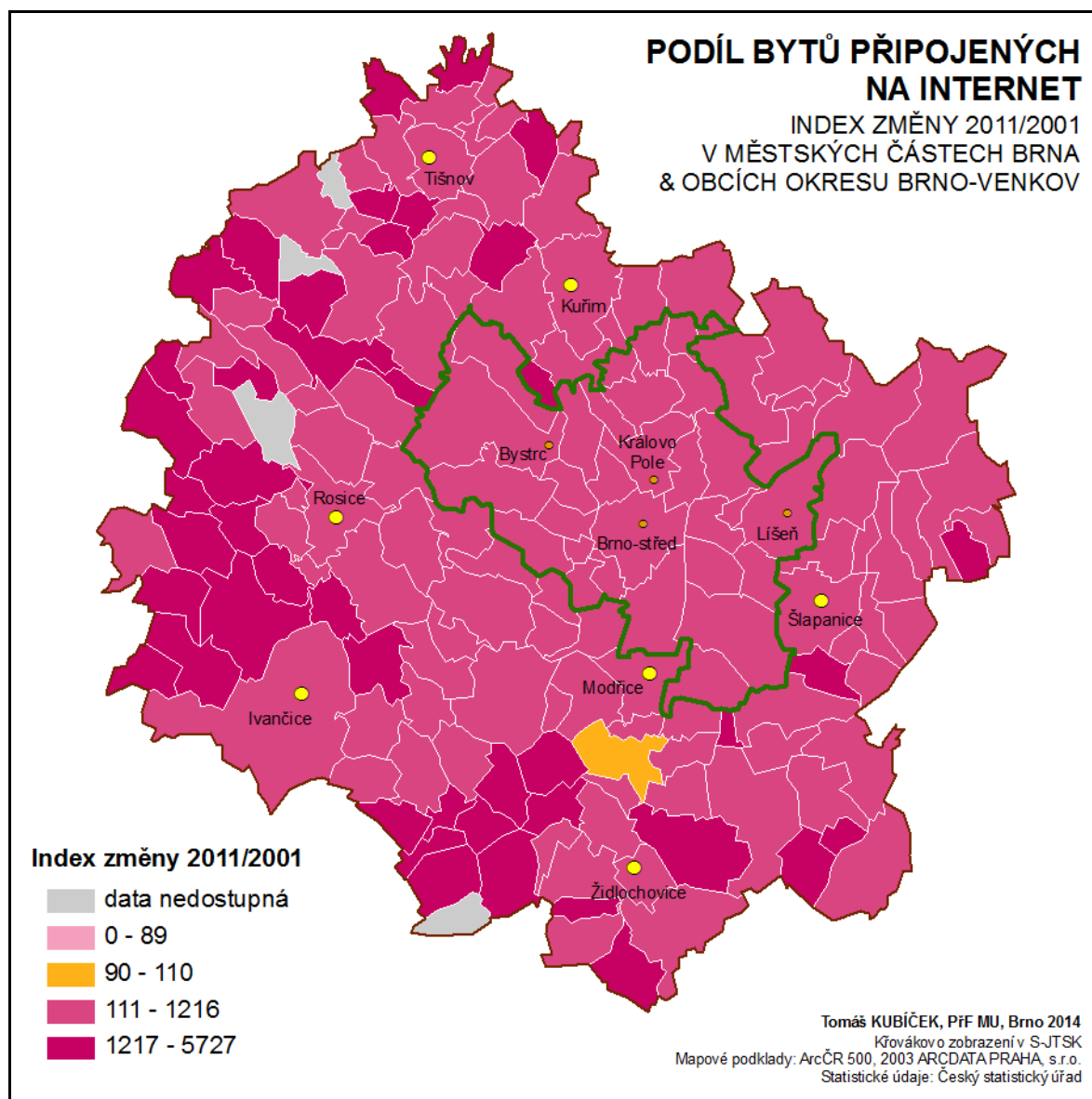
Obrázek 22: Index změny podílu průměrné obytné plochy bytu. Zdroj: Vlastní tvorba

Podíl domácností připojených na internet

Ze všech zkoumaných ukazatelů je to asi ten nejnovější a zároveň jeden z nejzajímavějších.

Vybavení domácnosti počítačem nebylo vždy samozřejmostí a nebylo tomu jinak ani v 90. letech. Situace se zlepšila po sčítání v roce 2001, kdy byl počítač k dispozici v pětině domácností. V roce 2012 bylo 67 % domácností vybaveno počítačem, pouhé dva procentní body z nich bylo bez připojení k internetu. V rozdělení krajů je na tom Jihomoravský kraj spolu s Prahou nejlépe (Využívání

informačních a komunikačních technologií v domácnosti a mezi jednotlivci 2012 – ČSÚ).

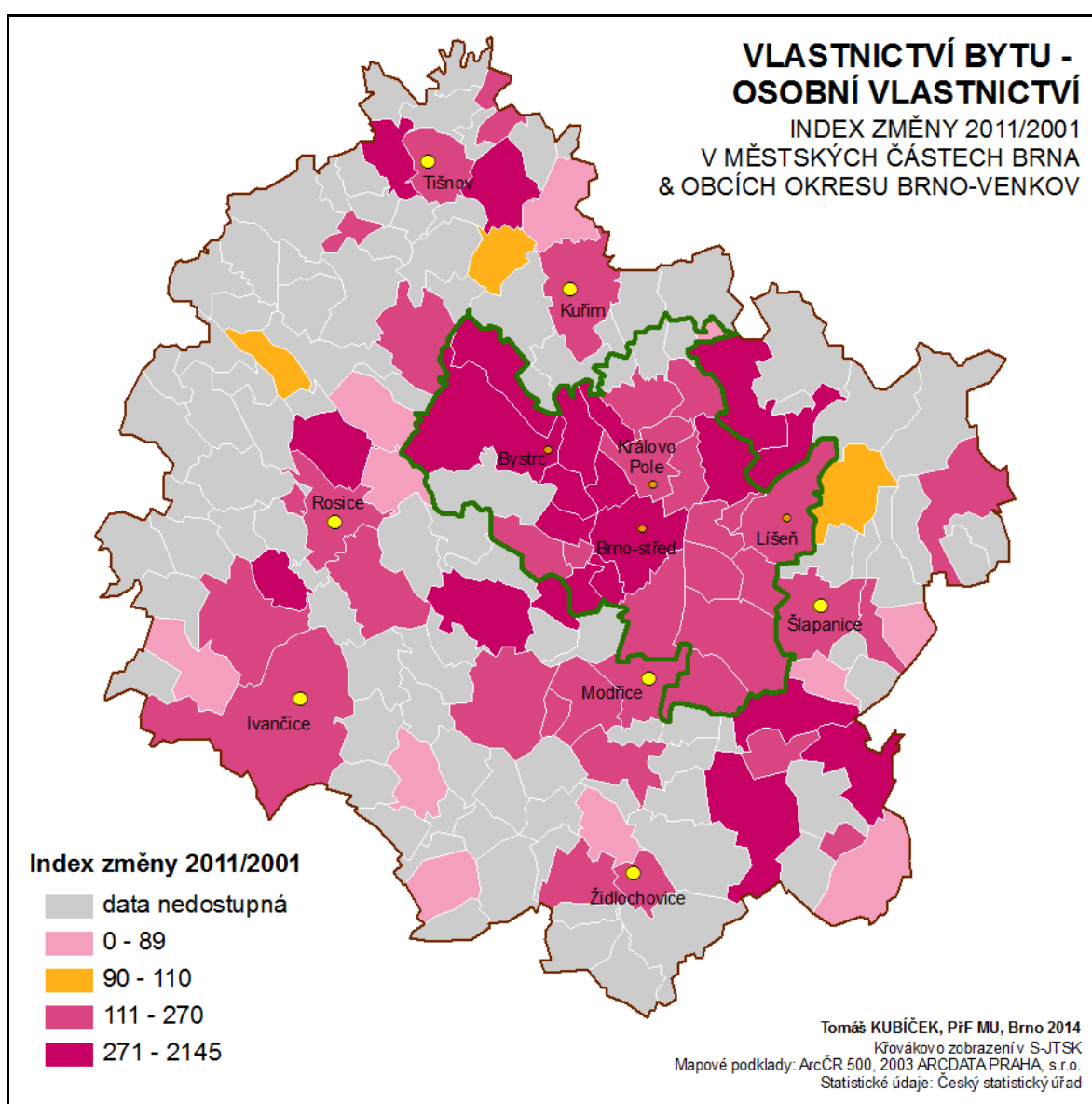
Obrázek 23: Index změny podílu domácností připojených na internet. Zdroj: Vlastní tvorba

Mezi lety 2001 a 2011 pozorujeme celkový nárůst počtu domácností připojených na internet. V Brně je nárůst celoplošně konstantní, za hranicemi metropole jsou indexy změny v některých případech velmi vysoké.

Vlastnictví bytu

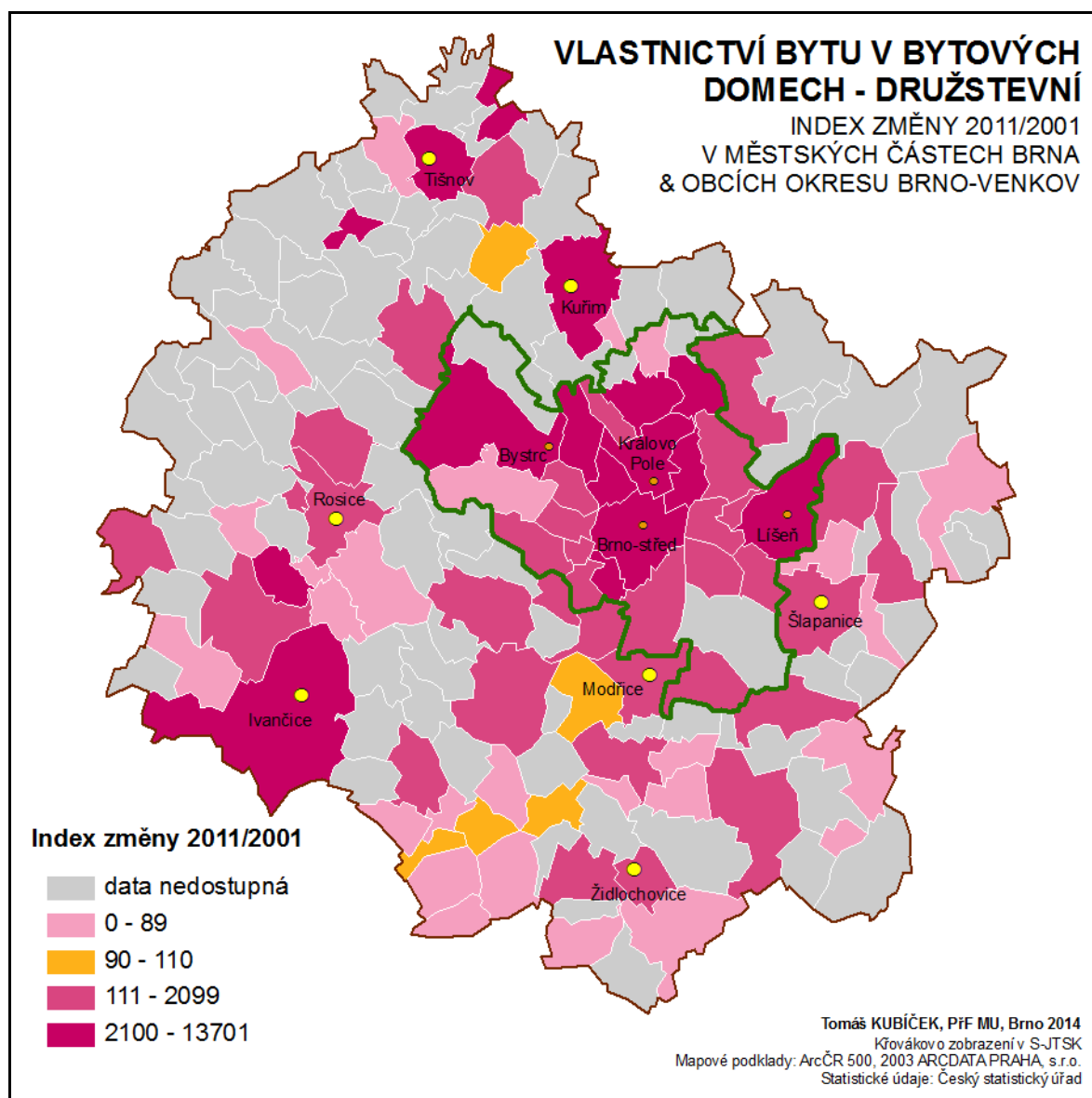
Rozlišují se čtyři způsoby, jaký můžeme mít k bytu, ve kterém bydlíme, vztah: byt ve vlastním domě, v osobním vlastnictví, bydlení v podnájmu a družstevní vlastnictví.

V prvním případě se jedná v drtivé většině o rodinné domy, výjimky mohou tvořit majitelé bytových domů, kde zároveň bydlí oni sami. Celé zkoumané území je charakteristické stagnací nebo poklesem podílu takto vlastněných bytů. Jen v několika málo obcích registrujeme nepatrný růst.

Obrázek 24: Index změny podílu bytů v osobním vlastnictví. Zdroj: Vlastní tvorba

Osobní vlastnictví je záležitostí spíše bytových domů. Právě z tohoto důvodu je z kartogramu patrná dominance města Brna a většiny městských částí v něm. Nárůst pak pozorujeme i v nejbližším zázemí metropole a v okolí měst okresu Brno-venkov, samotná města nevyjímaje. Přibližně v polovině MČ a obcí nejsou data vzhledem k nízkému počtu takto vlastněných bytů dostupné.

Obrázek 25: Index změny podílu bytů (v bytových domech) v družstevním vlastnictví. Zdroj: Vlastní tvorba

Nájemní byty a byty v družstevním vlastnictví jsou též záležitostí bytových domů. Data za oba druhy vlastnictví jsou opět dostupná jen v Brně a městech venkovského okresu spolu s jejich blízkým okolím. Zatímco v MČ je patrný nárůst

podílu družstevních bytů, podíl nájemních bytů v severojižní ose Brna klesl. Obecně v celém analyzovaném území je znatelný nárůst počtu družstevních bytů před nájemními. Družstevní byty nejsou taková počáteční finanční zátěž jako přímá koupě vlastního bytu. Obyvatel bytu platí družstvu nájem a časem lze bydlení převést do osobního vlastnictví. Tento druh vlastnění bytu nese i možná rizika. V případě krachu bytového družstva mohou lidé přijít o střechu nad hlavou.

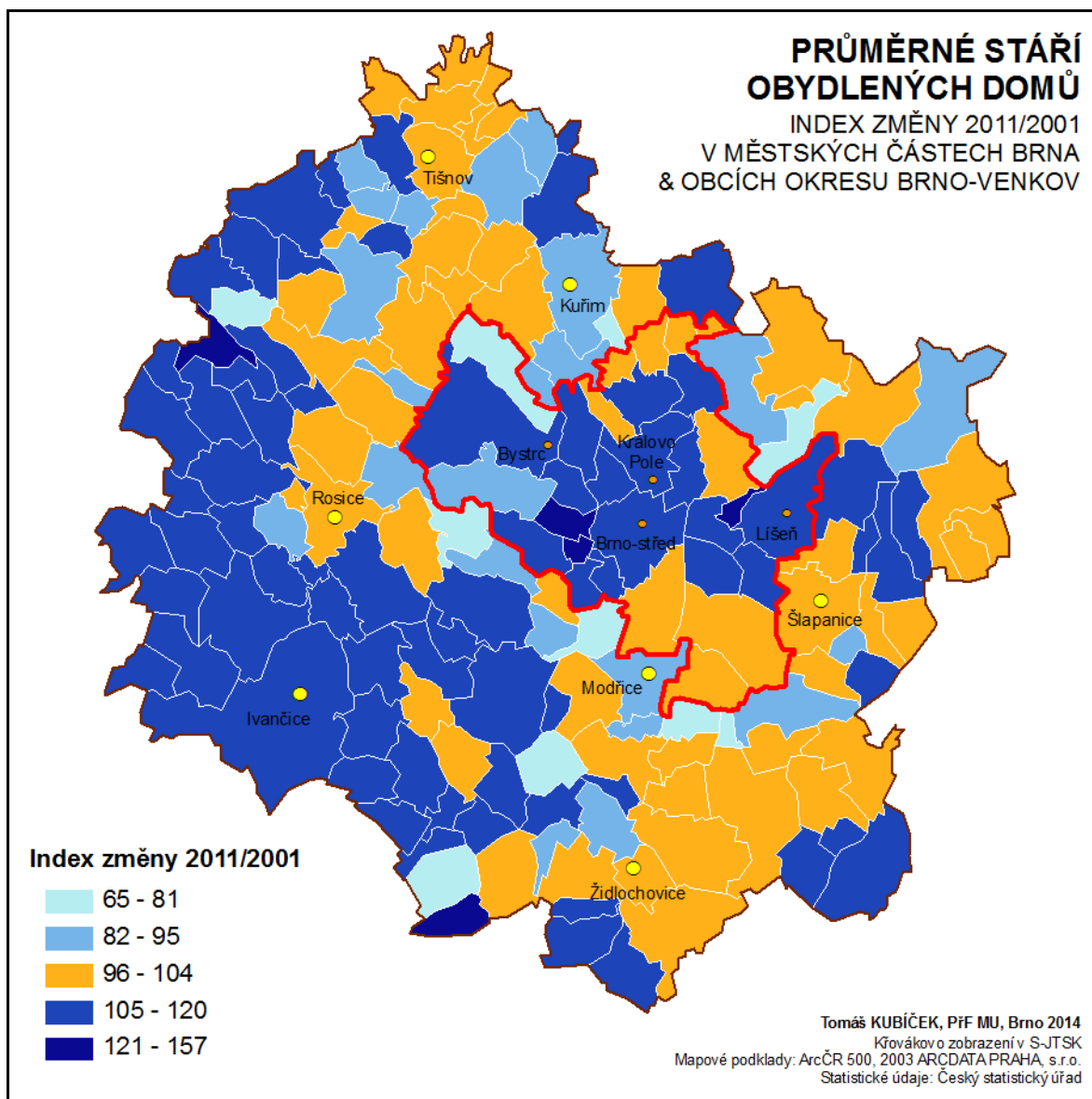
Extrémní hodnoty indexu změny u družstevních bytů mohu být dány změnou metodiky při SLDB (viz Metoda empirické části).

4.3 Proměna domovního fondu

Průměrné stáří obydlených domů

Stáří obydlených domů se mění v závislosti na vzdálenosti od brněnské metropole a jedná se o dobrý ukazatel suburbanizace. Omlazení domovního fondu pozorujeme převážně u obcí v těsném sousedství s Brnem. Ve zbytku území, které je potenciálně suburbanizační, se průměrný věk za deset let nezměnil. Naopak stárnutím domů spojený s nízkou intenzitou výstavby se prezentuje Brno a západní část okresu Brno-venkov.

Kartogramy prezentující samostatně rodinné a bytové domy naznačují, že ani při rozdělení těchto dvou skupin nejsou patrné významné rozdíly.

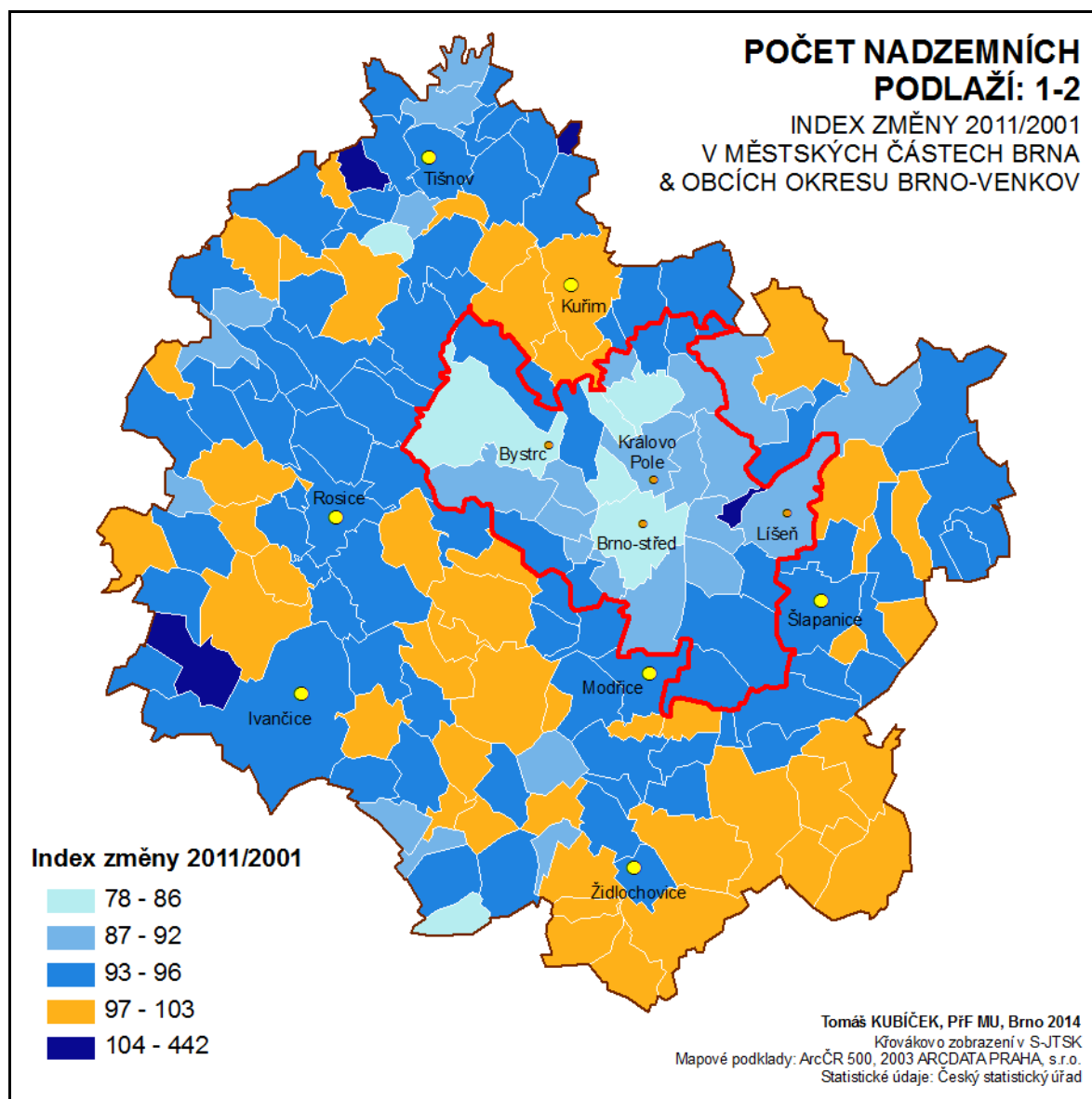
Obrázek 26: Index změny průměrného stáří domů. Zdroj: Vlastní tvorba

Počet nadzemních podlaží

Počet nadzemních podlaží u rezidenční zástavby jasně ukazuje, kde se více staví rodinné a kde bytové domy, a tudíž je tu dobře pozorovatelné rozdělení obcí a městských částí na městské a suburbanizační.

U domů s jedním až dvěma nadzemními patry je patrný pokles na celém území, a to navzdory výstavby rodinných domů v zázemí města. Tento jev si lze vysvětlit tím, že celkový počet rodinných domů je několikanásobně vyšší než počet domů bytových, takže i větší počet nově vystavěných domů nemusí být u tohoto ukazatele patrný. Podíl jedno až dvoupatrových domů poklesl

za posledních deset let nejvíce v městských částech Brna, jižně od města je pak zřejmá alespoň stagnace.

Obrázek 27: Index změny počtu domů s 1-2 nadzemními podlažími. Zdroj: Vlastní tvorba

Oproti tomu domy se 3-4 nadzemními podlažími od předposledního SLDB zvětšily svou početní základnu na většině území. V obcích dále od Brna už nejsou data ke zřejmé absenci takto vysokých domů dostupná. Nárůst vidíme u vesnic v okolí vyznačených měst venkovského okresu.

Pětipatrové a vyšší rezidenční domy jsou už čistě záležitostí města Brna a městeček v jeho zázemí. Z kartogramu lze vyčíst, že v Brně podíl takto vysokých

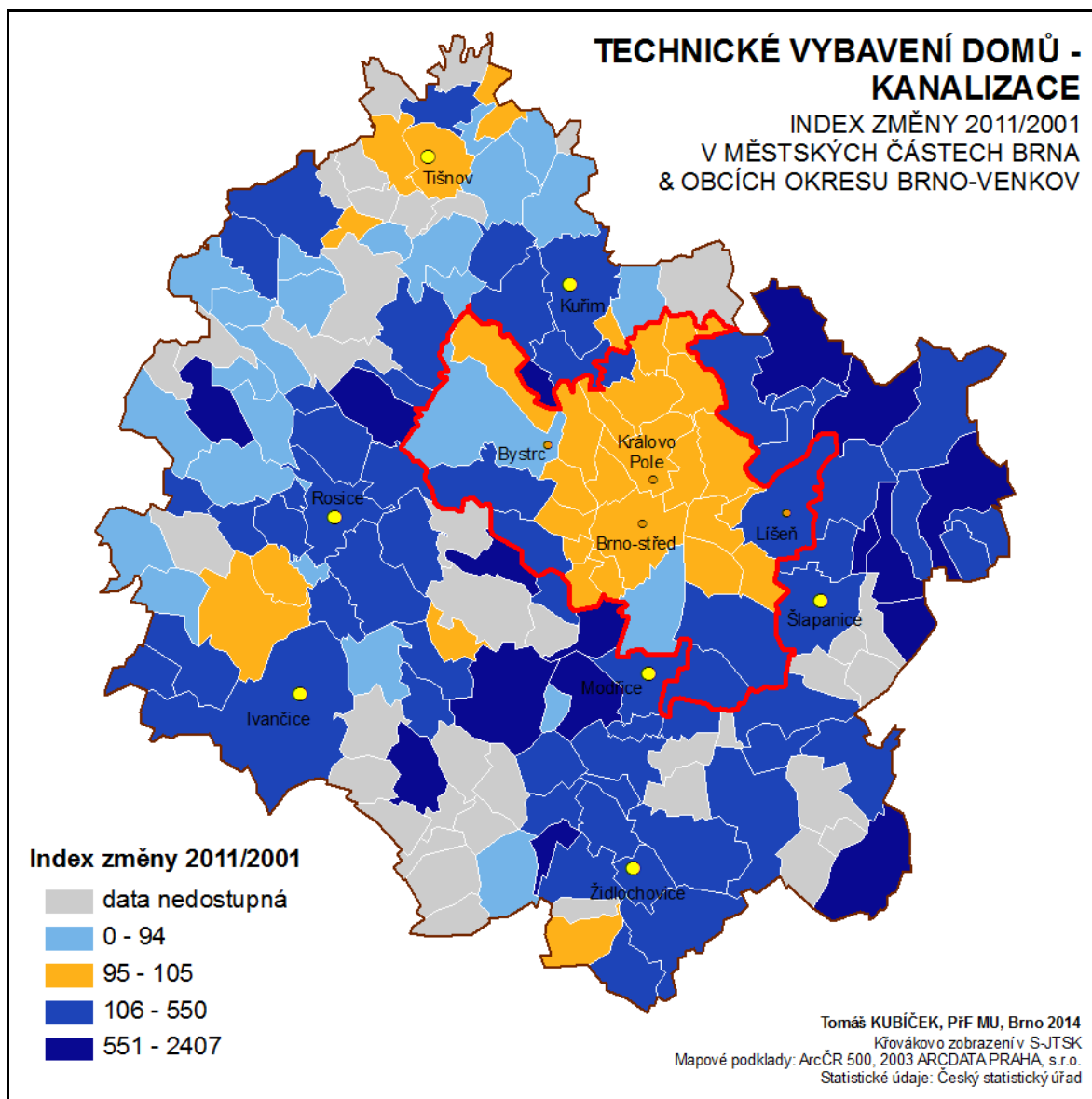
domů klesl nebo v lepším případě stagnoval. V menších obcích se pak výstavba pětipatrového domu v řádu jednotek projeví vysokým indexem změny.

Technické vybavení domů

Technické vybavení domů může dobře selektovat oblasti s více suburbánním charakterem, kde se nepředpokládá plné vybavení (plynifikace či kanalizace). Proto nejsou vytvořeny kartogramy s bytovými domy, kde je plné vybavení téměř pravidlem. Oddíl věnovaný technickému vybavení lze pojmut jako určitou formu hodnocení kvality života.

Tento jev je pozorovatelný hned u kanalizace. V Brně se za desetileté období podíl takto vybavených domů nezměnil (alespoň co se centra a přilehlých městských částí týče). Zde je převaha právě bytových domů, hlavně na panelových sídlištích. Naopak v okolí Brna pozorujeme celoplošný propad. Nově vystavěné (především rodinné) domy jsou vybaveny odpadní jímkou, jelikož obec nemusí kanalizační sítě a ČOV disponovat. Obecně platí pravidlo, že s velikostí obce roste podíl domů připojených na kanalizaci (SLDB 2011 – Jihomoravský kraj – analýza výsledků – ČSÚ). Novostavby jsou pak často lokalizovány dále od původní zástavby, takže případná instalace odpadních přípojek by se promítla do ceny nemovitostí.

Obrázek 28: Index změny podílu domů s kanalizační přípojkou. Zdroj: Vlastní tvorba

Připojení domu na vodovodní řad je dnes už samozřejmostí a nemá na velikost obce vliv, přesto je v celém zkoumaném území patrný pokles podílu takto vybavených domů. Podle kartogramu není klesající trend nijak významný.

Stejně jako u kanalizační přípojky, je i ta plynová téměř samozřejmostí a nezáleží, v jak velké obci se dům nachází. Kartogram ukazuje stagnaci na celém území Brna a okresu, který ho obepíná. U rodinných domů nastal nejen v Brně pokles, takže domněnka, že plynová přípojka je samozřejmostí, nemusí být alespoň u novostaveb pravdivá.

Ústřední topení se těší oblibě jak u domů celkově, tak i u rodinných domů zvlášť. U obou kategorií zaznamenáváme mezi sčítáními plošný nárůst. Zatímco u rodinných domů je kotel k tomuto druhu vytápění přímo v domě, u bytových se většinou instaluje mimo budovu.

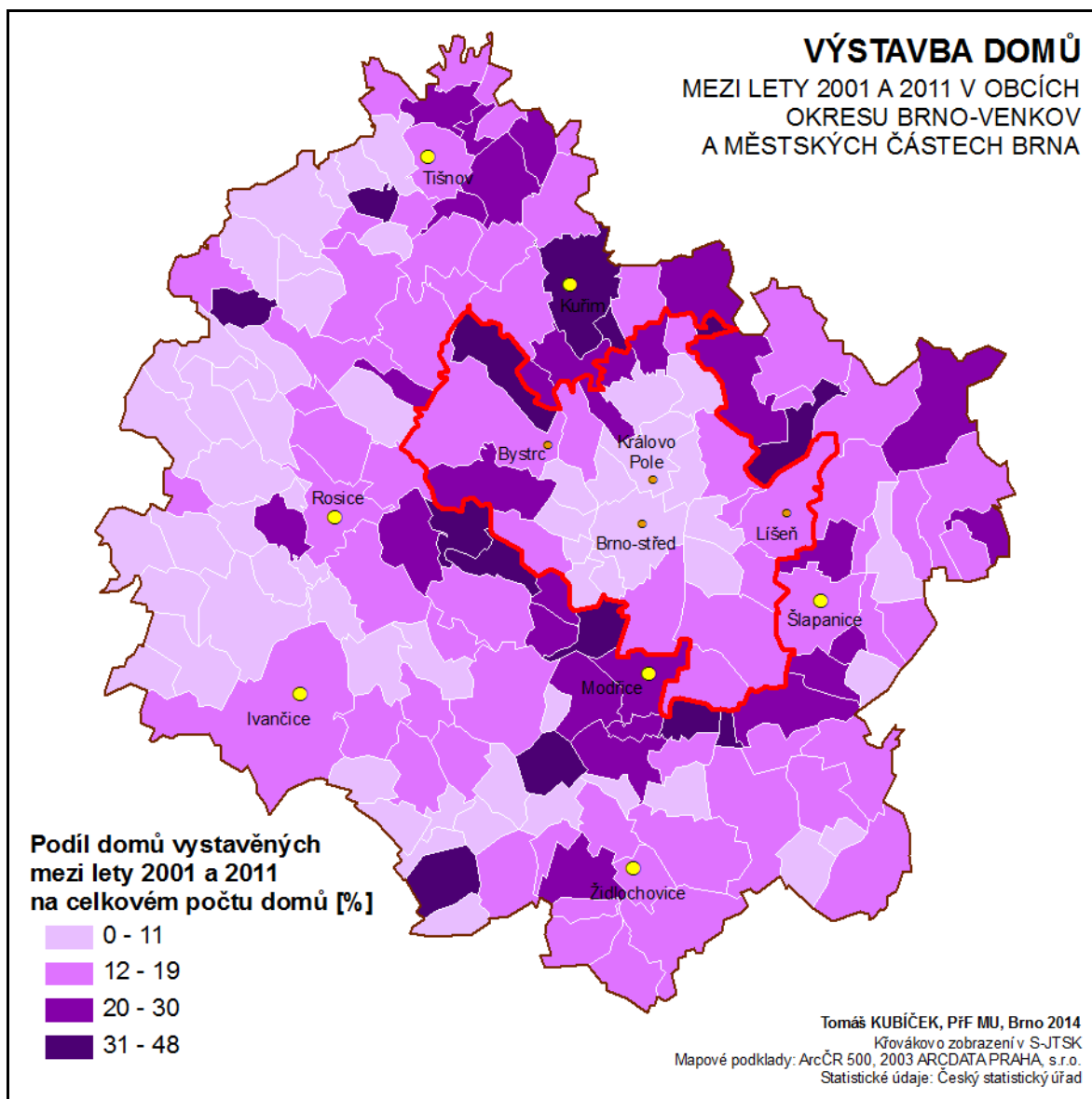
Výstavba rodinných domů

Zde nejsou prezentovány indexy změny, nýbrž podíl domů vystavěných mezi lety 2001 až 2011 na celkovém počtu domů v daném území.

Celkově se nejvíce rodinných domů postavilo při hranicích města Brna, a to jak při vnější, tak vnitřní straně. Uvnitř Brna se však jedná o menší městské části, kde je podíl rodinných domů vyšší. Logicky se staví více rodinných než bytových domů. Střed Brna s městským charakterem co se demografických charakteristik týče, má podíl nově vystavěných domů do deseti procent. Stejně hodnoty zaznamenává i západní část venkovského okresu.

Výstavbu především rodinných domů poukazuje fakt, že kartogram s rodinnými domy neukazuje výrazné odchylky. Výjimkou je sídliště Vinohrady, které je charakteristické panelovou zástavbou a několik nových rodinných domů se projeví extrémní hodnotou.

Bytové domy vybudované v posledních letech zastupují ve velké části území přibližně jednu desetinu všech bytovek a panelových domů. Výraznější nárůst pozorujeme v západní části Brna a jižně od Šlapanic. Opět zde jsou možné výskyty extrémních hodnot.

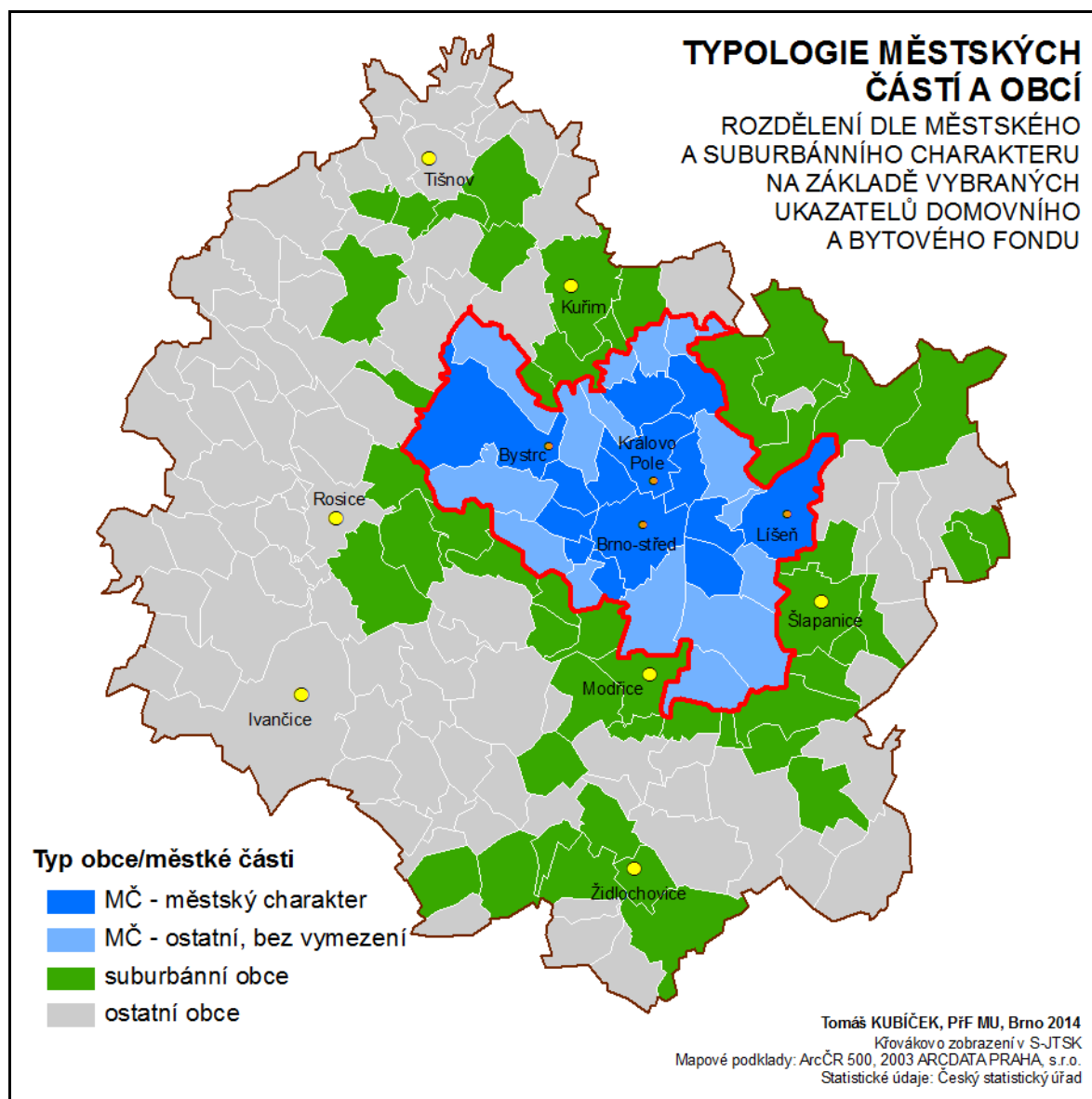
Obrázek 29: Výstavba domů mezi lety 2001 a 2011. Zdroj: Vlastní tvorba

4.4 Syntéza výsledků domovního a bytového fondu

Na následujících řádcích proběhne zmíněné sjednocení vybraných charakteristik týkajících se bytového a domovního fondu, které budou v následně podrobeny porovnáním s demografickými výsledky a zhodnocením území z hlediska urbanizace a suburbanizace.

Modelová obec pro vymezení suburbánního lemu má tyto parametry: vyšší průměrná obytná plocha bytu, stagnace nebo nárůst (a je možný i mírný pokles) bytů ve vlastním domě, nižší průměrné stáří obydlených rodinných domů a podíl nově vystavěných domů na celkovém počtu.

Městské části s charakterem „městskosti“ budeme vymezovat na základě vlastností MČ Brno-střed, tedy: vyšší průměrné stáří obydlených domů, snížení podílu domů s 1-2 nadzemními podlažími a naopak vyšší podíl domů 5 a více patry a nižší podíl nově vystavěných domů na celkovém počtu domů.

Obrázek 30: Typologie městských částí Brna a obcí okresu Brno-venkov na základě charakteristik domovního a bytového fondu. Zdroj: Vlastní tvorba

Na základě vybraných ukazatelů o domovním a bytovém fondu bylo na území Brna vymezeno 14 městských částí. Jmenovitě to jsou: Bohunice, Bystrc, Černovice, Jundrov, Kohoutovice, Královo Pole, Líšeň, Nový Lískovec, Řečkovice a Mokrá Hora, Brno-sever, Brno-střed, Žabovřesky a Židenice. Tyto

územní celky jsou charakterizovány jako urbanizační. Území je celistvé a oproti demografickému vymezení se nejvíce rozrostlo v západovýchodní ose, o dvě MČ pak na severu. Naopak z výběru vypadlo Brno-sever.

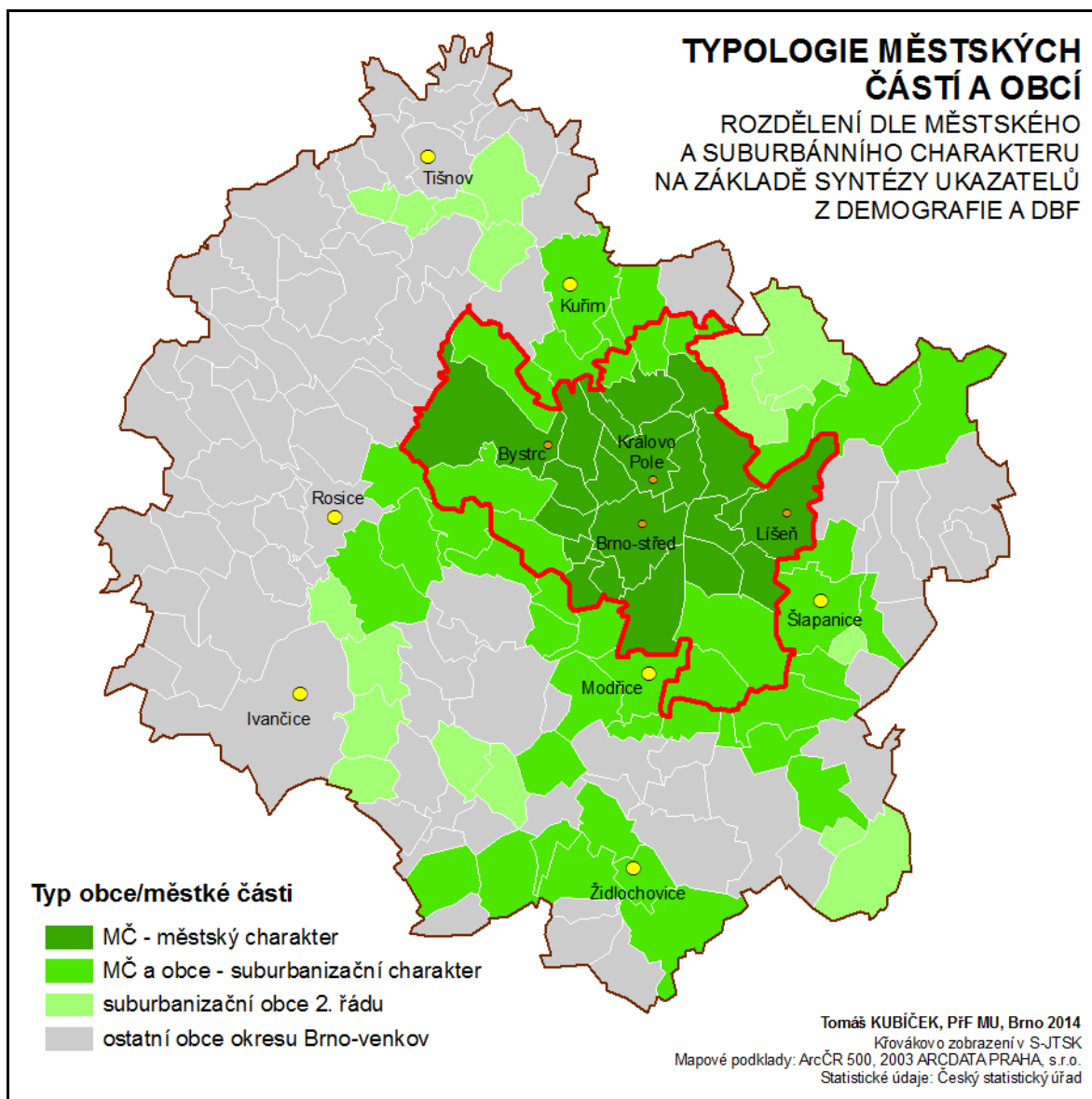
Okolo administrativních hranic města Brna je jako u demografického vymezení patrný prstenec potenciálně suburbánních obcí. Jedna oddělená skupina obcí se nachází v zázemí města Židlochovice, další pak jižně od Tišnova. Zde je vzhledem k polovičnímu množství porovnávacích ukazatelů vymezen pouze jeden řád, nikoliv tři jako tomu bylo v případě demografické syntézy dat.

4.5 Celková syntéza výsledků

V předchozích dvou slučováním vybraných ukazatelů z demografie a domovního a bytového fondu jsme vymezili potenciální urbanizační a suburbanizační městské části a obce. Následovat bude závěrečné propojení obou syntéz v jeden konečný výsledek, který nám ukáže, jak jsou zmíněné zóny rozmístěny v prostoru.

Městských částí, které mají jak demografickou, tak i domovní a bytovou urbanizační charakteristiku, je šest: Brno-střed - jakožto modelová městská část, dále je to Královo Pole, Židenice, Černovice, Žabovřesky a Nový Lískovec.

Městské části, které splňovaly pouze jednu skupinu ukazatelů, jsou do konečného urbanizačního vymezení zařazeny také, ale jejich „městskost“ není už tak výrazná. Zde měly vyšší váhu ukazatele domovního a bytového fondu. Jednak takovýchto MČ bylo více, a jednak domovní struktura je velmi důležitý činitel. Panelová sídliště či městské části s vysokým podílem bytových domů (především těch vyšších) nemohou být klasifikovány jako suburbanizační, přestože zde žije velká část obyvatel s demografickou povahou, kterou můžeme najít u obcí v zázemí Brna. Zvláštním případem je sídliště Vinohrady, které se nedostalo ani do jednoho výběru. Jeho zařazení do urbanizační zóny je vzhledem k povaze domovního a bytového fondu bez diskuze.

Obrázek 31: Typologie městských částí Brna a obcí okresu Brno-venkov na základě ukazatelů z demografie a domovního a bytového fondu. Zdroj: Vlastní tvorba

V celkovém součtu je jako urbanizační území určeno celkem 20 městských částí. Zbylých devět městských částí, které jsou lokalizovány při vnitřních administrativní hranici s okresem Brno-venkov, mají charakter více suburbanizační, i když náleží do katastrálního území Brna. Jmenovitě to jsou: Bosonohy, Chrlice, Ivanovice, Jehnice, Kníničky, Ořešín, Tuřany, Útěchov a Žebětín. V prostorovém rozložení jsou rozděleny urbanizačními MČ na dvě skupiny, jedna na severu a druhá na jihu. Tyto městské části přímo sousedí se suburbanizačními obcemi venkovského okresu. Ve výsledném kartogramu jsou vyvedeny ve stejné barvě jako suburbanizované obce.

V okrese Brno-venkov bylo vymezeno celkem 36 obcí jako suburbanizačních (1. řádu) a dalších 16 je určených jako suburbanizační obce 2. řádu. Obce druhého řádu splňovaly buď pouze jednu z podmínek (demografickou nebo domovní a bytovou) nebo byly lokalizovány dále od města Brna. Nejvíce se obce 1. řádu koncentrují mezi severními hranicemi Brna a města Kuřim, dále pak od Šlapanic směrem na západ, přes Modřice až k Rosicím. Právě na jihu Brna je obcí 1. řádu nejvíce a suburbanizace je podle posledních tří kartogramů nejsilnější. Významnější lokalita suburbanizačních obcí se nachází v zázemí Židlochovic. Při východní hranici Ivančic pozorujeme skupinu obcí 2. řádu, stejně tak při severní hranici Tišnova. Lze tedy říci, že i když se obce v zázemí menších měst v okrese Brno-venkov nevyznačují silnou mírou suburbanizace, mají města, kolem nichž jsou lokalizovány, poměrně velký potenciál si takovéto zázemí vytvořit. Pochybují ale, že by se tak stalo bez přičinění blízkého Brna.

5 MLADÁ GENERACE A SUBURBANIZACE

Tato kapitola je založena na dotazníkovém průzkumu. Cílem je zjistit, jaký pohled má mladá generace, jež v několika příštích letech vstoupí do věku samostatnosti, budování kariéry a zakládání vlastní rodiny, na současný trend suburbanizace. Zda mají ponětí o tom, co pojem suburbanizace znamená, zda mají zájem v takovém prostředí žít, nebo radši zvolí život ve městě. Téma výzkumu jsem si vybral proto, že jsem podobné nikde nenašel a hlavně já sám jsem jeden ze zmiňované mladé generace a bydlení v suburbiích vybudovaných developery neshledávám za atraktivní a dlouhodobě udržitelné.

Dotazování probíhalo formou internetového online dotazníku, který obsahoval 17 otázek, z nichž první čtyři byly identifikační (pohlaví, věk, populační velikost obce trvalého bydliště a nejvyšší dosažené vzdělání) a dalších 13 se týkalo právě suburbanizace. Otázky byly uzavřené, převážně se jednalo o výroky, se kterými musel respondent souhlasit, nebo naopak nesouhlasit. Na výběr byla i možnost, že neví. Výčet otázek je uveden v příloze.

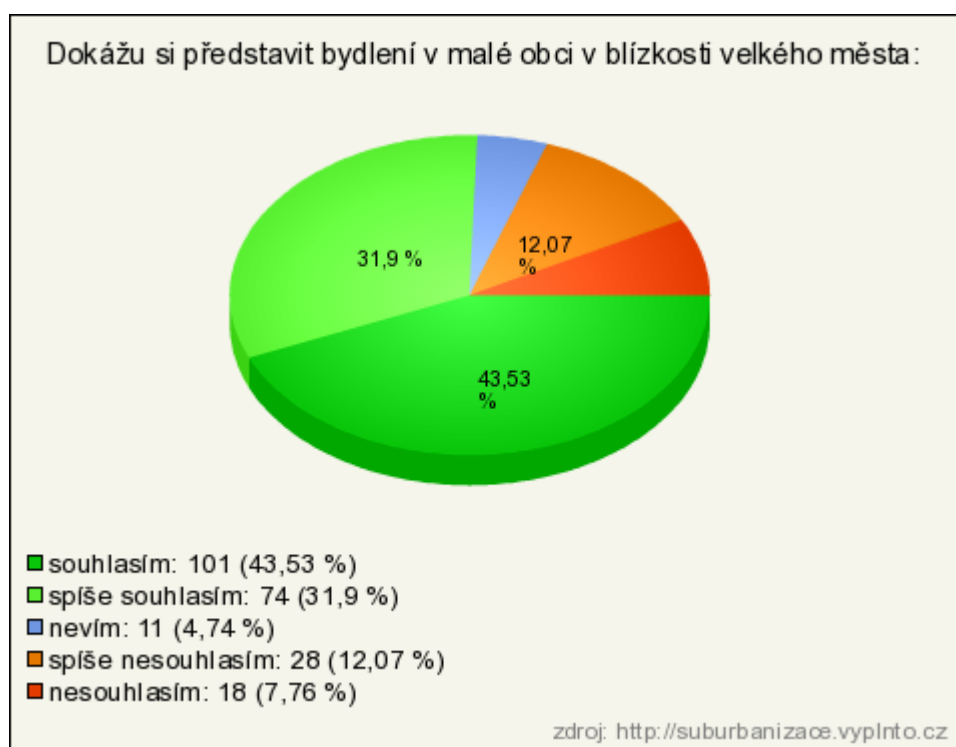
Na úvod je třeba uvést informaci, že z 232 dotázaných už někdy předtím o suburbanizaci slyšely dvě třetiny. U respondentů s vysokoškolským diplomem je to pak více než 75 %, u středoškolsky vzdělaných 57 %. Lidé se dnes setkávají s prvky suburbanizace poměrně často, třetina dotázaných spíše nemá ponětí o tom, že se tento jev označuje tímto výrazem. Plná polovina pak uvedla, že o suburbanizaci slyšela v neutrálním duchu, tzn., že ani v kladném a ani v záporném smyslu. Pětina zvolila možnost „v záporném“ a kladně o tomto fenoménu slyšelo nebo četlo pouze deset procent účastníků.

Třetí obecnější otázkou byl názor odpovídajících na přiloženou fotografii, na které bylo zachyceno satelitní městečko v obci Hlušovice nedaleko Olomouce. Přesné místo lokalizace nebylo respondentům sděleno. Téměř polovině dotázaných by se v této lokalitě nelíbilo, další třetině by zde bydlet nevadilo. Účastníci průzkumu, kteří pocházejí z města většího, než 10 tisíc obyvatel, by nevadilo se do této lokality nastěhovat v 58 % případech. Tento fakt může

poukazovat na zkrácenou představu o tom, jak podle obyvatel měst vypadá venkov. Pro život v satelitním městečku na fotografii se z obcí pod 10 tisíc obyvatel vyslovily dvě pětiny.

Další část průzkumu už se týká přímo představ bydlení odpovídajících respondentů, přesto je zde ještě jedna otázka důležitá pro toto téma dotazování. Jak už bylo zmíněno v empirické části, do zázemí měst (satelitních městeček) se stěhují převážně manželské páry. Otázka ohledně uzavření sňatku je tedy na místě. Čtyři pětiny uvedly, že tento akt v plánu mají, přes 11 % procent nikoliv. Více na manželský život myslí ženy, kladně jich na tuto otázku odpověděly $\frac{3}{4}$, mužů pak čtvrtina.

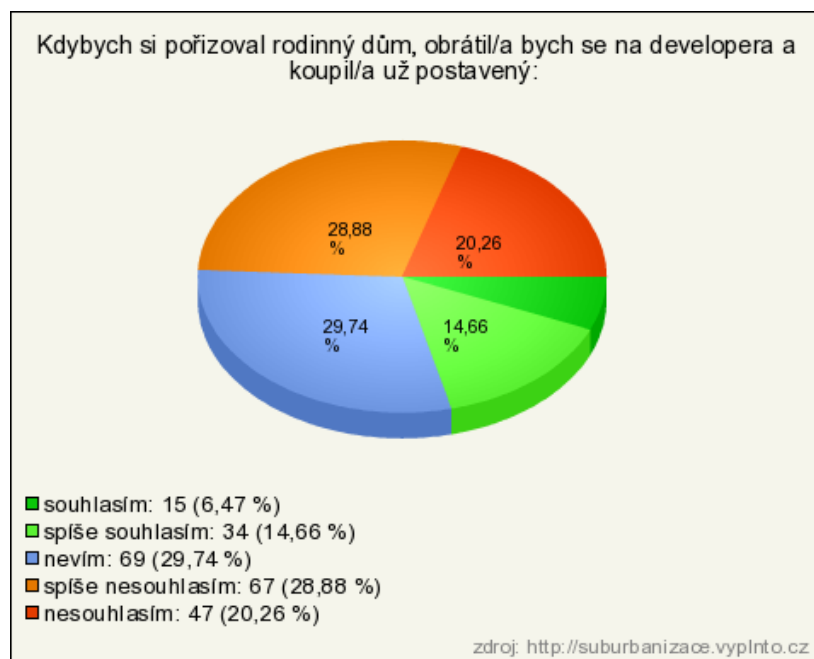
Obrázek 32: Graf odpovědí na otázku v záhlaví grafu. Zdroj: vyplnto.cz

75 % respondentů by chtělo bydlet v obci blízké většímu městu. Toto číslo podporuje další růst míry suburbanizace, i když není jasné, v jaké podobě se bude vyvíjet. Pravděpodobnější je koupě staršího domu nebo výstavba vlastního, bez pomoci developera. Pouhá třetina, která by chtěla bydlet v zázemí města, považuje fotografii Hlušovic za atraktivní. A jelikož je satelitní městečko dílem

developer, nepředpokládá se, že bude v budoucnu o uniformní zástavbu rodinných domů zájem. Mezi tím, jestli by chtěli dotazovaní bydlet ve městě či na venkově, panuje zřejmě dočasná nerozhodnost. Čtvrtina odpovědí „spíše nesouhlasím“ je nejčastější, zbylé možnosti (souhlasím, spíše souhlasím, nevím, nesouhlasím) jsou zastoupeny 19 procenty. Polovina respondentů žijících v obci do 10 tisíc obyvatel by chtěla na venkově žít.

Dobrodružnou povahu, touhu objevovat nová místa, nebo přijmout velkou výzvu prokázalo 57 % dotázaných, kteří by si dokázali představit bydlení v lokalitě, kterou důvěrně neznají. Předpokladem je však předchozí návštěva a aspoň zběžné seznámení s okolím. Pětina lidí si není jistá, další stejná část tuto možnost odmítá. Více nerozhodných či s odmítavým postojem najdeme mezi ženami.

Pouhá čtvrtina dotázaných by v případě výstavby rodinného domu oslovila developer, třicet procent je nerozhodnutých a polovina by tak neučinila. 50 % odmítavých odpovědí zároveň koresponduje se zápornou odpovědí u fotografie Hlušovic. Opět se zde potvrzuje fakt, že mladí lidé nemají velký zájem o předem připravené rodinné domy či podobný developerský záměr.

Obrázek 33: Graf odpovědí na otázku v záhlaví grafu. Zdroj: vyplnto.cz

Zajímavou otázkou je způsob financování vlastního bydlení, přesněji řečeno - odkud by dotázaní čerpali největší podíl. Dvě třetiny volí možnost hypotéky, což je v dnešní době téměř nevyhnutelné rozhodnutí, které může ovlivnit život na několik (desítek) let dopředu. Dvaadvacet procent si pak dovolilo označit možnost financování z vlastních zdrojů. Sedm procent spoléhá na nebankovní půjčku od příbuzných či známých. Z těch, co uvažují o hypotečním úvěru, je přes 60 % bez vysokoškolského diplomu. Tento fakt se odvíjí od platového hodnocení, kdy absolventi vysoké školy mají vyšší průměrný plat a v některých případech si tak mohou dovolit financovat nové bydlení přímo z vlastních zdrojů.

Mohli by oslovení respondenti žít v domě, jenž jim nepatří (např. v podnájmu)? Přes 50 % s tímto výrokem nesouhlasí, dvě pětiny naopak odpověděly, že ano, 10 % v současné chvíli netuší. Je zřejmé, že lidé zvolí možnost vlastního bydlení a případného zadlužení, než před placením nájmu na byt, který nikdy nebudou vlastnit. Z těch, kteří by takto bydlet nechtěli, by si na nové bydlení vzaly hypotéku dvě třetiny.

Ke konci dotazníkového formuláře byli respondenti požádáni, aby seřadili uvedená kritéria od nejdůležitějšího po nejméně podstatné. Jednalo se o bydlení v malé obci v zázemí většího města. Podle prvotního předpokladu je důležitým faktorem pracovní příležitost v blízkosti nového bydlení. Na první tři příčky ho dosadila polovina respondentů. V průměrném pořadí je však těsně za kritériem vzdálenosti do města, v jehož zázemí obec leží. Oba tyto rozhodovací faktory mají shodně stejný počet odpovědí, a to jak preferenčních (na prvních třech příčkách), tak i na posledních. Dalším významnou podmínkou byla pro dotazované četnost a kvalita hromadné dopravy do přilehlého města. Je tedy zřejmé, že určitá část hodlá kromě individuální automobilové dopravy využívat služeb vlakových a autobusových dopravců. V dalším případě pomýšlí na své budoucí potomstvo, které se tak snáze a bezpečně dopraví ze školy domů. Dle dalšího pořadí hraje určitou roli i cena vybraného pozemku/rodinného domu. Na prvních tři pozice ji místilo 39 % odpovídajících. Nejdůležitějšími kritérii jsou tedy: vzdálenost od centra, pracovní příležitosti, četnost a kvalita hromadné dopravy a cena pozemku/rodinného domu. Tři z těchto čtyř položek se dají přepočítat na finanční

zátěž, tudíž můžeme tvrdit, že si lidé vybírají převážně na základě jejich rozpočtu, kterým jsou schopni disponovat.

Respondentům by naopak nevadilo, kdyby neměli v obci bydliště úplné občanské vybavení, na poslední tři pozice ho dosadilo 58 % z nich, na první tři naopak pouze procent 18. Podobně, i když o něco lépe, je na tom otázka životního prostředí. Shodný počet kladných i záporných hodnocení mají položky „klidné prostředí“ a „blízkost přírody“. Vysvětlení lze hledat v jejich společných rysech. Nejčastěji umísťované kritérium doprostřed hodnotící škály bylo kvalita silničního spojení.

Zde se nabízí otázka správnosti seřazení možností v dotazníku. Tři nejdůležitější položky jsou uvedeny na prvních čtyřech pozicích, což mohlo do určité míry ovlivnit laxního respondenta.

Poslední otázkou s jednoznačnou odpovědí bylo to, zda vnímají stěhování do svého vlastního domu jako novou etapu života. Devět z deseti odpovědělo kladně.

6 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce s názvem Sub/urbanizace v Brně a okolí – proměna 2001 až 2011 bylo postihnout změnu Brna a jeho blízkého okolí z pohledu urbanizace a suburbanizace. Za pomoci hrubých dat z Českého statistického úřadu předvedených do potřebných relativních čísel a indexů změny jsem tak učinil.

Zjistil jsem, že nejen mezi obcemi okresu Brno-venkov a samotným Brnem panují v ukazatelích z demografie a domovního a bytového fondu určité rozdíly. Děje se tak i na úrovni městských částí samotné moravské metropole. Existují tu obce a městské části, které mají podobné buď pouze demografické charakteristiky, nebo ukazatele stavu domovního a bytového fondu, anebo oboje dohromady. Na základě tohoto zjištění jsem v konečném zhodnocení kombinací obou typů ukazatelů vymezil celkem tři zóny (oblasti).

Uvnitř administrativních hranic města se nachází městská část Brno-střed, kolem níž jsou lokalizovány další městské části s urbanizačním charakterem. Celkem je jich 20 a rozprostírají se v západovýchodní ose. Některé mají vyšší podíl bytových domů, jiné pak nižší počet obyvatel v předproduktivním věku. V konečném zhodnocení jsou ale zařazeny do urbanizační zóny. Kolem této oblasti se nachází zbylých devět městských částí, které se více podobají suburbanizačním obcím, s kterými těsně sousedí. Takto vymezených MČ je devět a jsou lokalizovány na severu a na jihu Brna. Mají vyšší podíl rodinných domů, úbytek věřících a klesající nezaměstnanost.

Okolo vnějších hranic Brna jsem podle prvotního předpokladu zaznamenal okruh obcí (ikdyž nesouvislý), jenž má suburbanizační charakter. Obce v tomto prstenci sousedí s městskými částmi Brna. Tam, kde urbanizační MČ dosahují až k hranicím Brna-venkov, suburbanizační obce nejsou z výsledků patrné. Na rozdíl od urbanizačních částí Brna jsou obce v severojižní ose. Koncentrují se více na jihu, okolo měst Modřice, Šlapanice a Židlochovice. Pro větší vypovídací hodnotu vymezení tu jsou i suburbanizační obce 2. řádu, u kterých nejsou výsledky sledovaných ukazatelů přímo takové, abychom je mohli zařadit do 1. řádu, ale

mají jistý potenciál, který nemůže být přehlédnut. Takové územní jednotky nalezneme především okolo Tišnova a Ivančic.

Závěrečnou částí diplomové práce byl dotazník cílený na mladou generaci a její vnímání suburbanizace. Přibližně dvě třetiny mají ponětí o tom, co suburbanizace reprezentuje. Znalost tohoto pojmu však nenaznačuje, že by respondenti hledali v tomto druhu bydlení zalíbení. V případě bydlení v zázemí města nemají v plánu oslovit developera, takže pokud se zásadním způsobem nezmění design budovaných „satelitů“, můžeme předpokládat pokles zájmu o satelitní městečka. Svoji novostavbu nebo starší dům by v nejvíce případech financovali hypotékou.

7 Zdroje

7.1 Knižní literatura

DOSTALÍK, Jan. 2013. *Ekologicky šetrné tendence v československém urbanismu a územním plánování v letech 1918 až 1968*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. 2013. 158 s. Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Kroupa, CSc.

FERENČUHOVÁ, Slavomíra. 2011. *Meno, mesto, vec: urbánne plánovanie v sociológii a prípad (post)socialistického Brna*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita. 275 s. ISBN 9788021055834.

GREGORY, Derek et al. 2009. *The dictionary of human geography*. 5th ed. Malden, MA : Wiley-Blackwell. 1052 p. ISBN 9781405132879.

HAMPL, Martin. 1996. *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. 1. vyd. Praha : DemoArt. 395 s. ISBN 8090215424.

Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. 2007. 1. díl. 1. vyd. Praha : Český statistický úřad. 759 s. ISBN 8025013103

HORSKÁ, Pavla; MAUR, Eduard; MUSIL, Jiří. 2002. *Zrod veľkomesta: urbanizace českých zemí a Evropa*. 1. vyd. Praha : Paseka. 352 s. ISBN 8071854093.

KITCHIN, Rob; THRIFT, Nigel et al. 2009. *The International Encyclopedia of Human Geography*. Volume eleven. 1st ed. Oxford, UK : Elsevier. p. ISBN 9780080449111.

KUČA, Karel. 2000. *Brno: vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. 1. vyd. Praha : Baset. 644 s. ISBN 8086223116.

KUDĚLKA, Zdeněk. 1970. *Brněnská architektura : 1919-1928*. 1. vyd. Brno : Blok. 94 s.

MULÍČEK, Ondřej. 2002. *Suburbanizace v Brně a jeho okolí*. In *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku. 2002. 191 s. ISBN 8090191495.

MULÍČEK, Ondřej. 2004. *Město Brno v období transformace : disertační práce*. Brno : Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. 129 s. Vedoucí práce: Doc. RNDr. Alois Hynek, CSc.

OUŘEDNÍČEK, Martin. 2008. *Suburbanizace.cz*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. 96 s. ISBN 9788086561721.

ŠEVČÍK, Antonín. 1965. Germanizační činnost brněnských nacistických úřadů v letech 1939-1945. In *Brno v minulosti a dnes*. 1. vyd. Brno : Krajské nakladatelství v Brně. ISBN 9788086736099.

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra et al. 2007. *Suburbanizace – hrozba fungování (malých) měst*. 1. vyd. Hradec Králové : Civitas per Populi. 234 s. ISBN 9788090381339.

VAISHAR, Antonín. 2009. *Současný vývoj vnitřních částí Brna a Ostravy*. Brno : Ústav geoniky AV ČR. 136 s. ISBN 9788086407692.

7.2 Internetové zdroje

Atlas školství: seznam vysokých škol v celé ČR – Jihomoravský kraj [online]. [cit. 27. března 2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.atlasskolstvi.cz/vysoke-skoly?region=jihomoravsky-kraj>>.

Brněnský deník: Modřice se změnily k nepoznání. Život v nich v současnosti vzkvétá [online]. [zveřejněno: 14. června 2013]. [cit. 26. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/modrice-se-zmenily-k-nepoznani-zivot-v-nich-v-soucasnosti-vzkveta-20130614.html>.

Brno – historie města Brna [online]. [cit. 23. února 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.brno.cz/turista-volny-cas/historie-mesta/historie-mesta-brna/>>.

Brno – koncepční dokumenty: Strategie pro Brno – Strategický plán rozvoje města Brna 2002 [online]. [cit. 28. března 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www2.brno.cz/strategie2002/>>.

Brno – Městské části [online]. [aktualizováno 9. srpna 2011]. [cit. 15. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.brno.cz/sprava-mesta/mestske-casti/>>.

Brno – Odbor územního plánování a rozvoje: Platný ÚPmB [online]. [aktualizováno: 3. února 2014]. [cit. 10. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.brno.cz/sprava-mesta/magistrat-mesta-brna/usek-rozvoje-mesta/odbor-uzemniho-planovani-a-rozvoje/>>.

Brno – Strategie pro Brno 2007 [online]. [aktualizováno 11. prosince 2012]. [cit. 27. března 2014]. Dostupné z WWW: <<https://www.bрно.cz/sprava-mesta/dokumenty-mesta/koncepcni-dokumenty/strategie/>>

Brno – Úřady a instituce v Brně [online]. [aktualizováno 9. května 2011]. [cit. 25. března 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.bрно.cz/sprava-mesta/urady-a-institute-v-brne/>>.

Brno – Z historie územního plánování v Brně [online]. [aktualizováno: 28. února 2011]. [cit. 10. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.bрно.cz/pripravovany-uzemni-plan-mesta-brna-upmb/z-historie-uzemniho-planovani-v-brne/>>.

Česká televize: Ekonomická krize: nejdříve špatné hypotéky, poté krach bank [online]. [zveřejněno: 7. září 2009]. [cit. 26. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/65850-ekonomicka-krize-nejdrive-spatne-hypoteky-pote-krach-bank/>

České dědictví UNESCO: UNESCO města [online]. [cit. 27. března 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unesco-czech.cz/unesco-mesta/>>.

Český statistický úřad: Analýza – Změna věkového složení obyvatelstva a postupné stárnutí populace na jihu Čech [online]. [aktualizováno: 17. května 2014]. [cit. 26. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/analyza_zmena_vekoveho_slozeni_obyvatelstva_a_postupne_starnuti_populace_na_jihu_cek>.

Český statistický úřad: Charakteristika okresu Brno-venkov [online]. [aktualizováno: 1. února 2013]. [cit. 2. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_brno_venkov>.

Český statistický úřad: Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu 2011 [online]. [aktualizováno: 27. února 2014]. [cit. 25. dubna]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/170220-14>>.

Český statistický úřad: Otevřená data pro výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011 (SLDB 2011) [online]. [aktualizováno: 7. února 2014]. [cit. 23. března 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.scitani.cz/csu/redakce.nsf/i/otevrena_data_pro_vysledky_scitani_lidu_domu_a_bytu_2011_%28sldb_2011%29>.

Český statistický úřad: Počet a věkové složení obyvatel v obcích Jihomoravského kraje [online]. [aktualizováno 7. května 2013]. [cit. 27. března 2014]. Dostupné z WWW:

<http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/pocet_a_vekove_slozeni_obyvatele_v_obcích_jihomoravského_kraje>.

Český statistický úřad: *Sčítání lidí, domů a bytů 2011 – Jihomoravský kraj – analýza výsledků* [online]. [aktualizováno: 30. září 2013]. [cit. 28. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/krajpubl/644135-13-n+k3115_2013-xb>.

Český statistický úřad: *Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2013 – Kapacita hromadných ubytovacích zařízení cestovního ruchu podle kategorie a okresů k 31. 12. 2012* [online]. [aktualizováno 30. prosince 2012]. [cit. 27. března 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/krajkapitola/641011-13-r_2013-16>.

Český statistický úřad: *Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2013 – Studenti a absolventi veřejných a soukromých vysokých škol se sídlem v kraji v roce 2012* [online]. [aktualizováno 30. prosince 2013]. [cit. 27. března 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/krajkapitola/641011-13-r_2013-20>.

Český statistický úřad: *Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2013 – Vybrané údaje o výzkumu a vývoji v podnikatelském sektoru podle okresů v roce 2012* [online]. [aktualizováno 30. prosince 2014]. [cit. 27. března 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/krajkapitola/641011-13-r_2013-19>.

Český statistický úřad: *Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnosti a mezi jednotlivci 2012* [online]. [aktualizováno: 17. prosince 2012]. [cit. 28. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/9701-12>>.

Flamiková, J. Jaká má být bytová politika na Brně-střed? *Zpravodaj MČ Brno-střed* [online]. 2014, roč. 23, č. 4 [cit. 28. dubna 2014]. Dostupný z WWW: <<http://www.stred.bрно.cz/zpravodaj-mc>>.

Hrušová, M. *Singles je trendy. Bydlení v párech ve velkých městech nefrčí*. Hypoindex.cz [online]. [zveřejněno: 28. března 2014]. [cit. 26. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.hypoindex.cz/singles-je-trendy-bydleni-v-parech-ve-velkych-mestech-nefrci/>>.

Incheba Expo Praha – Areál výstaviště [online]. [cit. 27. března 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.incheba.cz/areal-vystaviste.html>>.

Integrovaný portál MPSV: Statistiky nezaměstnanosti – měsíční [online]. [cit. 26. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>>.

Kyselová, K. *Drahé, poničené, nechtěné. V centru Brna jsou stovky prázdných bytů* [online]. [zveřejněno: 2. prosince 2013]. [cit. 27. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <http://brno.idnes.cz/v-centru-brna-jsou-stovky-prazdnych-bytu-f12-/brno-zpravy.aspx?c=A131130_2006583_brno-zpravy_daj>.

Letiště Brno, mezinárodní letiště Brno Tuřany: Statistiky [online]. [cit. 27. března 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.bruno-airport.cz/b2b/letiste/statistiky/>>.

Národní shromáždění československé 1918-1920, tisk 868 [online]. [cit. 10. února 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0868_00.htm>.

Univerzita obrany: Výroční zpráva o činnosti Univerzity obrany za rok 2012 [online]. [cit. 27. března 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unob.cz/dokumenty/Stranky/default.aspx>>.

Urbanism: definition of urbanism in Oxford dictionary [online]. [cit. 17th February 2014]. Available at WWW: <http://www.oxforddictionaries.com/us/definition/american_english/urbanism>.

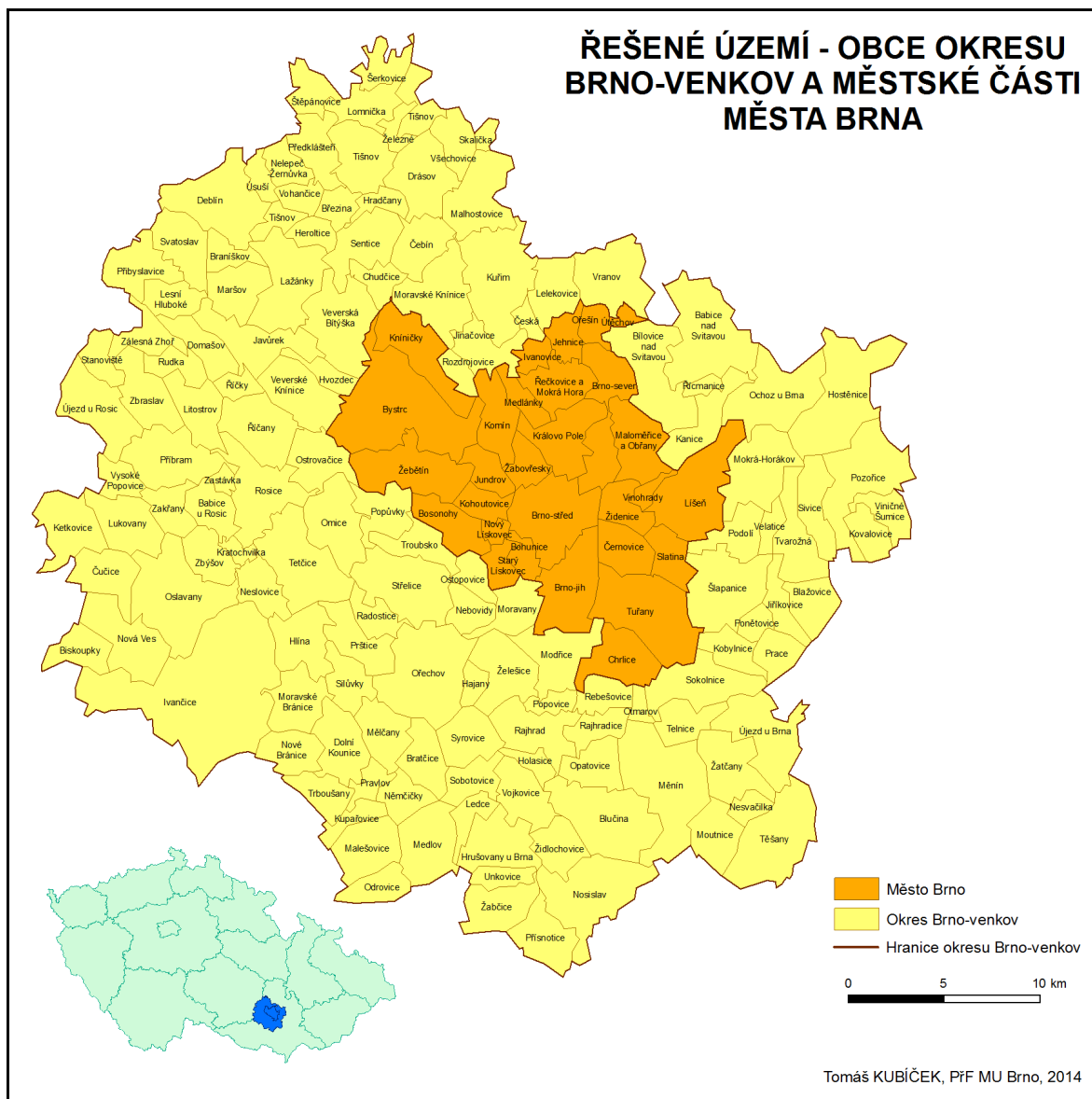
Veletrhy Brno – Výroční zprávy [online]. [cit. 27. března 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.bvv.cz/veletrhy-brno/pro-akcionare/vyrocní-zpravy/>>.

Zákony ČR onLine – Zákon č. 128/2000 Sb. [online]. [cit. 16. dubna 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/128-2000-sb-zakon-o-obcich-%28obecni-zrizeni%29.html>>.

8 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Brněnská zástavba v roce 1919	19
Obrázek 2: Panelové sídliště Lesná, pohled z jihovýchodní strany	21
Obrázek 3: Panelové sídliště Bohunice, pohled od Moravan	22
Obrázek 4: Administrativní dělení Brna na městské části	24
Obrázek 5: Satelitní městečko Díly za sv. Jánem v Kuřimi	30
Obrázek 6: Index změny počtu obyvatel	37
Obrázek 7: Index změny podílu rodáků	38
Obrázek 8: Index změny podílu věřících	40
Obrázek 9: Index změny nezaměstnanosti	41
Obrázek 10: Vývoj roční registrované míry nezaměstnanosti v České republice, Jihomoravském kraji a okresech Brno-venkov a Brno-město	42
Obrázek 11: Index změny vzdělanosti – nástavba, VOŠ, VŠ	43
Obrázek 12: Index změny podílu svobodných osob	44
Obrázek 13: Index změny podílu sezdáných osob	45
Obrázek 14: Index změny podílu věkové kategorie 0-14 let	46
Obrázek 15: Kartogram indexu změny podílu věkové kategorie 15-64 let	47
Obrázek 16: Index změny podílu věkové kategorie 65+ let	48
Obrázek 17: Index změny vyjížďky za prací v rámci okresu	49
Obrázek 18: Index změny vyjížďky za prací do jiného okresu v kraji	50
Obrázek 19: Typologie městských částí Brna a obcí okresu Brno-venkov na základě demografických charakteristik	53
Obrázek 20: Index změny podílu neobydlených bytů	54
Obrázek 21: Index změny podílu obydlených bytů	56
Obrázek 22: Index změny podílu průměrné obytné plochy bytu	57
Obrázek 23: Index změny podílu domácností připojených na internet	58
Obrázek 24: Index změny podílu bytů v osobním vlastnictví	59
Obrázek 25: Index změny podílu bytů (v bytových domech) v družstevním vlastnictví	60
Obrázek 26: Index změny průměrného stáří domů	62
Obrázek 27: Index změny počtu domů s 1-2 nadzemními podlažími	63
Obrázek 28: Index změny podílu domů s kanalizační přípojkou	65
Obrázek 29: Výstavba domů mezi lety 2001 a 2011	67
Obrázek 30: Typologie městských částí Brna a obcí okresu Brno-venkov na základě charakteristik domovního a bytového fondu	68
Obrázek 31: Typologie městských částí Brna a obcí okresu Brno-venkov na základě ukazatelů z demografie a domovního a bytového fondu	70
Obrázek 32: Graf odpovědí na otázku v záhlaví grafu	73
Obrázek 33: Graf odpovědí na otázku v záhlaví grafu	74

9 PŘÍLOHY

Příloha 1: Administrativní mapa řešeného území. Zdroj: Vlastní tvorba

Příloha 2: Znění otázek z dotazníkového šetření.

1. Jste:

muž | žena

2. Věk:

do 19 let | 20 – 24 let | 25 – 29 let | 30 a více let

3. Velikostní kategorie obce, ve které trvale žijete:

do 499 | 500 – 1 999 | 2 000 – 9 999 | 10 000 – 49 999 | 50 000 a více

4. Nejvyšší ukončené vzdělání:

základní | vyučení a střední bez maturity | s maturitou a VOŠ | vysokoškolské

5. Pojem SUBURBANIZACE – slyšeli/četli jste o něm a máte představu, co znamená?

ano | ne

6. V jakém duchu jste o pojmu SUBURBANIZACE slyšeli/četli?

v pozitivním | v negativním | v neutrálním | nelze rozhodnout

7. Líbilo by se vám bydlení v lokalitě podobné té na fotografii?

ano | ne

8. Mám v plánu uzavřít manželství a založit rodinu:

souhlasím | spíše souhlasím | nevím | spíše nesouhlasím | nesouhlasím

9. Chtěl/a bych bydlet v rodinném domku:

souhlasím | spíše souhlasím | nevím | spíše nesouhlasím | nesouhlasím

10. Dokážu si představit bydlení v malé obci v blízkosti velkého města:

souhlasím | spíše souhlasím | nevím | spíše nesouhlasím | nesouhlasím

11. S rodinou bych chtěl/a bydlet spíše na venkově než ve městě:

souhlasím | spíše souhlasím | nevím | spíše nesouhlasím | nesouhlasím

12. Dokážu si představit bydlení v lokalitě, kterou důvěrně neznám:

souhlasím | spíše souhlasím | nevím | spíše nesouhlasím | nesouhlasím

13. Kdybych si pořizoval/a rodinný dům, obrátil/a bych se na developera a koupil/a už postavený:

souhlasím | spíše souhlasím | nevím | spíše nesouhlasím | nesouhlasím

14. Nové vlastní bydlení bych z největší části financoval/a:

hypotékou | přímo z vlastních zdrojů | půjčkou od příbuzných | jinak

15. Mohl/a bych žít v domě, který nevlastním, tzn. v podnájmu, nebo v družstevním vlastnictví:

souhlasím | spíše souhlasím | nevím | spíše nesouhlasím | nesouhlasím

16. Kdybych si pořizoval/a bydlení v malé obci v zázemí velkého města, nejdůležitějšími kritérii by pro mě bylo (seřad'te od nejdůležitějšího (1) po nejméně důležité (8):

vzdálenost od města | kvalita silničního spojení do města | četnost a kvalita hromadné dopravy | pracovní příležitosti ve městě | cena pozemku/domu | přítomnost občanského vybavení v místě bydliště | klidné prostředí | blízkost přírody

17. Nastěhování do vlastního domu vnímám jako novu etapu života:

souhlasím | spíše souhlasím | nevím | spíše nesouhlasím | nesouhlasím